

Sahara kanpamenduetako eguneroko borrokalariak
Amona, ama eta alabaren bizipenak

ARGIA

2006ko maiatzaren 14a | LXIX. urtea | 2.040 zenbakia | 3,50 euro

"Beti arropa
berdinarekin
dabilenak aspertu
egiten du jendea"

SANTI jostuna
Auzmendi

Koldo Artola, bizitza erdia Nafarroako azken hiztunen euskarak biltzen

Maite Goienetxe, laboraria eta **Lurra** kolektiboko kidea

"Ipar Euskal Herrian ez gaituzte hiltzen, baina hiltzera uzten gaituzte"

Udaberriko eskaintza berezia

Euskaraz dibertitzeko 1.800 galdera berri.

Nik badakit, eta zuk?

MAHAI ba da kit JOLASA

Prezioa

~~33€~~

25,5€

~~30€~~

Gaiak

- 17 **Cométe:** Sare ikusezina mugaren bi aldetan.
Urko Apaolaza.

Iritziak

- 21 **Asisko Urmeneta.** Gora Pro Nobis.
22 **Xabier Ezeizabarrena.**
Zerumuga politiko berriaren aurrean.
23 **Ramon Etxezarreta.**
Irakurketaren inguruko kezak.
25 **Joxerra Garzia.** Lumpen, lumpen!
Joxe Mari Ostolaza. Eredugarriak.
28 **Xabier Mendiguren.**
Zauriak miazkatzen ala zauriak erakusten.

Erdiko kaiera

- 29 **Ixiar Rozas:** «Idazleak ez du dakiena erakutsi behar, ez dakienaren bila abiatu behar luke». Pilar Iparragirre.
34 **Ezpalak.** Katixa Garate.
36 **Argitalpenak:** Fito Rodriguez elkarriketa. Pilar Iparragirre.
38 **Denbora-pasak.**
40 **Ihesi:** Orio, gazitik adina gozotik. Ibai Esoain.
44 **Makina bat kontu.** Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua eta Jakoba Errekondo.

Termometroa

- 49 **Koldo Artola:** "Azken euskaldunak ezagutzea gazi-gozoa da". Jon Artano.
52 **Zerbitzu sektorea Industriari gain hartuta.** Daniel Udalaiz.
54 **Bero-beroan.**
56 **Net Hurbil.** Clearstream-ek kazetari bihurria garbitu nahi du. Pello Zubiria.

Santi Auzmendi.

Ixiar Rozas.

Koldo Artola.

4 | Mendebaldeko Sahara

Errefuxiatu kanpamenduetako borrokalariak

30 urte bete direnean Marokok Mendebaldeko Sahara okupatu zuenetik, errefuxiatu guñeetan izan gara. Bertako biztanle gehienak emakumeak eta haurrak dira. Sendi bereko hiru emakume belaunaldirekin mintzatu gara. Hiru istorio kontatu dizkigute, baina oinarri berekoak.

24 | Luparekin 58 | Azkena

Iñaki Martínez de Luna Iñaki Murua

46 | Maite Goienetxe 26 | Agenda 22

Mikel Asurmendi Andoni Egaña

11 | Santi Auzmendi

Santi Auzmendik arropa denda ezaguna du Donostian. Bere hasierak, ordea, gogorrek izan ziren. Lazkaon ireki zuen lehen denda. Ez zuen arrakastarik izan eta Hernanira alde egin zuen. 15.000 trajetik gora ditu neurrira josiak. Badaki beraz, zein den pertsona bakoitzaren neurria.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Estitu Ezizagire, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Produzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Eli Pombo, Jon Torner, Mikel Garcia, Naiara Irureta.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetza: Urtzi Azpiroz. Publizitatea: Igor Garmendia, Urko Vivar. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loarte, Aloña Soraluze. Bezeroen harrera: Olatz Korta.

Argitalpenak: Arantza Egaña. Zerbitzuak: Joxe Mari Irazusta.

HELBIIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140. 48.100 Mungia. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetza: harpide@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 127 euro. Ipar Euskal Herria: 155 euro. Espainia: 127 euro. Beste atzerriak: 160 euro. Airez: 252 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaña Taldeko parteidea da.

Azala: Antza. Azaleko argazkia: Dani Blanco.

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Gizarte eta Erakunde Harremanetarako
Departamentua

kutxa

Errefuxiatu borro

AHUNTZAK, HAREA, HARRIAK... hau izan da Tindufeko sahararren errefuxiatu kanpamenduetara heltzean ikusi dugun lehen gauza. Gauzez heldu gara, eta zerua izarrez gainezka dago. Amgala *dayra*-ko (hiriko) bozgorailuetatik bere etxean hartuko gaituen emakumeari deika ari dira. Nekaturik gaude. Bat batean, urrunean, emakume saharar bat ikusi dugu. Nahiz eta hotza egin, gaua izan, eta bi seme-alabak besoetan ekarri, pauso irmoarekin gerturatu zaigu Muelinmin. Irribarre batekin ongi etorria eman digu. Seme zaharrena lurrean utzi, motxila handia bizkarrean hartu eta atzetik jarraitzeko eskatu digu. Kale ilunetan barrena abiatu gara, bere etxera.

Jada 30 urte bete dira Marokok, Espainiarren begiradapean, Mendebaldeko Sahara okupatu

zuenetik. Hura jazo zenetik, gauza asko aldatu dira sahararren bizitzan. Aljeria hegoaldeko Tindufeko errefuxiatu guneeetan dagoen desertu idorrean, 200.000 saharar errefuxiatu inguru bizi dira. Gehienak emakumeak. 1991. urtetik, Fronte Polisarioaren eta Rabaten artean su-etena dago indarrean. Baina hala ere, gizon sahararrak frontera joaten dira hiru hilabetez. Hamar eguneko atsedenaren ostean, berriro bueltatu behar izaten dute gerra tokira. Errefuxiatu guneeetan berriz, emakumeak eta haurrak dira protagonista. Emakumeek zaintzen dituzte etxeak, beraiek hazten dituzte seme-alabak, haiek janaria prestatu, bisitariei harrera egin, etxeak eraiki, dirua administratu, gaixoak sendatu eta haurrei irakatsi. Beste herrialde arabiarrekin eta musulmane-

30 urte badira Marokok Mendebaldeko Sahara okupatu zuenetik. 1991tik Fronte Polisarioaren eta Rabaten arteko su-etena dago indarrean, baina hala ere, errefuxiatuen kanpamentuetan ia ez dago gizonik, gehienak frontean daudelako. Emakumeak eta haurrak dira bertako biztanleak. Egunero borroka gogorra egiten dute bertan emakumeek bizirauteko. Denetarik egiten dakite, halabeharrak trebatuta. Eta denetarik ikusi dute urte hauetan guztietan. Hemen, hiru emakume belaunaldien testigantza jaso nahi izan dugu.

TESTUA ETA ARGAZKIAK:
AMAIA SAGASTI

guneetako alariak

kin alderatuta, beharbada eskubide gehiago dituzte emakume sahararrek. Halabeharrak ezarritako eskubideak. Eta ez zaie falta eskubide horiek egi bihurtzeko adorea eta indarra.

Eguzkiak gogor jotzen du basamortuan, esnatu garenean. Adi begiratzen diogu inguruenari, kuriositatez, erne. Haurren irriak eta algarak entzuten ditugu lehenengo. Emakume sahararren kantu eta irrintziak ondoren. Muelinmin sukaldean da, bere ahizpa Mayarekin eta Salma-rekin. Haurrak berriz, lurrez eginiko eraikinen artean dagoen patio hareatsuan daude. Oinutsik dabilta, zikin daude eta mukiak zintzilik dituzte. Baina pozik dirudite. Hiru emakumeak sukaldeko lurrean eserita daude, barazki urri batzuk zuritzen. Kuskusa zapi batean bildurik

Okupazio baten historia

1974. urtean, espainiarrek Saharatik irten behar zutenean, Nazio Batuen Erakundeko Deskolonizazio Batzordeak Espainiari sahararrei beraien etorkizuna erabakitzeke aukera emateko eskatu zion. Hagako Justiziaren Nazioarteko Auzitegiak ere, Mendebaldeko Sahararen Autodeterminazio eskubidea babestu zuen. Baina 1975eko urria eta azaroa bitartean, Marokok Mendebaldeko Sahara okupatu zuen. Espainiarrak Saharatik irten bezain laster, Hassan II.enak, *Martxa Berdea* antolatu eta Mendebaldeko Sahara okupatu zuen. 300.000 marokoarrek muga arterainoko bidea egin, eta Rio de Oro eremua hartu zuten sinbolikoki. 1976ko otsailaren 27an, Errepublik Arabiar Saharauar Demokratikoa aldarrikatu eta Fronte Polisarioak gerra deklaratu zien Maroko eta Mauritaniari. Urte luzez borrokatu ondoren, Mauritaniak amore eman zuen Fronte Polisarioaren aurrean. Baina Marokok ez. Bien bitartean, Marokoko Gobernuak 1994 eta 1995 urteen artean, 150.000 kolono ezarri zituen lurralde okupatuetan. Neurri horrekin sahararren kulturari eta nortasunean eragin nahi zuen. 1991. urtean su-etena hitzartu zutenetik, kasko urdinak daude Saharan. Mundu osoko ikuskatzaileak ere ibiltzen dira Sahara okupatuan. Hala ere, gizonezko saharar gehienak ez dira itzuli abangoardiatik. Ordutik geroztik aurrerapausoak eman diren arren, ez dira nahikoak izan Sahararentzat. Rabatek ez du Mendebaldeko Sahararen independentziari buruzko erreferendumaz entzun ere egin nahi. Mohamed VI. erregeak erreferendumaren gaia ez du aipatu ere egiten. Maroko Mendebaldeko sahararren errolda manipulatzeko ari da, erreferenduma eginez gero, bozketa irabaziko ez luketelako. Marokok erreferendumari ezezkua ematen dio sistematikoki, eta boikot egiten ere saiatu izan da. Gaur egun, 2.200 kilometro baino gehiago dituen hesi batek banatzen ditu bi aldeetako sahararrak. Hesi ondoan, mina ugari ezarri dituzte marokoarrek, sahararren familien arteko erlazioak eten nahian. Nazio Batuen Erakundearen ekimen baten ondorioz, duela hilabete batzuetatik hona, bi aldetako familiak bost egunez elkartu daitezke. Hala ere, itzarote zerrenda ikaragarri luzea da. Bien bitartean, Aljeriako errefuxiatu guneetako sahararrek nazioarteko laguntzaren bidez egiten dute aurrera. Herritarren solidaritatek eta laguntzarik gabe, galduak leudeke.

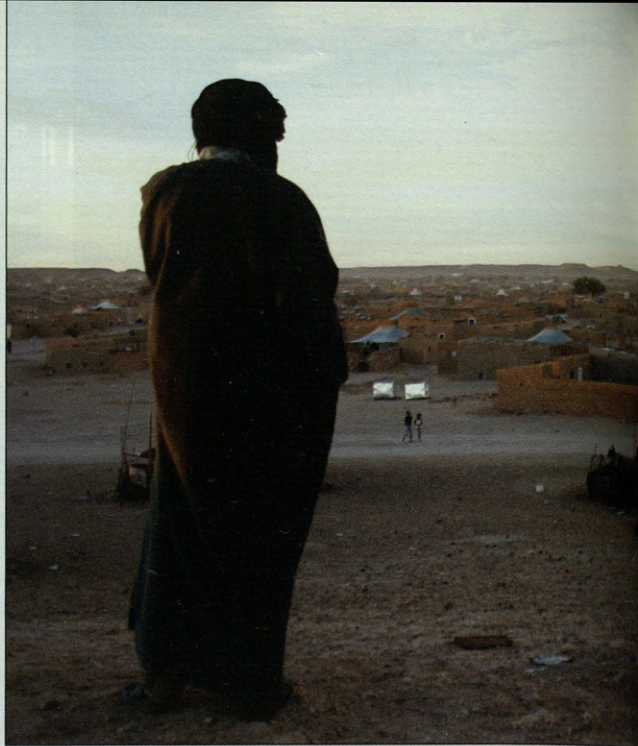
dago, kazola bateko lurrunarekin astiro egosten. *Melfa* (sahararren jantzia) koloretsuak dituzte soinean emakumeek. Sukaldean lanean ari diren bitartean, ongi etorria ematen digute hassaniez. Bat batean, *melfa* beltzez jantzitako emakume bat etorri da sukaldera, Fatima da, emakumeen ama. Bere eskuari irmo eutsita Gira neskatala dator. Lurrean eseri gara denok, eta Fatimak ongi etorria emateko tea prestatzen duen bitartean, bere istorioa kontatzen hasi da. Hassanieraz egiten du hitz Fatimak. Aldiz behin, isildu egiten da, bere alaba Muelinminek berak esandakoa itzultzen digun bitartean. Hiru emakume, hiru belaunaldi. Baina atzean, istorio latz berbera: beren lurraldetik at bizitzeak ematen duen mina.

Fatima Dedhak
Saharako basamortuan nomadak ziren garaia gogoratzen du oraindik eta baita Fronte Polisarioak Aljeriako hegoaldera, errefuxiatu kanpamenduetara eramane zituen eguna ere.

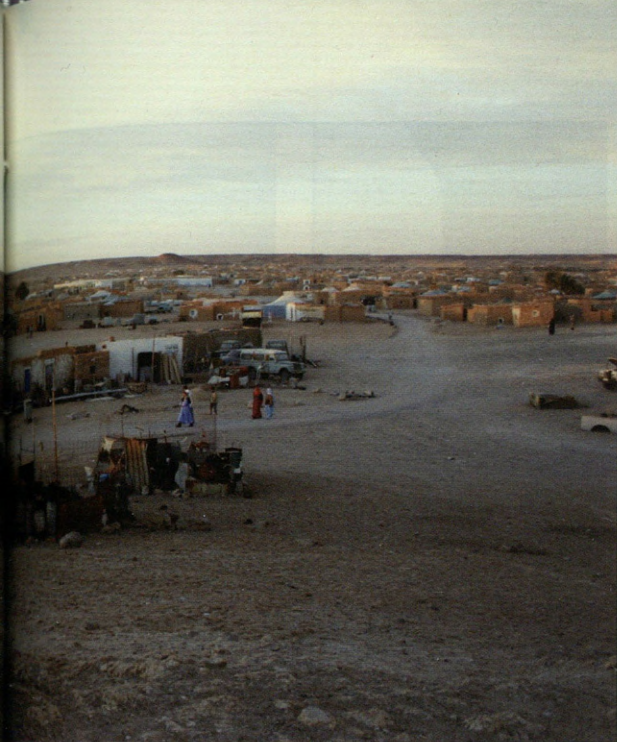
Fatima Dedha, 54 urte

"Ni gaztea nintzenean, Saharako basamortuan bizi ginen. Gure jabetza bakarra *haima* bat eta gure gameluak ziren. Gamelua alde batetik bestera mugitzeko erabiltzen genuen. Nomadak ginen garai hartan. Espainolak eta marokorak etorri arte, ez genekien zer ziren autoak. Gamelu haragia eta esnea edaten genuen, eta lasai bizi ginen. Ez genuen ezereen beldurrik. Gizonek, gameluekin, hirietara joan eta behar genuena erosten zuten. 1970. urtera arte horrela bizi izan ginen. Gerra hasi zenean, Marokoko soldaduek basamortuan *haima* taldeak bonbardatu zituzten, napalm eta fosfatoz. Guk beldur asko genuen eta Esmara hirira sartu behar izan genuen. Orduan nire alaba jaio zen, eta haur txiki batekin, garai latzak izan ziren haiek niretzat. Hassan II.a agintean egon zen garaian, nire familiako jende asko, aita barne, atxilotze zentro sekretuetan preso egon zen. Bertan, familiako kide asko torturatuak eta erailak izan ziren. Aitak, berriz, urte asko pasa zituen kartzelan. Militar espainiarrek ea

sahararrei laguntzen ari ginen galdetzen zigitenean, guk ezetz erantzuten genien. Gu lasai bizi ginela, eta ez ginela inongo arazotan sartzen. Sahararrak etortzen zirenean berriz, non zeuden ez esateko eskatzen ziguten. 1975ean, *Martxa Berdearen* ondoren, Espainiak Sahara Marokori eta Mauritaniari saldu zien. Bi gudak aldi berean izan genituen. Mauritaniarren aurkako guda irabazi egin genuen, baina Marokoren aurkakoa ez. Marokorak Esmarara etorri zirenean, ikaragarria izan zen. Nire anaia zaharrenak eta nik polisarioengana heldu ahal izan genuen.

1979an, Fronte Polisarioak Aljeria hegoalde-
ra ekarri gintuen autoetan. Nire ama eta anai-
arreba txikienean berriz, ezin izan zuten garaiz
heldu eta han geratu ziren. Urte gogorak pasa
ditut, ama han geratu baitzen, eta aita berriz
kartzelan nuen. Jende askok, oinez etorri behar izan
zuen errefuxiatu kanpamenduetara. Emakume
asko haurdun zeuden, eta haurrak bidean eduki
behar izan zituzten, medikurik gabe. Haurrak
jaio, eta *melfa* zatitxo batean bildu behar izaten
zituzten. Oso esperientzia gogorra izan zen.
Hasiera batean, Dajlan egon ginen. Iritsi gine-
nean, haur guztiak Ekainak 9 izeneko eskolara
eraman zituzten. Bertan ahal zutena irakatsi zie-
ten. Urte osoa pasa genuen gure seme-alabak
ikusi gabe. Kanpamenduetan geundenak berriz,
marokorren beldur ginen, eta *haima* azpitan
zulo handiak egin genituen, bonbardatzen
bagintuzten edo, bertan ezkutatu ahal izateko.
Garai hartan ez genituen gaur egun ditugun
etxeak. Oihala oso finez egindako *haimak* besterik
ez genituen. Bertan jan eta lo egiten genuen.
Libiak eta Aljeriak emandako laguntzekin pasa
genituen lehen urte haiek. Irina eta arroza beste-
rik ez genuen jateko. Gizon guztiak borrokan
zeuden, eta emakumeak bakarrik geratu ginen

hemen. Munduak ez zekien zer pasatzen ari zen, eta ez gintuen herrialde bezala onartzen. Saharar batzuk ere marokoarrei saldu zieten euren burua. Medikuek eta erizainak zirela esaten ziguten. Haurrak txertatzera eraman behar zituztela esan, eta guk sinetsi egin genien eta haurrak medikutara eraman genituen. Baina gezurra zen. Pozoitu egin zituzten gure umeak. Gure haurrak ospitaletara eraman genituenean pozik zeuden. Txertoaren ondoren berriz, gaixotu eta hiltzen hasi ziren. Milaka eta milaka haur hil zituzten garai hartan. Emakumeak zerbait sumatzen hasi ginenean, gure seme-alabak gordetzen hasi ginen. 1982an, gaizkile haiek harrapatzen hasi ziren. Batzuk Marokora joan ziren; beste batzuk berriz, harrapatu egin zituzten. Nire ahizpa baten seme zaharrena, gertatzen ari zenaz konturatu zenean, kanpamendutik irten eta zuhaitz txiki baten azpian gorde zen. Eskerrak hori egin zuen, ezen bere adineko gehienak hilik daude orain. Beste asko berriz, errenak edo gaixotasun senda ezinekin geratu dira. Gaur egun, 90 herrialdek baino gehiagok

Zazpi urterekin iritsi zen Muelinmin, Fatimaren alaba, errefuxiatu kanpamenduetara. Eskolan militarki ere prestatu zuten, badaezpada. Gero Kuban irakaskuntza ikasi zuen.

gure herrialdea onartzen dute, eta laguntzen bidez aurrera egin dezakegu. Azken sei hilabeteetan, Nazio Batuen Erakundeak plan bat jarri du martxan, mugaz beste aldeko familiak ikusi ahal izateko. Nik ama ez dut 30 urtean ikusi. Jainkoak nahi izanez gero, bera hil baino lehenago elkar ikusi ahal izango dugu”.

Muelinmin Dedha Mahmud, 34 urte

“Ni errefuxiatu guneetara zazpi urterekin etorri nintzen. Bi urte pasa nituen eskolan. Ber-

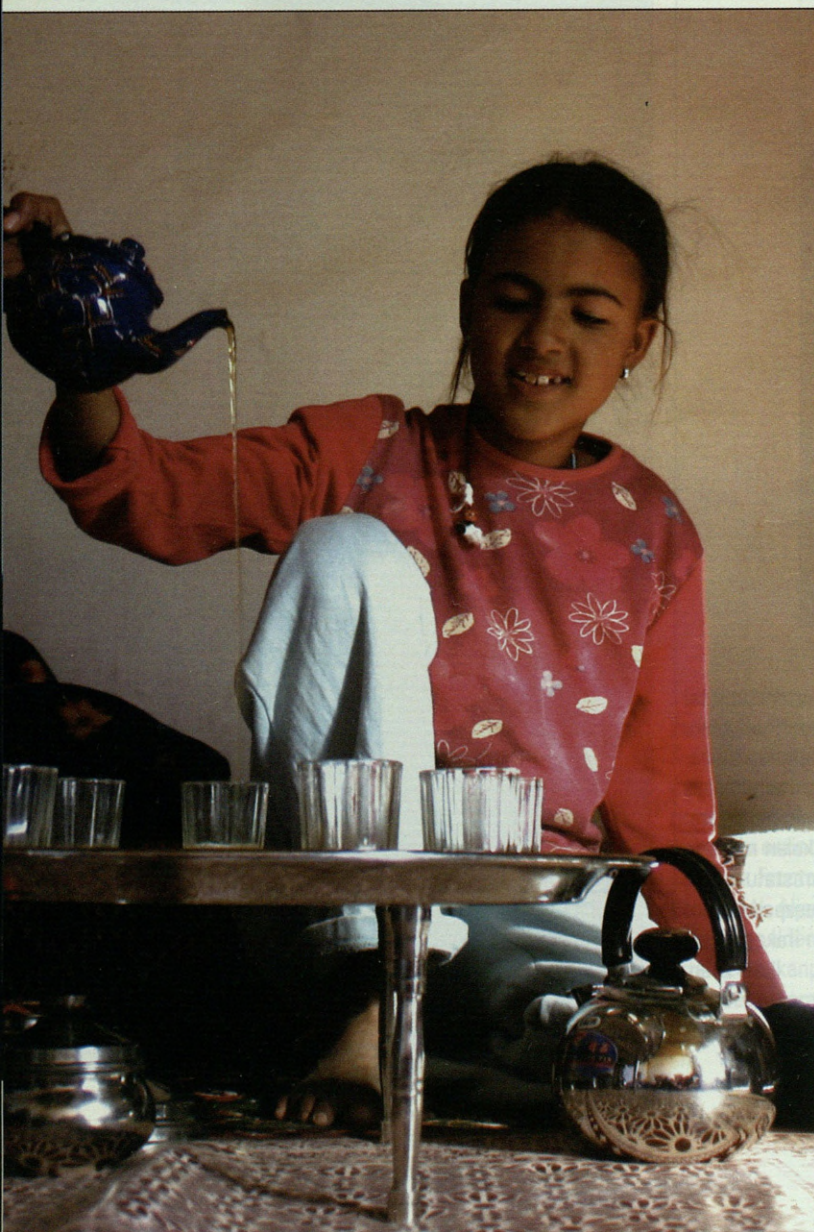

ERROTA - EL MOLINO kanpina

- 1.300 lagunentzako lekua • Partzela hesituak eta gune zabala hesitugabea • Partzela bakoitzean ura, argindarra eta estolda • Bungalow telebistarekin alogerean hartzeko aukera • Ostatura • Logelak literekin, eta pentsio erdia edo osorako prezio bereziak • Ur beroa doan

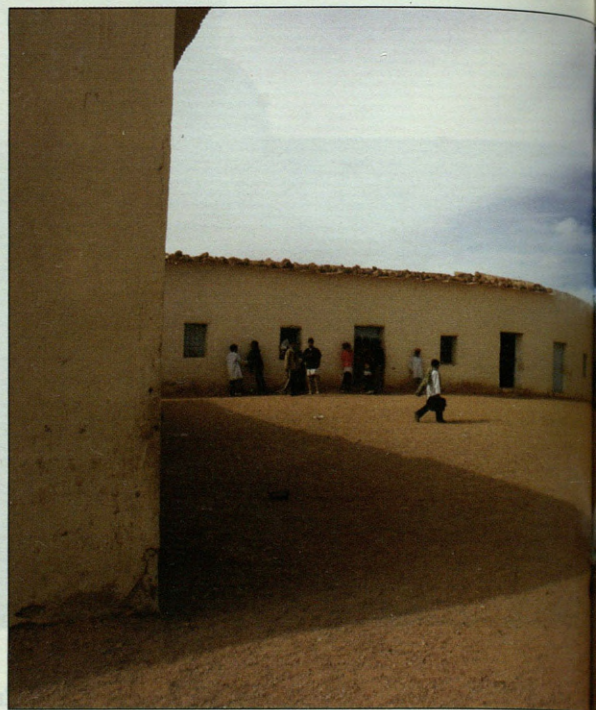

Mendigorria, Nafarroa • Tel. 948 34 00 04 • fax 948 34 00 82
e-mail: info@campingelmolino.com • web: www.campingelmolino.com

Gira, Fatima eta Muelinmin-en familiako hirugarren belaunaldia da. Eskolara joaten da, mutilekin batera eta Aljeriako unibertsitatera joango da ikastera. Baina ikastekotan, medikuntza edo irakaskuntza ikasiko du, "errefuxiatu kanpamenduetan ez baitago beste ezeren beharrik".

tan, eskolako ikasgaiez gain, militarki ere prestatu gintuzten, bada ezpada ere. 1982an, 12 urte nituela, Kubara bidali ninduten. Garai hartan Gobernu kubatarrak herri sahararrari laguntza handia ematen zion. Hasieran, 500 saharar Kubako herri txiki bateko eskolan egon ginen. Ondoren, irakaskuntza ikasi nuen Habanan. Han pasatako urteez oroitzapen oso onak ditut. Hala ere, kanpoan bizitzeko aukera izan genuenok, bertan geratu zirenek baino kontzientzia handiagoa genuen. Kubatik indar handiarekin itzuli nintzen. Jende asko gu baino askoz okerrago bizi izan da, Marokoren aurka borrokan.

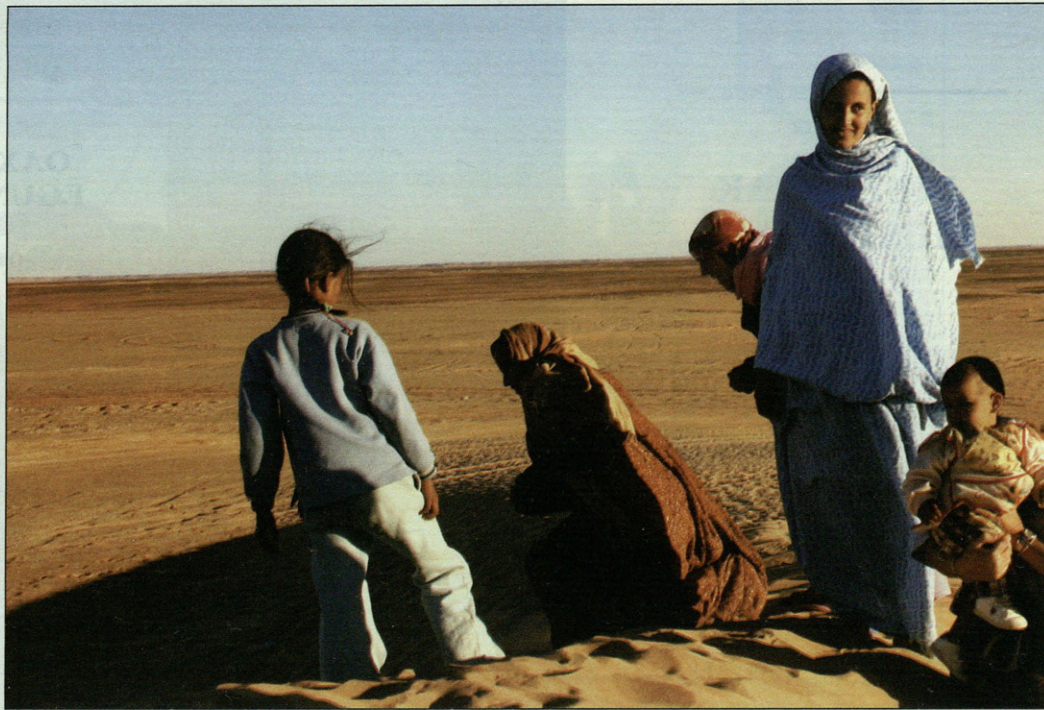

Errefuxiatu kanpamenduetan, emakumeak dira lan gehien egiten dutenak. Harearekin adreiluak egiten ikasi genuen, eta horrekin gelatxo txikiak eraiki genituen, bertan sukaldean aritu ahal izateko. Bertako ospitaleak asko hobetu dira. Ikastetxeak ere eraiki ditugu, heziketari garrantzi handia ematen baitiogu. Nahiz eta 1991tik su-etena izan, gaur egun, gizon gehienak frontean daude. Besteek administrazioan egiten dute lan, Raguni aldean. Momentuz, egoera politikoak berdin jarraitzen du. Mendebaldeko Saharan bizi diren sahararrek ez dute inongo eskubiderik. Lan hoberenak marokoarrek egiten dituzte, eta sahararrentzat lan okerrak besterik ez dira geratzen.

1995a arte ez genuen dirurik. Arroza, olio eta azukrea besterik ez. Garai hartan egunero arroz zuria besterik ez genuen jaten. Zaporea eman ahal izateko, plateran margoturik zeuden loretxo batzuekin nahasten genuen arroza, honek lore zaporea izan zezan. Kasu horietan, irudimena oso dohain ona izaten da. Nire ustez, gure herriak subirano eta askea izateko eskubide osoa du. Baita duintasunez bakean bizitzeko ere. Hala ere, Espainiako Gobernuak Marokok Mendebaldeko Saharan mantentzen duen okupazioa eta ezartzen duen errepresioa babesten jarraitzen du. Bada garaia Espainiak bere erantzukizuna hartu eta orain arte egindako okerrak zuzen ditzan".

Gira, 11 urte

"Ni Amgalan jaio nintzen. *Dayra* honetako mutilek eta neskek ikastetxe berean ikasten

dugu. Goizeko bederatzietan joaten naiz eskolara, nire anai-arreba txikiak jantzi eta gosaria prestatu ostean. Handiagoa izaten naizenean, ikasketa gehiago egiteko aukera izango dut, Aljeriako unibertsitatearen batean. Ikasketak amaitzean, emakumeak kanpamenduetara itzultzen gara, eta gizonak frontera. Nik ziurrenik, irakaskuntza ala medikuntza ikasiko dut, errefuxiatu kanpamenduetan ez baitago beste ezeren beharrik.

1995. urtetik aurrera, hemengo haurrak kanpora irteten hasi ginen. Nire izeba Maya Zaragozan izan zen,

“1995a arte ez genuen dirurik.

Arroza, olio eta azukrea besterik

ez. Garai hartan egunero arroz

zuria besterik ez genuen jaten.

Zaporea emateko, platerean

margoturiko loretxo batzuekin

nahasten genuen (...) Kasu

horietan, irudimena oso dohain

ona da”

MUELINMIN

ikastetxe batean. Nik berriz, udako bi hilabeteak Galizian pasatzen ditut, harrera familia batekin. Zazpi urterekin joan nintzen lehenengo aldiz, eta 12 urte bete arte joango naiz hara. Oporrak bazeen izeneko programa bati esker joaten naiz hara eta hango familiarekin oso gustura egoten nahiz. Galizian denetarik egiteko aukera dut: hondartzara joan, arropa erosi, musika entzun, parkeetan jolastu... Gero, hango familia hona etortzen da gu bisitatza. Urtero 6.000 haur baino gehiago joaten gara kanpora. Hartu-eman hori oso baikorra da, guretzako laguntza handia da”. ■

Zelaieta Berri Landetxea

Itsaspe Auzoa

20829 Itziar

Tel: 943 74 28 56 • 655 74 27 06

e-posta: xalba3@euskalnet.net

IRUZURRAK HISTORIAN

IRUZURRAK HISTORIAN

Tximinoak, gizakiaren arbaso: berrogei urtez iraunarazitako faltsukeria. Labar-artearen "Kapera Sixtinoa" Gorbeian azaldu,... baina, azkenean, faltsua zen. Troia agertu bai; baina, benetan izan al zen gerra famatu hura? Nork erre zuen Erroma: Neronek, kristauak, . . . ? Atilaren hunoek izua zabaldu zuten Europan... edo ez zen horrenbestaraino izan?

Historiako faltsukeriarik ospetsuena: "Konstantinoren Dohaintza". Errolanen mitoa edo historiari buelta ematea? Leireko monasterioko fraideen faltsutzaile-fama merezia. Tenplarioak: santutasunetik perbertsiora. Turingo Maindire Santua eta beste erlikia batzuren istorio bitxiak. Nafarroako errege-erreginen eskumikatzea: zalantza eta ziurtasunak.

Ikus daitekeen bezala, ongi pasatzeko liburu entretenigarria eta, bide batez, historiaren aurrean kritikotasuna zabaltzeko, jadanik kalean duzu irakurle.

On egin.

GAIK

ARGITALDARIA

OAXACAKO EGUNEROKOA

Oliver Sacks

OAXACAKO EGUNEROKOA

Oliver Sacks Albert Einstein Medikuntza Fakultatean neurologo klinikoa da eta beren liburuek, irakurleen artean, izugarrizko ospea hartu dute irakurtzeko oso orijinalak bezain errazak baitira. Liburu ernagarri honetan Oaxacara (Mexiko) egindako bidaia kontatzen du eta han aurkitutakoak beregan sortutako sentsazioak, sentimentuak eta pentsamenduak maisuki azaltzen ditu.

Sacks gehien harritu zuena han aurkitutako bizi-aniztasuna izan zen. Merkatuen usainak, dastamenen gozotasunak, koloreen gama izugarri zabalak. Horiek guztiek mendebaldeko kultura uniformizatzailearen pobrezia agerian uzten dute. Gainera, zapoteken, azteken eta maien matematika, astronomia eta arkitektura sofistikatua (antzinako grekoena baino zaharragoa) ikusteko parada izan zuen. Tenochtitlán hiriko komunikazio-sare harrigarriak, tabako-, txololate- eta kakao-kultura landuak, goi-mailako gastronomia eta pilota-joko ospetsua (non ez zen ez galtzailerik ez irabazlerik) atzemateko aukera izan zuen. Azken ondorio zirraragarria atera zuen: kulturen artean ez dago ez eskalarik ezta linealtasunik ere.

Jadanik salgai zure liburudendan!!!

Tel. / Faxe 943 47 13 04 • jiak@facilnet.es

Santi
Auzmendi

• PERTSONAIA •

«Ongi jantzita doanari errazago irekitzen zaizkio ateak»

Jendea nola jantziko, buruko hariak tira, moztu, eta josi ibiltzen da Santi. Tira, moztu, eta josi, sortze lanetan. Azkenean, moztu, tira, moztu, josi, tira, josi, moztu, tira... burmuina ere korapilatuta gelditu arte. Eta orduan korrika egitera ateratzen da, mundutik hanka egiten du, eta askatu egiten dira korapilo guztiak.

AMETS ARZALLUS

Argazkiak: Dani Blanco

Mutikotan nola janzten zinen?

Ni beti nire erara janzten nintzen, gustu oso pertsonala nuen. Amak ez zidan sekula lagundu janzten, eta beti neroni bakarrik ibiltzen nintzen arropak erosten. Hamalau urterako banuen trintxera fuksi granate erako bat, kolore nahasi-koa, oso deigarria zena. Goierrirako janzkera arraro samarra zen nirea, eta kalean jende askok begiratzen zidan, barre egin ere bai.

Arraro ibiltzekotan jantzi arraroak erosteko modua ere behar du, zuenean bazen?

Gu gerra osteko umeak gara, eta orduan arropa gutxi zen etxean, egunero janzteko beti berdin hori, eta gero igandetakoa. Baina behin hamalau-hamabost urtez gero, diru pixka bat irabazten nuen, eta hura arroparako izaten zen. Orduan hasi nintzen berezi samar janzten.

Jendeak begiratu egiten zizula esan duzu, barre ere bai, sufritu al zenuen horrekin?

Asko. Herri txikia da Lazkao, orduan mila bat biztanle izango zituen, eta nire janzkeragatik aurkako asko nituen, gustatzen ez zitzaientak, edo inbidia zidatenak. Aldekoak, gutxi. Kontrakoengandik kristorenak entzuten nituen, eta hamalau urtetik hasi eta Lazkaotik alde egin arte, hogeita bost urte bete arte, izugarri sufritu nuen. Oso pozik alde egin nuen handik.

Filosofia

"Seme bat filosofoa dut, eta nik ere filosofoak asko segitzen ditut. Plazerez. Filosofo frantsesak gustatzen zaizkit, 68ko maiatzean mugitu zirenak. Glucksmann, Todoroff, badira oso onak... Humanismotik jotzen dutenak, politika zerbait, horien bueltan ibiltzen naiz gustura".

Horregatik alde egin al zenuen?

Alde egin beharra sentitu nuen, ito egingo nintzen bestela. Hori bat. Eta bestea, ikusten nuen Lazkaon ezer handirik ez nezakeela egin, koa-drilan ere hamabost baldin baginen hiru bakarririk etortzen ziren nigana janztera, eta ikusita ez neukala arrakasta handirik Hernanira joan nintzen. Bai pozik joan ere, Hernanin sekulako arrakasta izan nuen.

Mundu libreagoa aurkitu al zenuen?

Askoz libreagoa, jendeak askoz hobeto onartu ninduen, eta herrian oso ondo integratu nintzen. Askoz gusturago bizi izan nintzen Lazkaon baino. Handiagoa ere bazen, sei bat mila biztanle izango zituen orduan Hernanik, eta Donostia ingurua zen. Gainera iruditzen zait Goierriko jendea gogorragoa dela behe aldekoa baino. Goierrikoa oso jende gogorra da, nik beti esan izan dut, Lazkao, bizitzeko ederra izango zen, baina Lazkaotik bizitzea... zaila, oso zaila.

Baina Hernanin ere, bizitzekotan, lana gogotik egin beharko zenuen zure dendan. Egunak zenbat ordu izaten zituen orduan?

Lanerakoak asko, hamasei bat edo. Eta etxera joanda ere buruak bueltaka segitzen zuen, etengabeko pentsaketa zen, atsedetik gabeko lana. Eta orain ere hala da, berdin segitzen dut.

Denda, Lazkaon lehenik, Hernanin gero, eta azkenik Donostian izanik ere, bidaiatu izugarri egiten omen zenuen, bidaiatu eta ikusi: Bartzelona, Parisera, Londresera... Zeren bila joaten zinen? Zer ikustera?

Parisen giro izugarria zegoen orduan, Ingalaterran ere bai, Beatles garaia zen, eta modernista

gehienak han janzten ziren. Pariseko erreferentzia Balentziaga zen baina ni beste modernista joeren bila joaten nintzen, juduen auzora esate baterako, han aurkitzen nituen nire gogoko gauzak. Londresen ere berdin, baziren denda famatuak, baina ni beti baztertutako jendearengana hurbiltzen nintzen, aterako zen jende horren bila. Han ikusitakoak gero hemen jartzen nituen, eta nahiko ondo saltzen ziren. Moda hippyak erakartzen ninduen ni gehien, Ibiza-ko festa giroaren hasierak, eta batik bat 68ko maiatzak, hura barru-barrutik bizi izan nuen, Parisetik bertatik. Mugimendu polita izan zen, bai filosofoa, bai beste denena, baina ikusten zen aparraldi bat baino ez zela, eta hark ez zuela aurrera biderik.

Modernoak ausarta behar du derrigor, lotsa gabea, zuk non hartu zenuen ausardia hori?

Berez datorkit. Bereziki ausarta ez naiz, baina haustailea pixka bat bai. Nik egin dudana beti kontzienteki eta inkontzienteki egin dut. Alegia, egiten ari naizenaz kontziente, baina inkontzientziari ere tarte bat utziz.

Lehen publizitatea euskaraz ere zeuk jarri zenuen, artean Franco bizi zela. Kontzientziarekin batera inkontzientziak ere egingo zuen lan pixka bat horretara ausartzeko...

Ausarta beharko zuen, baina nik oso garbi neukan zer egin behar nuen, eta ez nuen inongo problemarik izan, udalekoren bat edo etorri zen ohar batekin, baina kentzeko inork ez zidan esan.

"Auzmendi: Donostiako estila" zioen iragarkiak. Nolakoa da Donostiako estila?

Hori hemengo jendearen izaerak markatzen du, hiriak berak, familiek, hizkuntzak... Eta Donostian beti izan da Europa aldeko korrante bat, horrek jendea modernista samarra bilakatu du. Beti esan izan da Donostia klasikoa dela, baina hori ez da egia. Gizonezkoetan bai, bada, ados; baina nik ildo modernista emakumezkoekin gehiago landu izan dut beti. Eta Donostiako emakumea oso modernista eta oso aurreratua da. Baita kulturalki ere, gustu berezia du hemengo emakumeak.

Hiri bakoitzak bere estila al du? Bilboko estila, Donostiakoa, Iruñekoa... oso ezberdinak al dira?

Bai, erabat. Donostia baino askoz klasikoa-koak dira Iruñea eta Bilbo. Esango nuke, emakumea, Bilboko baino pixka bat modernistagoa dela Iruñekoak. Iruñekoak Donostiako estilotik gehiago du, beharbada Frantzia-

Nortasun agiria

1940ko ekainaren 6an jaio zen Lazkaon. Herriko eskolan egin zituen ikasketak. Bartzelonan hiru hilabeteetan diseinua landu ondotik, hogei urterekin, jantzi denda zabaldutako Lazkaon. Bost urte egin zituen herrian dendarekin, eta denda eta guzti Hernanira aldatu zen, beste bost urterako. Joan deneko ia berrogei urtean Donostian du denda, eta 15.000 trajetik gora ditu neurriari josiak. Atletismoan ere ibiltzen da, eta bereak dira 800 eta 1.500 metroko beteranoen Espainiako errekorrak. Beteranoen munduko txapelketan ere hartu zuen parte. Donostian bizi da, eta lau seme-alaba ditu.

ko haizea iristen delako, Paris aldekoa edo.

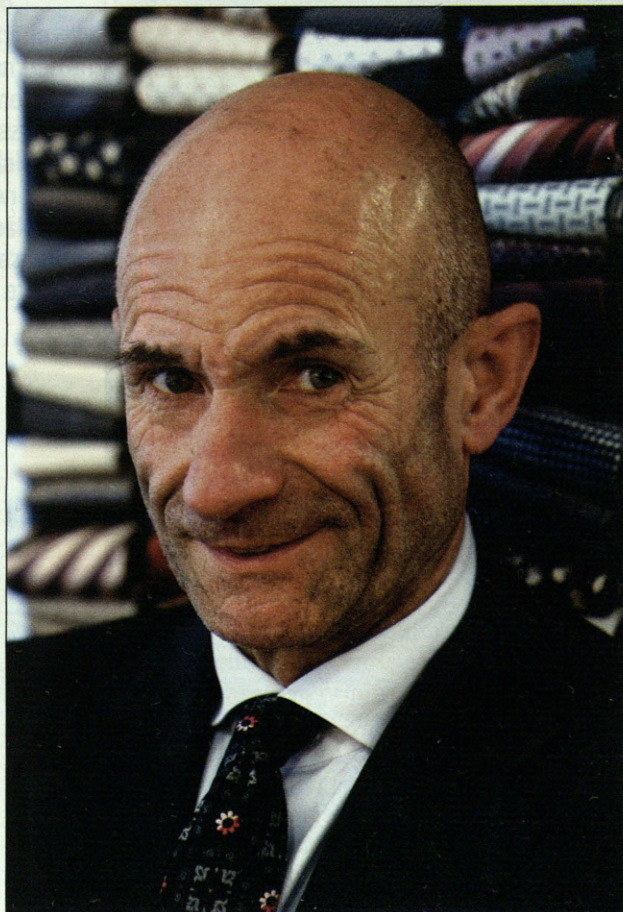
Eta hemengo gizonezkoak beti izan al dira atzerakoi samarrak?

Atzerakoi samarrak ez, oso atzerakoiak! Eta oraindik ere berdin segitzen dute, gizonezkoen gustuak ez dauka zerikusirik emakumezkoenarekin. Hemengo gizonak bere barruan dauzka mugak, ez da normala gizonezko denak hain klasikoak izatea. Ni Lazkaon ez nintzen batere klasikoak, inkontzienteari ere lan pixka bat egiten uzten nion. Orain inkontzienteki dabilen gizonezko gutxi ikusten da, kontzienteki jokatzeko duen jende gehiegi dabil kalean.

Baita besteren kontzientziaren arabera ere askotan...

Hori ere bai. Emakumea bere erara janzten da, eta gizona ez zait iruditzen bere erara janzten denik. Besteek esandakora makurtzen da, askotan emakumeak janzten du gizona, eta horregatik doa kontua gaizki.

Eta gaztetxoek ba al dute ongi janztearen kontzientzia? Dirua erruz gastatzen dute behintzat...

Diru asko gastatzen dute, lehenagokoe baina gehiago, baina denak skateboard estilora jantzen dira... Uniformismo handia dago, eta ez jendearengan bakarrik, baita sortzaileetan ere, denak ildo berdinetatik dabiltza. Lehenago uniformismoa ehuneko hamarrekoa baldin bazen orain ehuneko laurogeikoa edo gehiagokoa da, gazteria oso lotuta ikusten dut nik, bai buru aldetik ere. Azken batean janzkera buru batrukoaren isla baino ez da, eta denak uniforme bilatzen ditut,

oso berdin zaleak gara, eta ez da interesgarria, kreatibiterik batere ez dago.

Baina uniformeak erantzi zirenetik, eskolan, eta gazte koadrilan, janzkera nahiko adierazgarri gordin eta gogorra ere izaten da, azkar salatzen du nor den etxe onekoa eta nor ez...

Niri ere hala iruditzen zitzaidan txikitan, janzkera etxeko diruaren araberkoa izango zela, baina ohartu naiz ez dela hala. Janzkerak familia bakoitzak estetika zenbat zaintzen duen erakusten du. Etxe onekoa edo txarrekoa den baino, etxe kuriosokoa edo narratsekoka den esaten du.

Eta noiz dago pertsona bat dotore?

Bere neurritan jantzia dagoenean. Zein den norbere neurria? Lehenik bakoitzak bere izaeraz, bere mugimenduez jabetu behar du, eta horiei egoki doazkien jantziak dira bere neurrikoak.

Neurritan jantziak zuk egiten dituzu, zuk pentsatu, zuk moztu, eta zuk josi. Sortu azken batean. Nolakoa da sormen lan hori?

Inspirazioa momentuan etortzen zait niri, oso azkar. Pertsona bat ikusten dudanean, berekin hizketan ari naizen hamar minutu horietan jabetzen naiz beraz, bere estiloaz, bere jarreraz, bere mugimenduez. Eta segidan moztzen dut trajea edo soinekoa, bere irudia aurrean dudala. Pintore bati bezalaxe etortzen zait niri. Pintorea pentsatzen ohitu egin da, eta hain dauka mentalitatea bizkortuta, margotzen ari den eran etortzen zaizkiola ideiak, etorri eta etorri, eta niri ere berdin gertatzen zait. Indarririk egin gabe ateratzen zait.

Gainontzeko arte joerak segitzen al dituzu?

Eskultoreak asko segitzen ditut, pintoreak ere bai. Ez baduzu inora begiratzen oso mugatua gelditzen zara zurean, ireki egin behar da pixka bat, estiloak, formak... aberasteko. Museoetara ere joaten naiz, baina batik bat aldizkariak ikusten ditut, denak balio baitezake.

Coco Channelek esana da, "moda modaz pasatzen da, estiloa ez".

Arrazoio osoa du horretan.

Baina estiloa ere aldatzen, eta moldatzen joango da josian-josian...

Lan honetan bai, beti aldatu beharra dago, eta aldatuagatik ere sorkuntza maila hori mantendu egin behar. Horretan, jostura ez da pintura bezala. Pintore batek beti forma estetiko berdin bati segitzen dio, autore baten koadro bat ikustea aski duzu, besteak oso korrelatiboak izango dira, estilo berdineran lerratzen da pintzela. Baina jantzetan hori ez da horrela, eten gabe aldatu beharra dago, eta horrek asko nekatzen du burua.

Pertsona ere jantziz etengabe aldatzen da. Zenbat arropa beharko genuke etxean?

Orain egunero aldatzen da arropa, eta beraz egunerokoa gutxienez beharko genuke. Beti arropa berdinarekin dabilenak aspertu egiten du jendea.

Badut beste esaldi bat moda aldaketaz: "Moda aldaketa pobreen industriak aberatsen banitateari pasatzen dion zerga da".

Ez luke hala behar baina halaxe da. Nike eta hauek denak Txinan ari dira ekoizten, jokabide hori hartua dute, eta oso zaila da horren kontra borrokatzea. Horretaz, leku pobreetako langile asko dago industria honetan. Kirol marketatik kanpora ere bai, Zara, H&M... Txinara asko joaten dira, horixe dago modan. Alde batetik kontzientziako karga sortzen du, esplotatuak daudelako, baina bestetik beren mesede ere bada, hartara diru pixka bat eramaten baitute etxera. Dena den, gu jokabide horietatik salbatzen gara. Gure produktuak sortzaileenak eta diseinatzaileenak dira, kreatibitatea lantzen dugu, eta hori ez da Txinan egiten, Txinan ez da inor hasiko eredu bakarreko hamar soineko josten, han berrehun mila pieza egin behar dituzte gero merke ateratzeko.

Sorkuntza maila aldetik nola dago jantzi diseinuaren mundua?

Esan dudana, uniformismo handia dago. Oso gutxi harritzen nau, non eta ez den azaltzen oso tipo utopiko bat gauza arraroak egiten dituen. Japoniar bat atera da orain oso ona, baina bestela berrikuntza gutxi dago. Eta niri arraroak gustatzen zaizkit, arraroei begiratzen diet. Baina aitortu behar dut, horrelakoei, begiratu, gehiago begiratzen diedala, baina gutxiago erosi, zailak baitira saltzeko.

Zenbateraino alda dezake jantziak pertsona?

Askok! Jantziak, makillajeak, ile orrazkerak, estetikoki asko alda daiteke pertsona, baina beti ere bere nortasuna mantenduz.

Zirujia estetikoa ere modan dago, pertsona ez dago arriskuan itxura hutsera erortzeko?

Bai, arrisku handian dago. Pixka bat konpontzea niri ez zait gaizki iruditzen, baina asko gehiegi aldatzen dira, eta hori ez zait interesgarria egiten, erabat aldatzen dute beren aurpegia, formak... uste dut azkenean pertsonak nortasuna ere galdu egiten duela.

Eta nola lortzen da, pertsona bat ahalik eta ongien jantzi, eta hala ere begiak, jantzira ez, baina bere nortasunera, bere edertasun naturalera, bere pertsonara, itzultzea?

Nik uste dut dena bat dela. Ez zait iruditzen jantziak edertasuna estaltzen duenik, zuk pertsonari segidan antzemango diozu bere mugiri.

24.000 euroko trajea

"Lehengoan metroko milioi bat balio zuen oihal bat erakutsi zidaten. Gizonaren traje bat egitea 24.000 euro-edo kostako zen. Oihalaren haria kaxmirraren parterik sentsibleeneko zen, okotzaren azpikoa edo, horrelako zerbait esan zidaten, baina nik eskutan ibili baino ez nuen egin, ikusi eta kito".

Dive Tarpoon Urpekaritza

Kirol portua, A7 lokala

48992 Getxo

Tel / Faxe: 94 4912577

e-posta: divetarpoon@euskalnet.net

web orria: www.divetarpoon.com

mendutik zer izaera duen. Eta gainera ondo jantzita doan bati ateak errazago irekitzen zaizkio gaizki jantzirik doan bati baino.

Barkatu hainbeste xaxatzea, baina zahar zuhur batek esan zuen, auto ederra baino hobe zela bi zaldikoa; bi zaldikoan zihoanean jendeak berari begiratzen ziola, eta auto ederrean zihoanari inork ez ziola begiratzen, denak autoari begira gelditzen zirela.

Egia. Baina jantzieta ez dut uste horren arris-
kurik dagoenik. Gainera ez naiz ni ere jantziei horrenbeste inportantzia ematekoa, gustatzen zait jendea ondo jantzita ikustea, baina kalean, ez dut pertsona hortik hasita sakontzen. Pertsonari gehiago begiratzen diot arropari baino. Azken finean arropa pixka bat fiktizioa ere bada.

Kasualitatea, gaur zen Donostian Spencer Tunick argazki hartzea –egun hartan egin genuen elkarrizketa–, jendea erruz joan da larru gorritan argazkitan ateratzera. Jostunak zer iritzi du arte joera horri buruz?

Ah, gaur zen? Nik joateko asmoa nuen, baina uste nuen bihar zela! *Redios*, gustura joango nintzen.

Nahiko paradoxa bada, jostunak larru gorritan azaldu nahi izatea...

Erantzita ere polita da gorputza gero! Pertsona biluzik ikustea izan litekeen eta zoragarriena da, biluziaren estetika izugarri gustatzen zait. Begira, pintore guztiek, Migel Anjeletik hasi eta beste denak, biluzik margotzeari inportantzia izugarria eman diote. Eta joatekoa nintzen ni ere argazkietara, benetan. Pasa egin zait, beste leku batera joan beharko dut, izan ere, hainbeste gorputz, biluzik eta elkarrekin, zoragarria izango da!

Jantzi bat neurrira diseinatzeko garrantzitsua izan al liteke pertsona biluzik ikustea?

Guretzat biluzik ikustea izango litzateke idealena, baina ez da modua, ez litzateke inor jarriko. Erretratua ateratzeko jartzen dira, baina agian elkarren anparoan errazago jarriko dira bakarka baino.

Naturarekin bat datozen jarrerak gero eta indar handiagoa hartzen ari diren honetan, zuek, oihalen hautaketan kasu egiten diozue ekologismoari?

Ehunetik chunean ildo hori mantentzen zaila izango da. Badaude horrelako jarrerak dagoeneko, gaiak materia nobleetatik ateraez. Oso modan dagoena zuhaitzekin

Kirola arnas bide

"Korrika ibiltzeak burua askatu egiten dit, eta hori beharrezkoa dut. Fisikoki nekatu egiten nau, baina psikologikoki arnas berritu. Egunero ibiltzen naiz, lehen hamabost-hamasei kilometro egiten nituen, orain hamabi hamahiru eginez nabil".

lan egitea da, materia egurretik ateratzea, baina ez dakit oso komenigarria ote litzatekeen. Niri arbola bat botatzeak sekulako pena ematen dit, kartoia kontsumitu gabe ere egongo nintzateke, eta plastikoa kontsumitu gehiago, baina plastikoak ere bere alde txarrak baditu, beraz ez dakit ba nik...

Larruaren erabilpena ez al dago arriskuan?

Ez dut uste, lehenengo urtean larru pila bat saldu genuen. Baina hori oilaskoekin bezalaxe da, abeletxetan hazitako larruak dira. Guk krokodilo larrua ere erabili izan dugu poltsak egiteko, baina horiek ere abeletxeak dira. Eta ez dakit ni jendea horretaz konturatzen den. Desfileetan eta ibiltzen diren artistak ari dira nolabait ekologismoa lantzen, baina... ez dakit, ez zait niri oso serioa iruditzen, ez nau konbentzitzen.

Desfileak aipatu dituzu. Pasarela zirkuituetan asko ibiltzen zarete?

Erakusten ez gara ibiltzen, ikustera joaten gara. Gogozko zaiguna erosi eta bestela ez. Parisera, Milanera, Londresera, New Yorkera, gelditu gabe ibiltzen gara. Lehenik desfilea ikusten dugu, eta gero pabilioi handi batzuetan modeloak berriz pasatzen joaten dira, gustuko duguna apuntatzen dugu, eta gero tratu komertzialak hasten dira.

Paris, Milan, Londres, New York... Pasarela handienetan leku bat egin duten euskal jostunak badira, Balentziaga ezagunena, Paco Rabanne ere bai. Euskaldunak jostun onak gara?

Niri Balentziaga ez zait sekula partikulari gehiegi gustatu. Garai hartan beste batzuen zale nintzen, Chanel, Yves Saint Laurent, Cardan... Dior berak ere oso momentu ona eduki

zuen. Akaso modernistagoak ziren, eta horregatik nituen gustukoagoak. Balentziaga klasikoxeagoa iruditzen zitzaidan. Forma oso kubistak egiten zituen eta bere meritua bazuen, baina ez dakit, garrantzia handirik gabekoa iruditzen zitzaidan, ez zidan begian azkurarik eragiten. Gainera Balentziagak emakumea tapatu egiten zuen. Eta nik beti gorrotatu izan dut emakumea tapatzea, emakumeak azaldu egin behar du, bere formak, bere estetika. Berak jantzen zituen bezala, borobildu, nik erantzi egingo nituen, eta emakumearen esentzia pixka bat atera. Emakumeak bularra du, eta bularrari forma polit bat ematea oso zaila da, baina ondo gelditzen bada izugarri polita da. ■

Bertsoa

DOINUA:
PELO JOXEPE

Kontzientziak behar duena
inkontzientzia omen,
zuk bietatik eduki eta
baliatu zenituen.

Inkontzienteki dabilen gutxi
ikusten omen da hemen,
niri zergatik iruditzen zait
justu bestela ote den?

Aitor Mendiluze

LA LÍNEA DE LA LIBERTAD

Florentino Goikoetxea mugalari hernaniarrak 227 pilotu pasa zituen Bidasoaren alde batetik bestera. Andrée de Jongh belgikarrarekin (goian) hasi zen Comète sarea, Arnold Deppé ingeniaria ezagutu eta erresistentzia zirkuluetan sartu zenean.

Comète

Sare ikusezina mugaren bi aldetan

II. Mundu Gerran, naziek okupaturiko Europan, sare ikusezin batek Belgika eta Gibraltar lotu zituen. Ehunka lagunek harilkatutako sare luze bat zen, eta haren erdian Euskal Herria zegoen, lokarri sendo eta estuena. Comète sarearen helburua zen zona okupatuan eroritako pilotuak eta iheslariak zona aliatura eramatea. Horretarako euskal muga erabili zuten paso gisara eta euskaldunek zuzenean parte hartu zuten sare hartan, mugalari lanak egiten edo iheslari ostatu ematen. Juan Carlos Jimenez de Aberasturi historialariak sakon ikertu du

Comète sarea eta irailean liburu bat ateratzekotan da Hernaniko (Gipuzkoa) mugalariei buruzko testigantza gehiagorekin. Hain zuzen, Hernanin jaso dute duela gutxi mugalarien omenezko monolitoa, Gerraren amaieraren 60. urtemugan.

1939ko irailaren 1ean Hitlerrek Polonia eraso zuen eta horrekin batera hasi zen II. Mundu Gerra. Hilabete gutxiren buruan Alemaniak altzairuzko makina boteretsu bat zela erakutsi zuen eta gai zela Europa osoa menpean hartzeko. Lehenengo Polonia, gero Danimarka, Holanda, Belgika eta azkenik Frantzia. 1940ko ekainaren 27an tropa naziak Baionara iritsi ziren eta hortik gutxira Iparraldea, Frantzia guztia bezalaxe, bi guntan bananduta geratu zen: ekialdekoa, gune librea (alemaniarren kolaboratzaile) eta mendebaldekoa, gune okupatua (alemaniarren esku). Egoera larria zen, Europa osoan "erresistentzia" antolatu zuten nazien kontra eta horrekin batera ihesi zihoazen pertsonak laguntzeko erakunde klandestinoak.

Gauzak horrela, Euskal Herriko muga ihesbide paregabea bilakatu zen ezkutuan zeudenen tzat. Espainia frankistaren "neutraltasuna" medio, aliatuek herrialde hartan aukera gehiago zituzten ihesa egituratzeko. Comète dugu iheslariak eta hegazkin-pilotu aliatuak Bidasoaren alde batetik bestera pasatzen aritu zen sare ezagunena, baina ez bakarria, gehiago ere izan ziren.

Dédée, belgikarra fundatzaile

Comète sarearen lehen haria Belgikan chundu zuen Andrée de Jongh izeneko armiarma

txiki batek. Frederic de Jongh irakaslearen alaba zen Andrée eta erizain ikasketak egiten ari zen Gerra lehertzean. Comète sarearen historia belgikar neska gazte honek Gurutze Gorrian izena eman zuenean hasten da.

Han ezagutu zuen Arnold Deppé ingeniaria eta han sartu zen buru-belarri erresistentzia zirkuluetan. Naziengandik ihesi zebiltzane ezkutalekuak aurkituko zizkieten lehenik, baina jakin bazekiten biek, garrantzitsuena ihesbideak aurkitzea zela. Belgikar kostaldea soldaduz josia zegoen, hortik ezin zen. Beraz, azkeneko aukera Frantzia osoa gurutzatu eta Euskal Herriko muga pasatzea zen, Gibraltar edo Lisboaraino. Deppék kontaktu asko zituen Ipar Euskal Herrian, Doninabe Lohitzunen zineko soinu teknikari aritu baitzen urte luzez. Horien bitartez Andrée (*Dédée* ezizena erabiliko du hortik aurrera) Alejandro Elizalde mugalariarekin eta De Greff izeneko belgikar familiarekin jarri zen harremanetan. Familia hori Angelura iritsi zen nazien bultzadatik ihesi eta Voisin izeneko etxean bizi zen. 1941eko uztailean *Dédée* gaztea Baionara iritsi zen, hamaika iheslarirekin eta lehenengo aldiz muga pasa zuen Tomas Anabitarte mugalari hernaniarrak gidatuta.

Mugaz bestaldera, ordea, ez zegoen ia ezer antolatuta eta sarearen zati hura lotzeko

Florentino Goikoetxea mugalaria

Abiadoreak mugaren alde batetik bestera pasatzeko hainbat mugalarik lagundu zuten. Baina horietan ezagunena eta agian lan gehien egin zuena Florentino Goikoetxea hernaniarra dugu, Altzuetako baserriko semea. Guztira, 227 pilotu pasa zituen Bidasoan alde batetik bestera eta horietaz gain agente belgikar eta frantziar ugari ere bai. Florentino arrantzan eta kontrabandoan ibilia zen, baina 1936an Gerra hasi zenean alde egin zuen Ziburura, Guardia Zibila etxera bila joan zitzaionean. Han ezagutu zituen erresistentziako eta Comète sareko kideak, Kattalin Agirre kasu. Ezagutu zuten guztiek nabarmendu dute hernaniararen leialtasuna eta zintotasuna. Andrée de Jonghekin bikote arraroa egiten zuen: bata euskaldun petoa zen, baserriko gizona, indartsua baina letratu gabea; bestea belgikarra, goi-mailako ikasketak egindako neska formala eta bizia. Gauaren erdian mugalariak basoko bazter batetik koñak botila ateratzen zuenean, orduan izaten ziren komeriak bien artean.

Salbatzailea salbatu zutenekoa

Arrisku momentuetan odol hotzeko gizona zen Altzuetakoa. 1944an iheslarien pasoa erabat itxita zegoen, soldadu alemanak non nahi

zebiltzalako. Florentinok korreo lanak egiten jarraitu zuen ordea. Mendian zegoela alemanek deskubritu egin zuten behin eta lau tiro jaso zituen gorputzean, hala ere gai izan zen soinean zituen paperak nonbait gordetzeko. Atxilotuta eraman zuten Baionako ospitalera eta Gestapoko agenteak hurrengo egunean joango zirela abisatu zioten. Aukera hori ikusita, Angeluko erresistentziako kideek, De Greff familia buru zutela, erreskate plan bat antolatu zuten, alemanez jantzita sartu ziren ospitalean eta anbulantzia itxurako kamioneta batean Florentino toki segurura eramatea lortu zuten. Salbatzailea salbatu zuten.

Florentino Goikoetxeak hainbat kondekorazio jaso zituen britainiar eta frantziar gobernuen eskutik Gerra amaitu eta gero. 1980an hil zen eta Ziburuko hilerrian lurperatu zuten, emaztearekin batera. Duela gutxi egin zaio azkeneko omenaldia Hernanin, inguruko beste

hiru hernaniar mugalariarekin batera: Juan Larburu, Tomas Anabitarte eta Martin Errazkin, azkeneko biak Florentinoren auzokideak (Otsua-enea baserrikoak) eta txikitako lagunak. Hernanira Comète-aren Lagunen Elkarteko kideak joan ziren eta Udalarekin batera monolito bat jaso zitzaion omen- duei beren auzoan, Osiñagan.

Florentino Goikoetxeak eta Andrée de Jongh-ek bikote arraroa egiten zuten: bata euskaldun petoa zen, baserriko gizona; bestea belgikarra, goi-mailako ikasketak egindako neska formala

Antonio Arakama donostiarraren laguntza estimatua izan zuen *Dédéek*. Bilboko britainiar kontsulatura jo zuten eta han ingelesak aho zabalik utzi zituen: Nola zitekeen horrelako neska gazte eta txiki batek, hortik Belgikaraino halako azpiegiturarik sortu izana? Ondo pentsatu ondoren Comète sarea diruz laguntzea erabaki zuten britainiarrek, baldin eta pilotu ingelesak erreskatatzeko balio bazuen. Baina *Dédéek* baldintza bat jarri zuen: sarea belgikarra zen eta erabat independentea, ez zituzten besteen aginduak onartuko.

Belgikatik Gibraltarrera, Euskal Herrian barrena

Britainiarren laguntza jasota, sarea osatuta zegoen. Bidearen lehenengo zatia oso arriskutsua zen, Belgikatik Parisera. Muga hartan nazien kontrola oso zorrotza zen eta Frederic de Jongh *Dédéeren* aitak eraman zuen zati horren ardura. Parisen iheslariek trena hartzen zuten eta Baionan edo Donibane Lohitzunen geratzen ziren. Hortik Ziburua, Kattalin Agirreren etxera. Emakume honek Donibane Lohitzuneko Euskalduna hotolean egiten zuen lan eta Comète sareaz

gain, beste hainbat erakundetan zebilen, horregatik kondekoratu zuen Frantziako gobernuak urte batzuk beranduago. Muga pasa aurretik azken etenaldia Bidegain-Berri baserrian egiten zuten, Urruñan. Bertan bizi zen Frantzia Usandizaga, bere bi semeekin eta Juan Manuel Larburu hernaniar erbesterratuarekin —azken honek mugalari jardun zuen, harik eta harrapatu eta kontzentrazio

gune batera eraman zuten arte. Bertan hil zen—. Hortik Florentino Goikoetxea mugalari ezagunari jarraituko zioten iheslariek, hau ere hernaniarra. Gau osoa oinez pasatzen zuten, aurretik Florentino eta atzetik *Dédé* zutela. Bidasoa pasa eta Aiako Harria alderik alde gurutzatu ondoren Sarobe baserrira iristen ziren eta gero Oiartzungo Altzibar auzora, Arbide-Garaia familiaren etxera. Azken txanpan zeuden.

Donostian Bernardo Arakamaren etxean deskantsatzen zuten pilotuek, erabat lehertuta. Hurrengo egunean britainiar kontsulatuak bidalitako taxi batek lehenengo Madril eta gero Gibraltarrera eramaten zituen eta handik abioiez Londresera itzultzen ziren. Guztira hamar egun eta hamar gau. Bruselatik Londresera 300 Kilometro

II. Mundu Gerra hegazkinen

iraultza izan zen, abiazioa

erabakigarria bihurtu zen

Gerraren norabidea markatzeko

eta pilotuak ezinbestekoak.

Horregatik zen hain garrantzitsua

alemanen bateriek botatako

pilotuak salbatzea

kulturagenda

Maiatzaren 9tik 21era

Urdaneta kalea, 9 | 20006 donostia

Erakusketak

Erakustaretoa

Charles Sandison

"The reading room"

Apirilaren 27tik

ekainaren 17ra

Ganbaran

Metrópolis

Alberto

Schommer-en

argazkiak

Apirilaren 26tik

ekainaren 10era

Areto Nagusia. 19:30

Aranzadi Elkarteak

antolatutako

Arkeologiaren

Abentura

VII Arkeologia jardunaldiak

Maiatzaren 8tik 12ra

Baroja eta
Pentsamendua

Pio Barojaren heriotzaren

50. urteurreneko

jardunaldiak

Maiatzaren 17tik 25era

Charles
Sandison

Metrópolis
Schommer

arteleku

Atzera begirakoa

Joaquín Jordá

Antzoki Zaharra. 20:15

Nosferatu zinema zikloa

Maiatzak 10

Maria Aurèlia Capmany parla

d'Un lloc entre els morts (1969)

Espainia. 52'. Euskaraz

Maiatzak 17

Portogallo, paese

tranquillo (1969) Italia. 36'

Lenin vivo (1970) Italia. 31'

Ekoizpena:

Donostia Kultura

Euskadiko Filmategia

MACBA-Bartzelonako Arte

Garaikidearen Museoa

Arteleku-Gipuzkoako Foru Aldundia

Kristobaldegi, 14 20014 Donostia

www.arteleku.net

Mintegia

Castoriadis

Sorkuntzaren

bidegurutzeak

Maiatzak

4-5-9-10-11-12-16-17-18-19

Koordinazioa: F. Golvano

Gonbidatuak:

Daniel Blanchard,

Amador Fernández Savater,

Ana Mª Fernández,

Celso Sánchez Capdequí

Castoriadis

ENCICLOPEDIA DE LA CREACIÓN
DISEÑO DE CREATIVIDAD

Goian, salbaturiko pilotuei Hernanin eginiko agurra. Behean, mugalarien omenez eginiko monolitoa.

inguru izango dira, iheslariak aldiz 3.000 egiten zituzten beren buruak salbatzeko.

Zenbat ate, hainbeste maratila

Sarea osaturik zegoen beraz, baina jakina, sarea hamaika aldiz erori eta hautsi zen 1941ean sortu zenetik 1944. urtea arte. Esaldi zaharrak honela dio ordea: "Zenbat ate, hainbeste maratila", ate bakoitzak baduela nondik ireki alegia. Comète sareari ateak eta kateak jarri zituzten behin eta berriz, eta mugalari haiek jakin zuten jarritako ate bakoitzari bere maratila aurkitu eta irekitzen. Bidasoa ibaia leku ezberdinetatik pasa zuten, momentuaren arabera, zela Endarlatzatik, edo Irun-Endara zentral elektrikoa dagoen lekutik. Askotan, ibaiko ura oso goian zegoenean, 16 ordu ibili behar izaten zituzten, itzuli handiak eginez, beti Florentinoren atzetik. Herri bakoitzean bazegoen Comète sarean lagunduko zuen familia edo pertsonarik. Horietako asko euskal errefuxiatuak ziren, frankismotik ihesi Iparralde-ira iritsitakoak. Euskara zen beren tresna garrantzitsuenetakoa, alemaniarrentzat ezezaguna. Baina horretaz gain harrapatuak ez izateko teknika eta taktika ezberdinak erabili zituzten. Pilotuek ingelesa besterik ez zekiten, eta emakume batez lagunduta egiten zuten treneko bidaia luzea, inguruan errezelorik ez sortzeko.

1943ko martxoan Dédé eta Frantxia Usandizaga atxilotu zituzten alemanek Bidegain-berri baserrian, inguruko morroi batek salatuta. Kolpe

latza izan zen sarearentzat, haren sortzailea erortzearekin batera sare guztia erori baitzen. Hala ere, ez zuten etsi, François Nothomb belgikarrak hartu zuen ardura eta ibilbidea zertxobait aldatu zuen; Parisetik Baionara itzuli handiagoa egin beharko zuten hortik aurrera iheslariak.

800 pilotu eta iheslari salbatuta

Guztira 800 ingeles pilotu eta iheslari salbatu zituzten sareari esker, baina horren garrantzia

ulertzeko komeni da pare bat gauza azaltzea. II. Mundu Gerra hegazkinen iraultza izan zen, abiazioa erabakigarria bihurtu zen Gerraren norabidea markatzeko eta pilotuak ezinbestekoak ziren. Horregatik zen hain garrantzitsua alemanen bateriek botatako pilotuak salbatzea; baina aldi berean, *Wehrmacht* indar guztiak erabili zituen erreskateak zapuzteko. 1944an alemanak atzeraka zihoazen, Normandiako lehorreratzearekin soldadu alemaniarren presentzia izugarri handitu zen eta etengabe patruilatzen zuten muga inguruan. Baldintza horietan ezinezkoa zen inor inora eramatea eta Comètek bere jarduna eten zuen. Gerra amaitzeaz zegoen.

Aberasturiren datuen arabera 1.700 pertsonak kolaboratu zuten sare erraldoi horretan, horietatik 700 inguru atxilotu zituzten eta 200 fusilatuta edo erbesteratuta hil ziren. ■

III ETA HONA
FRONTZIAKO
INMIGRAZIO
LEGE BERRIAREN
HELBURUA:

Xabier Ezeizabarrena

ABOKATUA. ZUZENBIDEAN DOKTOREA EHUN

Zerumuga politiko berriaren aurrean

Auñamendiko gailurretik ikus daitekeen zerumuga berriaren aurrean, Euskal Herriko lurretako haranek eta herriek berdin jarraitzen dute, denborak aurrera egin izan ez balu bezala. Hala ematen du talaiatik, baina haranean behera abiatuz gero, gauzak zeharo ezberdinak dira, 2006ko martxotik ETAre su-etenak itxaropenerako bide berriak ireki baititu.

Halere, ez da helburu politikorik, funtsezkoetan funtsezkoena izanagatik, zuzenean prozesu baten azken xedetzat jo litekeenik. Gure izate indibidual hutsetik ondoriozta daitekeen moduan, baita herri gisa ere, prozesu baten ezinbesteko parte gara, inork ezin mentura lezakeen prozesu batena, prozesuak etengabe zimendatzen baitira. Horren ondorioz, ez indarrean dagoen erregimenaren jarraipena, ez erabakitasun askea, ezta independentzia ere, ezin dira prozesu zehatz baten azken xedetzat jo, taldean zein banaka izan. Bakea, berez, benetako prozesu bat da bere horretan. Erregimen totalitarioetan ez bezala, prozesu politiko demokratikoak etengabe aldatzen dira. Izaki aske eta irekiak dira. Hori da, hain zuzen, demokrazia ororen esentzia; gatazka sozial ezberdinei konponbideak bilatzeko, negoziatorako eta elkarrizketarako gonbidapen iraunkor baten konstatazioa. Etengabeko metamorfosiaren beharrezana errealitate demokratiko ororen parte da; egoera berrietara moldatu beharra dago eta, jakina, ezinbestekoa da iritzi guztien gainetik herriaren jabe direnei galdetzea zer nahi duten: herritarrei, hain zuzen. Horra, ziurrenik, aurrez aurre dugun erronkarik handiena.

Horretan guztian, politika eta zuzenbidea oinarritzko elementuak dira euskaldunok behar ditugun aniztasun politikoa eta kohesio soziala bermatzeko. Hain zuzen ere, biak —politika eta zuzenbidea— gatazkak formulen bitartez ebazteko dauden mekanismo nagusiak dira; zuzenean ezer inposatu baino, interes eta asmo kontrajarriak uztartzen dituzte. Politika edo ordenamendua ezin dira —eta ez dira erabili behar— modu alderdikoi edo sekta-

DANI BLANCO

rioan erabili, are gutxiago euskaldunona bezalako gatazkak luzatzeko interesekin. Izan ere, bien interpretazio irizpideek parte guztientzako egokiak diren konponbideak bilatzen dituzte bake sozialaren eta justiziarekin batera. Fenomeno bera euskal gatazkaren markoan den Zuzenbide Konstituzionalari egotzi dakioke, bai Espainiako eta Frantziako maila konstituzionalean, bai Europako Batasunaren maila makro-konstituzionalean. Gauza bera esan daiteke Nazioarteko Zuzenbideaz, ezinbesteko arloa baita erabakitasun askea bezalako gaiak lantzeko eta errealitate berriak onartzeko, edozein dela euren jatorria.

Euskal kasuan, gogoeta horien guztien manifestazioa ezin izan liteke nabarmenagoa guztion aldetik itxaropena hain agerikoa den

garaiotan. Zuzenbideak, politikak eta gelditzen zaigun sen onak argi adierazten digute euskal arazoa ez dela euskalduna bakarrik; jakina, ETA erakundearen arazoa ere ez da arazo espainiarra bakarrik, euskalduna izateaz gain. Euskal gatazkaren parte diren elementu eta zauri historikoez ezin dute inoren ondare eskusiboa izan, horrek gatazkaren eta bere adarren irakurketa zeharo distortsionatzen baitu. Ziurrenik, hori izango da gure auzi politikoa konpontzeko beste gakoetako bat.

Benetako bake egoera batean, determinazio eskubideak erabat onartuta dauden oinarritzko eskubideak errespetatzen ditu.

Hain zuzen, determinazio eskubideak mamitutako herriaren burujabetzaren indarrak eta birtualtasunak ekarriko dute —edo ekarri beharko lukete— gure herriaren etorkizuna. Ez da formula berria eta ez da gurea, Estatu demokratiko modernoaren teorian agertzen baita Rousseauaren edo Lockeren moduko pentsalari garaikideen ahotan. Euren iritziz, gatazkak ebazteko formulak, hitza eta erabakia gizarteari dagozkio.

Horren zilegitasuna demokraziak berak ematen du, eskubide indibidualetan eta kolektiboetan oinarritzen den erakuntza ebolutibo etengabea eta bizikidetzat formula irekia izanik. Ezin da atzera egin. ■

Benetako bake egoera batean,

determinazio eskubideak erabat onartuta

dauden oinarritzko eskubideak errespetatzen

ditu. Hain zuzen, determinazio eskubideak

mamitutako herriaren burujabetzaren

indarrak eta birtualtasunak ekarriko dute

—edo ekarri beharko lukete—

gure herriaren etorkizuna

Ramon Etxezarreta

PSE-EEKO KIDEA ETA DONOSTIAKO ALKATEORDEA

Irakurketaren inguruko kezka

Liburuaren nazioarteko egunaren aitzakia-rekin, apirilaren 23aren bueltan, gauza ugari esan ote den nago. Hori izan da behintzat nire errezeloa, bestetan baino gehixeago aritu ote diren gure inguruko komunikabideak gaiari buruz, bestetan baino ahalegin handixeagoa egin ote duten guztiek kontuari oihartzuna —oihartzun egokia— emateko eta aspaldiko kezka sortu zaizkit.

Mezu ezkor eta ilunak izan dira nabarmenenak. Ez dakit ordea nabarmenenak izan diren egokienak edo eragin dituzten burutazioak diren bide okerrera joaten laguntzen digutenetakoak. Edozein kasutan garbi daukat beste mezu eta eztabaida batzuk ezinbesteko ditugula liburu eta irakurketa kontuetan bidean aurrera egin behar badugu.

Euskal Editoreen Elkarteak eman digu lehen nota: orain bost urte liburu ale bat bera ere irakurtzen ez zuten euskal herritarrek ehuneko hogeitabat baldin baziren, egun —editoreek beraiek eskuartean jartzen dizkigunetarik— ehuneko hogeitamaika omen dira ale bat bera ere begien aurrean jartzen ez dutenak.

Min ematen du, behintzat niri, hori jakiteak. Eta min gehiago oraindik —eta ez dut esan nahi zer ikusi zuzenik izan behar duenik, baina kasua hor dago— Euskal Autonomia Erkidegoa jotzen baitut Espainiako atzeratuena —azpigaratuena— irakurketa zerbitzu publiko eta erakundeon honekiko konpromiso ekonomikoari dagokionean.

Kezka jarraitu egiten du eskola liburutegi bat zer den ez dakigun Euskal Herriko alde honetan. Garrantzi gutxi, edo batere ez, ematen zaio instalazio honi gure irakaskuntza —kukurrukuaren esanera— hain aurreratua eta aurrerakoia omen den honetan. Eskolak liburutegirik gabe garatu baldin badaitezke, harrigarri da ehuneko hogeitamaika bakarrik izatea liburu bat bera ere irakurri nahi ez duten herritarren kopurua.

Kezka kezka bihurtzen da gure Hezkuntza Sailak Espainiako Gobernuaren dirulaguntza bati bigarren urtez jarraian uko egin diola

DANI BLANCO

jakitean, ez Espainiatik ezer nahi ez izateagatik, baizik eta gure eskola liburutegiak ondo egonik laguntza behar ez izateagatik.

Ez dauka kontuak kontsolamendurik okerragorik ere esan baldin baliteke ere. Jaurlari-tzak liburuari ematen dion dirulaguntza editoreen bidez bideratzen da gehienetan argitalpen bakoitzetik hainbesteko bat erosiz gero herrietako liburutegietan banatzeko. Banaketa hori urtean behin egiten da, eta horrek esan nahi du zenbait herritako liburutegietan —kontuan izan batzuek zenbait familia ekonomiak baino aurrekontu gutxiago dutela liburuaren erosketetarako— nobedade literarioak, euskarazko nobedadeak, urte bete pasako duela herritarren eskuetara iristen.

Ez da hau zergatia izango baina zerikusian ttantta bat bai agian.

Bien bitartean liburu-dendariak ere atera dira iazko erdia saldu dutela esanaz. Ez dakit esaten duten soil horretatik harantzago ezer esan nahi zuten, nik baietz uste. Liburu kontuetan alarma mezuak botatzen direnean kezka ekonomiko soila besterik ez baldin badago ere azpian, kultur kezka bat, herri kezka, kezka dotore eta sakon bat adierazi nahi izaten delakoan nago.

Zer esan? Liburuak kalera ateratzeko igandea txarra dela esanaz, eguraldi txarra duen ostiral batera aurreratzen baldin bada, helburu nagusia turistei liburuak saltzea bada, igande batean libururik erosi ezin bada... Iparraldera joan besterik ez dago zenbat liburu salgai

dagoen ikusteko, zigarro pakete bat baino merkeago —han tabakoa garestiago—.

Zer esan? Eskola liburuak maileguzko eta doaneko izan behar dutela entzundakoan euskal kultura pobretzen dela entzuten denean. Egileek eskubideak eskatzen dituztela beren obren mailegu publikoagatik irakurtzen denean.

Hitz gutxiago eta ekintza serioagoak mereziko genituzke, batez ere geure buruari sartzen dizkiogun gezurrak hain gezur izan ez daitezen euskal kultura triste honetan. ■

Kezka jarraitu egiten du eskola liburutegi bat zer den ez dakigun Euskal Herriko alde honetan. Garrantzi gutxi, edo batere ez, ematen zaio instalazio honi gure irakaskuntza —kukurrukuaren esanera— hain aurreratua eta aurrerakoia omen den honetan. Eskolak liburutegirik gabe garatu baldin badaitezke, harrigarri da ehuneko hogeita hamarrik izatea liburu bat bera ere irakurri nahi ez duten herritarren kopurua

Iñaki Martínez de Luna

EHUKO SOZIOLOGIA IRAKASLEA

Euskalduntzea, Araban

Duela egun batzuk –apirilaren 24an, hain zuzen–, Arabako Biltzar Nagusiek *Euskaren erabilpena arautzeko 10/82 legea* (1982-12-16, 160. EHAA) betetzea exigitu zioten Eusko Jaurlaritzari. Zer dela-eta?

Euskararen erabilera suspertzearen zaintzaile sutua ote da Arabako erakunde hori?

EKIMENAREN ABIAPUNTUA

Kontuan izan behar dugu: a) lege horren 16.2 artikulua izan zela eskaeraren jomuga, alegia horrela dioena: "Jaurlaritzak ikastegi bakoitzean erabili beharreko hizkuntza-ereduak araupetuko ditu, guraso edo kuradoreen (sic.) nahia eta eskualdeko gizarte-hizkuntzako egoera kontuan izanik"; b) ekimena Unidad Alavesak abiatu zuela, PP eta PSE-EEren atxikimendua segituan lortuz; c) *alavesisten* proposamena Gasteizko Ibaiondo auzoko gertaera baten harira egosi zela: B ereduko gela irekitzeko gurasoen eskaerari Jaurlaritzak denbora luzez entzungor egitean, D eredia baino ez baitzuen eskaintzen. Beraz, Biltzar Nagusien exigentzia ez zen, inolaz ere, euskararen aldekoa.

Gertatutakoa *alavesismoaren* diskurtsoa elikatzeraz dator, beste behin ere, "arabarren borondateari muzin eginez, euskal nazionalismoak euskara inposatu nahi duela" leloa areagotuz (ikusmolde horrek Araban duen pisua azpimarratzen zen 2006-01-22ko ARGIA *alavesismo* soziologikoari eskainitako artikuluan). Tira-bira hori hobeto ulertzeko lagungarria da Aztiker-en *Euskal Herria datuen talaia*tik 2006 lanari erreparatzea, non hizkuntza ereduak Araban duten egoera ondo jasotzen den: 2004/2005 ikasturtean, 0-12 urte bitarteko umeen %44 B

ALBERTO ELOSEGI

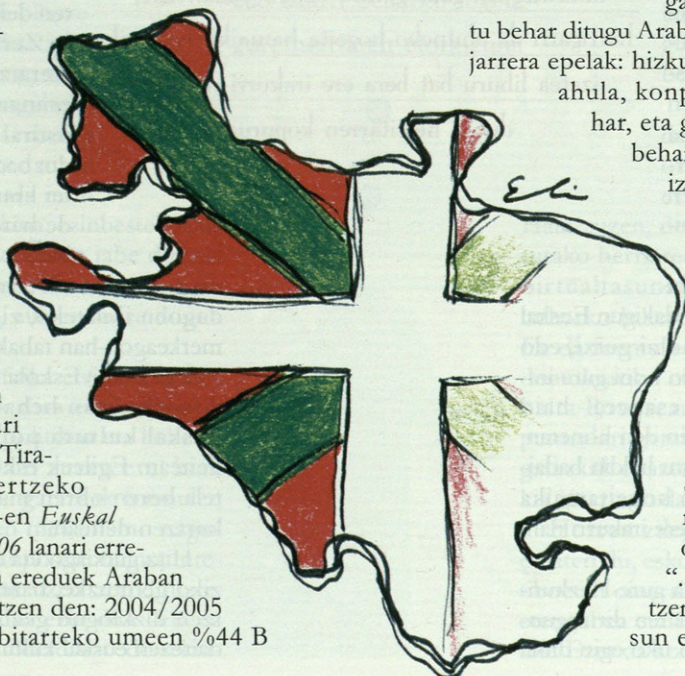
ereduan dago eskolatuta; hortaz, eredu hori zabalduena da Araban, Euskal Herriko beste lurraldeetan baino askoz gehiago.

GERTAERAREN GAINEKO HIPOTESIAK

Gasteizen pizturiko liskarraren inguruan hainbat hipotesi bota daitezke. Lehendabizi, informazio faltarena. Izan ere, Arabak elebitasunaren alde egiten duen arren, ez du euskara berreskuratzekeko presarik eta, are gutxiago, horrek gaztelania galtzea ekarriko balu. Adibidez, arabarren %83k dio lurralde horretan etorkizunean euskaraz eta erdaraz, bietan berdin, hitz egin beharko litzatekeela (Eusko Jaurlaritzak: *EAEko hizkuntz gaitasuna eta asmoak*). Baina, asmo hori bete ahal izateko hizkuntza eredurik egokiena B dela uste dute arabarrek, D ereduak gaztelaniazko gaitasun nahikorik bermatzen ez duela susmatuz. Hortaz, herritar askok B eredia eskatzen dute, ez Drik, eredu batek eta besteak gaztelaniazko eta euskarazko gaitasunean zinez nola eragiten duten jakin gabe.

Bigarrenik, errealitatearen gaineko ulermen-faltarena. Uler-tu behar ditugu Araban dauden euskararen gaineko jarrera epelak: hizkuntza horrekiko atxikimendua ahula, konpromezurik gabekoa da, oro har, eta gehienek ez dute beren burua beharturik sentitu nahi euskararen izenean. Hori horrela izan dadin badago hainbat arrazoi historiko, kultural, ideologiko eta demografiko. Baina, Arabako errealitate zuhur zein txepel hori EAEko errealitatearen azpian ezkutatzen zaigu –nahita edo nahi gabe–, gehienetan. Arestian aipatu dugun Ibaiondo auzoko liskarraren gakoaz Hezkuntza ordezkariak hauxe zioen: "...kolektibo batzuei zaila gertatzen zaie zera onartzea: normaltasun egoera batean, biztanleriaren

Arabak elebitasunaren alde
egiten duen arren, ez du euskara
berreskuratzekeko presarik eta,
are gutxiago, horrek gaztelania
galtzea ekarriko balu

Ulertu behar ditugu Araban

dauden euskararen gaineko jarrera

epelak: hizkuntza horrekiko

atxikimendua ahula, konpromezurik

gabekoa da, oro har, eta gehienek ez

dute beren burua beharturik sentitu

nahi euskararen izenean

gehiengoak seme-alabak hobekien euskaldun-
duko dituzten hizkuntza ereduen aldeko hau-
tua egitea" (2006-04-04ko *Diario de Noticias de*
Álava). Baina, ezin da gertaera horren gainean
beste irakurketa bat –kontrakoa– ere egin? Ale-
gia, litekeena da guk, euskaltzaleok, Arabako
eta guraso horien errealitatea ongi ez ulertzea.

Hirugarrenik, itsukeriarena. Euskal Herria-
ren ezberdintasun askori muzin egiten diegu,
seguru asko gure pentsamoldeekin bat ez dato-
zelako. Eta ez gara konturatzen, ostrukarena
eginda, geure burua baino ez dugula engaina-
tzen. Errealitatea irauli ahal izateko ezinbeste-
ko baldintza da nolakoa den zehatz-mehatz
onartzea, baita –bereziki– mingarria zaigunean
ere, diagnostiko faltsu edo okerretik abiatuz
gero, estrategia egokia lantzerik ez dagoelako.
Gure estrategia itsu horretan, Arabako bereiz-
garriak ez ditugu ikusten edo, agian, ez ditugu
ikusi nahi.

Azkenik, nola ez, demagogiarena. Hezkun-
tza Sailak bazituen arrazoi batzuk hartutako
erabakiari eusteko: "...aurreko bi ikasturteetan
Beredua eskaini arren, eskaera falta zela-eta, ez
zen posible talderik osatzea, D eredurako,
aldiz, 50 bat eskaera erantzunik gabe gelditzen
zirelarik". Baina, Arabako politikagintzan, *ala-*
vesismoa nora, sozialistak eta popularrak hara!
Berdin dio funtsezko arrazoirik dagoen ala ez,
Hezkuntza ordezkariak salatzen zuen bezala:
"argi dago zenbait alderdi politiko funtsik
gabeko eztabaida pizten saiatu direla eta lortu
dutela, euskara alderdikierien menpe jarritz".

ONDORIO GARBIAK

Baliteke lau hipotesiotan argi puntu bat egotea,
ala ez. Baina, liskarron ondorioak garbiak dira
beti: Euskal Herria euskaldun eraikitzearen
asmoa, Araban, kalteturik gertatzen da. Gakoa
da sesio gaizto horiek nola saihestu, gurean
amore eman gabe! ■

TXANDAN

Joxerra Garzia

Lumpen, lumpen!

"Trapu... trapu zaharrak", oihukatzen du Iparragirre-
ren kantuko traperuak, etxerik etxeko bere pregoian,
zernahi gauza zaharkitu erosiko lukeela jakinaraziz.
Ezagutzen dut haren antzeko beste traperu bat ere:
XIX. mendeko kantu aleman batean azaltzen da,
"Lumpen, lumpen, bring mir lumpen" oihu eginez.

Jatorriz, trapu zaharra baizik ez baita lumpen. Gero, metonimia
interesatu baten bidez –metonimia guztiak dira interesatuak–, arropa
zarpail eta zikinez jantzitako jendea izendatzeko erabili zen, eta adiera
horretan nazioartekotu da hitza. Aurtengo maiatzaren 1ean bestelako
kantuak kantatu dira, ordea. Internazionala han, Eusko Gudariak
hemen, ez dut lumpen askorik ikusi telebistek eman dituzten albistee-
tan. Langileen egunean buruari jai emateko asmoa nuen arren, ezin
izan diot buruko atea itxi nire alfer-plana zapuztu didan galderari: zein
dira, eta non daude, gure gizarte aurreratu-usteotako lumpenak?

Kuerda eman eta paretaren kontra behin eta berriz jotzen
tematzen diren jostailu horien antzera hasi zait galdera hori buru-
ko atea barrutik jotzen, erantzun eske. Burua lehertzeaz, sukalde-
ko leihoa zabaldu dut, lumpen-trapuak etxerik etxe bezala, ideia
eta ideologia zaharkituak bururik buru erosiko lituzkeen norbai-
ten pregoia entzuteko esperantzan. ■

HIRUKO TXIKIAN

Joxemari Ostolaza

Eredugarriak

Espainiako agintariak. Boliviarrak hautatu lehendaka-
riak, bere programan zioena betetzeko eman du lehen
pausoa, erregaien nazionalizatzea gauzatzera doala ale-
gia. Nazio baten ondasunak bertakoen esku izatea oina-
rrizkoa dirudi, nahiz eta honek, berez ez bermatu ondo-
rengo politikak justizia izango duenik zutabe. Argi dagoena da,
hori gabe nekez egin zitekeela ezer txukunik, jendartearen bizimo-
du duinak eskatzen duen fundamentuzko kudeaketarik. Errazegi
onartzen dugu zakurren ipurditik joandako talde finantzieroez,
bereak ez diren lurraldeak xahutu eta harrapatzen duten guztia bi
sosen truk eramatea, bertan miseria latzean daudenak miserablea-
go utzita. Baina Evo Morales batek, agindu bezala, aski dela esan
du. Eta Espainiako konpainia bat lazoan harrapatu du, bere orain
arteko etekinak segidarik gabe utziz nonbait. Azkenaldion Espai-
niako agintean dagoen alderdiko erdi mailako morroi batekin otu
zait egotea. Asaldatuta dago. Ez omen du honek boliviarraren bizie-
ra hobetuko. Areago, fortuna berriak sortuko omen ditu agintari
berrien artean. Beraz, Repsol ongile eta ezinbesteko dute, bestela
ezer probetxuzko egiteko gauza ez diren boliviarrak. Eta hau dioe-
nak sozialistatzat du bere burua. Eta ni Charles Chaplin. ■

AGENDA 22

Andoni Egaña

BERTSOLARIA

Zenbat gara?

Euskobarometroak bertsozaletasuna neurtu du. Neurgailuari izena eman zionak ez luke aski purgatorioarekin. Garuna behintzat ez zuen gehiegi zukutu. Euskal sena dario izenari. Kontuak kontu, gehiago fio naiz nire barometro txikiak beste handi eta zientifiko honetaz baino. Badakit bertsozaleak ezagutzen ditudala eta ez direnak ez; garenetik neurtzen dut eta izan daiteke hori itsukeriarako bide. Baina azken hilabeteen garena zehatz-mehatz neurtzeko gai naiz, neurexotik. Zegamako jaialdian laurhun entzule izan genituen gutxi-gehiago. Garai gloriosenetan baino berrehun gutxiago eta azken urte zikoitzetan baino berrehun gehiago hor nonbait. Bergaran, erramu-zapatuz, hirurehun bat izango ziren gure bertsoak entzutera joanak. Hondarribian, Aberri Egunez, urteroko jende multzoa pilatu zen Udaletxearen aurrean eguerdiko hamabietan. Aurten, segur aski, sekula baino turista gehiago, ikarratu ere gutxiago ikararazten omen ditugu eta. Aulestian taberna mukuru bete zen gure esperimentuaren emaitzak ikus-entzutera. Zumaian ere bai zinema aretoa San Telmoe-tan, urtero bezalatsu. Legazpin ere laurhun-bostehun lagun izango ziren, eta Tolosan sahararren alde egin genuen jaialdian mila eta bostehun. Hori da nire barometroak dioena. Jakitun naiz gainera, nirea ez dela bertsolaritza neurtzeko barometro bakarra. Bertsolari asko eta asko dabilela bestelako zirkuituetan...

Eguna eta ordua

Erronkan ari naizela dirudi, baina ez da, hurrik ere, nire asmoa. Kultur-ekitaldi potolo-antzekoak ze egunetan eta ordu-modutan ipini beti izan da buruhauste antolatzaileentzat. Bertso-jaialdiei dagokienez, orain hogeita hamar-berrogei urte ez ziren gutxi igande eguarteran burutzen ziren jaialdiak, mezetako irteerako jendearen emanaz baliatuz. Igande eguarterak beste zerbaiteko zirela -lotarako, mendirako edo hondartza-

DANI BLANCO

rako, bermuterako— eta duela hamabost edo hogeitaz igande arratsaldetan antolatzen ziren jaialdi asko. Baserritik bizi zirenentzat ordu egokia zen arratsaldeko bostetakoa. Siestatxo egin, bertsoak entzun, eta etxera itzuli ganadu-jatenak eta gainerakoak egite-ra. Larunbata gauak nagusitu ziren ondoren, bertsozaletasuna nabarmen gaztetu zenean. Orain ez dakigu... Hainbeste konplikatu da gure gizarte hau! Barometroak ikaragarri lagunduko liguke zifra orokorrak xehetu eta ze adin-taldetakoak, ze lanbidetakoak, non bizi direnak... ditugun bertsozale argituko baligu.

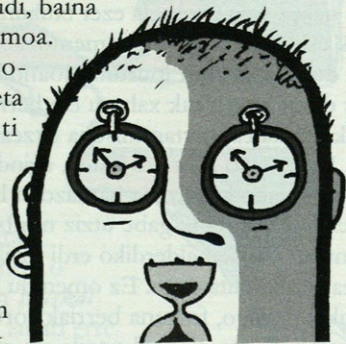

Bada euskaraz hitz bat, zazpi silabatan
zazpi 'i' pilatzen dituen. Zuen esku
uzten dut aurkitze lana. Hartara,
hilabete barru-edo, kale kantoian edo
taberna zokoan erantzunarekin
datorkidan jende kopuruaren arabera
neurtuko dut nire artikuluska hauek
baduten irakurlerikedo ez

Neurgailu txarra

Neure buruaz ari naiz. Ez dut balio euskal gizartearen nondik norakoak neurtzeko. "Famosoa izatea", haurrak hainbeste kezkatu eta kitzikatzen dituen zera hori, distortsio bide da beti ere. Zeuk nahi ez duzula. Lehengoan, aita bat sumatu nuen urrutira bere umeari errietan. "Te he dicho que no metas los pies en los charcos, ¿no! ¿Cuántas veces te lo he de repetir?". Niregana hurbildu ahala, nik bera ez bezala berak ezagutu egin ninduen ni. Gozoxeago eta askoz euskarazago eman zion haurrari agindua. "Benga, Jokin, eman eskua aitatxori!". Niretzat, euskal gizarte-

irudiak:
Antton Olariaga

ren ehuneko laurogeita hamarra euskaraz mintzo da.

Ibilgailua neurgailu

Unibertsitatean ere egin dugu bertsotan apirilean zehar. Deustukoan izan ginen Amets Arzallus eta biok. Askotan esan izan da azkenaldian, eta arrazoi osoz gainera, eskolari gehiegi eskatzen zaiola egungo gizartearen. Sexu-heziketa eskolaren esku; bide-heziketa ere bai. Hizkuntza transmisioa eskolaren gain; baita hezikuntza ere, jakina. "Aparkaleku" bihurtu ditugu eskolak guraso zabarro. Unibertsitatean horrexek harritu ninduen gehien: aparkalekuak. Lepo zegoen. Ez ziren auto guztiak irakasleenak noski. Asko eta asko ikasleenak ziren. Gure gizartearen benetako barometroa Campusetako aparkalekuetan datza.

Termometroa

Ez hotz eta ez epel. Bero sumatu genuen sahararrekiko elkartasuna eta adiskidantza neurtzen dituen merkuriorik gabeko hari hori. Tolosan egin genuen bat hitzarekin jolasean. Jolasa oso gauza serioa dela frogatuz, gai-jartzaileak ariketa-modu berri bat proposatu zigun: "i" bokala erabili gabe egin behar genuen bertsotan zortzi bertsolariok. Hanka sartu ahala atzera erretiratu behar genuen bakar bat geratu arte. Ez da lantegi samurra, mihiak edozein unetan egiten baitu labain. Jendeak ongi pasa zuen eta guk ere bai. Baina askatasuna murrizten duen orok sortzen du erraietan mendeku txiki bat hartzeko joera, jolasean bada ere. Horregatik bota nuen azken agurrean "...irrintzitik irrintzira". Zortzi silabatan zazpi "i". Ez da marka txarra baina hobetu daiteke. Bada euskaraz hitz bat, zazpi silabatan zazpi "i" pilatzen dituen. Zuen esku uzten dut aurkitze lana. Hartara, hilabete barru-edo, kale kantoian edo taberna zokotan erantzunarekin datorkidan jende kopuruaren arabera neurtuko dut nire artikuluska hauek baduten irakurlerik edo ez.

« 'Aparkaleku' bihurtu ditugu eskolak guraso zabarro. Unibertsitatean horrexek harritu ninduen gehien: aparkalekuak. Lepo zegoen. Ez ziren auto guztiak irakasleenak noski. Asko eta asko ikasleenak ziren. Gure gizartearen benetako barometroa Campusetako aparkalekuetan datza

Urrutira gabe

Irakurzaletasunaren gora-beherak neurtzeko ez daukat ordea urrutira jo beharrik. Etxean gertatua da. Aste santuko oporrak ari zitzaizkien kondartzen umeei. Eskolako lanak amaitu samarrak zituen gure semeak baina liburu bat irakurtzea falta zitzaion. Berez joerarik ez eta bazkalondoan ama hasi zitzaion agindua ematen.

– Irakurri beharko duzu ba, liburua...

– Bai, bai. Geroxeago hasiko naiz.

Handik ordu erdira berriz lehengo erretolika:

– Hasi liburua irakurtzen, arratsaldea aurrera doa eta.

– Bai, bai... segituan noa gelara...

Bostak aldera amak azken abisua eman zion.

– Hasi zaitez liburua irakurtzen behingoz! Ni orain banoa...

– Nora zoaz, ama?

– Dentistarengana.

Eta umeari barru barrutik irten zitzaion:

– Ah! Ni ere bai!

Ez irakurtzearren prest zegoen dentistari bisita egiteko. Gure garaian dentista beldurraren paradigma zen. Eta irakurtzea gozamenarena. Ez nuen asko usteko gauzak hainbeste aldatu direnik. ■

Xabier Mendiguren

IDAZLEA

Zauriak miazkatzen ala zauriak erakusten

Gerra bat irabazten duenak erabakitzen du beti, ez bakarrik nork eta nola gobernatuko duen herri hori, baita nork duen biktima izateko eskubidea, nor izango den heroi eta nor bilau. Oso garbi ikusten da hori Estatuaren eta horren kontrako matxinatuen arteko gerra izan den gizarteetan. Kuba edo Nikaraguakoa bezalako kasuetan, gerrillariak gobernua hartu ostean, garbiketa izugarria egin zuten armada eta polizia, beren hildakoak martiri bihurtu zituzten, eta galtzailak, Miamira alde egin ezean behintzat, isilean gorde behar izan zuten beren mina, ezkutuan miazkatu beren zauriak, haiek ere diktaduraren tresna huts eta engainatuak zirela aldarrikatzen zuten bitartean.

Matxinadak Estatuaren kontrako borroka galdu duenean, berriz, oso bestelakoa da emaitza. Mendealdeko Europan ditugu zenbait adibide argi: Alemania, Italia, Frantzia porrot egin zuen borroka armatuak, eta militante izandakoak kartzelan ari dira usteltzen –bertan hil ez zituztenak–, euskarri ideologikorik gabe eta beren ekintzen damua adieraziz askotan, Estatuaren errukia jasotzeko asmotan.

Eta Euskal Herrian, zer? Garbi dago hemengoa ez dela ez baten ez besteren pareko. Gure borroka enpate tekniko batean blokeatua zegoen aspaldi, eta irtenbide bakarra "garailerik eta garaiturik gabeko bakea" zen, Joseba Egibarrek errepikatu ohi zuen bezala.

Hala ere, Espainiako Gobernuak ez daude halarik onartzeko prest, dirudienez behintzat. Ez dute ezer aldatu nahi eta, beraz, ez dute onartu nahi ezer aldatu behar zenik, horretarako borroka egiten zenik. Horrenbestez, amore ematea besterik ez dute eskaintzen, eta egindako hutsa aitortuz gero barka berak izateko intentzioa.

DANI BLANCO

Eskema horretan, ezinbesteko tresna dira beraientzat terrorismoaren biktimak, nor izan den gerra honetan gaiztoa argi gera dadin. Kalte-ordain ekonomikoak aspaldidanik eman zaizkie –ni ados nago, baina zergatik ez zabaldu neurri hori delitu arrunten biktimei ere?–; orain, aitortza moralak aipatzen dira: kaleen izenak, eskultura publikoak... Dinamika arriskutsua da hori, alde bateko eroriei monumentua eginez gero irain egiten baitzaie beste aldeko biktimei.

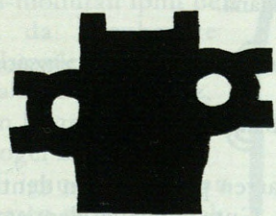
Horixe baita kontua: Estatuaren zapalkuntzaren biktimak ere ugari direla gure artean. GALEk edo polizia hildakoak ez ezik, hor dira urteotan torturaturiko milaka lagunak, demokraziaren kuarteletan oinazearen eta umiliazioaren behazuna dastatu dutenak. Diskrezioa maite dugu euskaldunok, ez da inoren gustuko izaten bere minak eta penak erakusten ibiltzea. Hala ere, gainera datorrigun zaparrada propagandistikoan oreka apur bat lortzeko, onuragarria litzateke alde honetako biktimek ere beren ahotsa izatea.

Adibidez, Gasteizko Legebiltzarrean edo Iruñekoan biktimentzako batzordea sortuz gero, Estatuaren eskuetan suplizioa jasan dutenek bertan egon behar lukete eta banan-banan hitz egin; ez luke ondorio penalik izango, desagerraraziak baitaude proba guztiak, baina jasota gera dadila beren lekukotasuna, Argentinan Ernesto Sabatoren *Nunca más* batzordeak edo Hegoafrikar Errepublikan Desmond Tuturen Adiskidantza eta Eguren aldeko Batzordeak egin zuten bezala.

Ulertzekoa da geure zauriak erakutsi nahi ez izatea, baina orain ezkutatzuz gero bihar agian lotsarazi egin gaitzakete, geronen zaurien errudun bihurturik.

OHARRA: Artikulu hau 1999ko urtarrilean idatzi eta kaleratu nuen. Ia zazpi urte eta erdi igaro dira, baina esango nuke gauzak ez direla sobera aldatu. ■

Argitalpen honen edizioan lankide:

k u t x a

Osasuna

Jaten dugunak
eragina du gaixotasun
mentaletan

- ▣ *Ezpalak*
- ▣ *Argitalpenak*

- ▣ *Denbora-pasak*
- ▣ *Makina bat kontu*

Ihesi

Orioko balearen
bila

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Ixiar Rozas

Emakume polifazetikoa dugu zalantza gabe Ixiar Rozas (Lasarte-Oria, 1972) eta bizitzako zereginetan bezala literaturan ere dagoeneko hainbat arlotan murgildua da: Nobela –*Edo zu edo ni, Sartu, korrontea dabil* eta haren gaztelaniazko itzulpena, *Luego les separa la noche*–, haur eta gazte literatura eta antzerkia –*Gau bakar bat-Una sola noche*– landu ditu. Pamiela argitaletxearen eskutik plazaratu duen *Negutegiak* helduentzako hirugarren eleberria, ordea, orain arteko eginahaletatik bere jomuga handiena da.

PILAR IPARRAGIRRE

Argazkiak: Iñigo Azkona

2006ko maiatzaren 14

ARGIA**29**

Asko kosta al zaizu *Negutegiak* burutzea?

Bai, liburu honen idazketa prozesua luzea izan da —bost urte baino gehiago kosta zait—, baina nik denbora horretan beste hizkuntza edo esparru artistikoetan egin ditudan lanak —talde sormen lanak izan dira gehienbat (dantzan, antzerkian, hainbat gauzatan)—, horiek ere liburuan daude, ez fisikoki, ezin dira ikusi, baina nik badakit hor daudela. Bestalde, liburuaren azala eta barruko argazkia aukeratzekoan, hor ere bilatu dut beste begirada egotea. Azala Idoia Elosegirena da, eta nire argazkia jarri ordez, idazlanean neure burua desagertarazi nahi izan dudanez, eskatu nion Oier Etxeberriari erretratu bat egiteko, bere begirada jartzeko. Idazle batek, nire ustez, bere burua desagerrarazi behar du testuetan. Beste gauza bat da, liburu argitaratzerakoan, merkaturatu dela-eta, beharrezkoa izatea aurpegi bat, norbanako bat. Baina hor ere norberak jarri behar ditu mugak.

Narrazioko pertsonaiak nola azalduko zenituzke?

Liburuko hiru pertsonaia nagusiak —neska bat eta bi mutil— zentrorik gabe geratu dira. Eta zentro eza horrek etengabeko mugimendu batera bultzatzen ditu, bilaketa batera. Esango nuke, orokorrean hitz eginda, deserrotzea ez

“Esango nuke, orokorrean hitz eginda, deserrotzea ez dela inoiz hautu bat. *Negutegiak*en deserrotze hori jaioterriak, heriotzak, desamodioak, egungo prekarietateak eta bizi baldintzak bultzatua dago”

dela inoiz hautu bat. *Negutegiak*en deserrotze hori jaioterriak, heriotzak, desamodioak, egungo prekarietateak eta bizi baldintzak bultzatua dago. Ondorioz, pertsonaiek marrak egiten dituzte beren geografia pertsonaletan. Eskutitz bat bidaltzen die Omarrek bere bi lagunei, Emiri eta Dederi; Omar kartzelan dago, eta liburuan Emik eta Dedek eskutitz horri erantzunez egiten duten bidaia agertzen da. Autoz bata, Berlinetik; itsasontziz bestea, Bartzelonatik. Hori litzateke hari nagusia. Baina era berean bakoitzak duen deserrotzearen zergatiak ere azaltzen dira narrazioan zehar.

Eta zeintzuk dira deserrotzearen zergati horiek?

Arestian aipatutako arrazoiekin batera, beraien aiton-amonak. Omarren aitona naziek atxilotu zuten, eta bi urte eman zituen kontzentrazio gune batean. Dederena, berriz, Espainiako 36ko Gerraren ondorioz Frantziara ihes egindako errepublikarra da; eta Emirenak, II. Mundu Gerra ostean Europa altxatzen edo berreraikitzen lanean egon diren etorkinak dira. Eta

hori, nolabait, odolean daramate hirurek.

Beste gertaera eta istorio asko ere aurki daitezke zure narrazioan.

Liburu korala da, bai. Eta istorioez gain, badi-ra idazketa prozesuan nengoen bitartean egin

«Idazleak ez du dakiena erakutsi behar, ez dakienaren bila abiatu beharko luke»

ditudan gogoetak. Memoriari buruzko gogoe-
ta, esate baterako. Hor, hiru pertsonaien
memoria agertzen da, baina ez modu nostalgi-
koan ulertutako memoria; beraiek egiten dute-
na esperientziaren erreskate moduko bat da.
Eta nik une horien erreskate moduko bat egi-
ten dut, mikro istorioak azalduz. Liburuan
bada ere denborari eta espazioari buruzko
hausnarketa bat. Izan ere, denborak eta espa-
zioak baldintzatu egiten dute gure sentsibilita-
tea. Gure pertzepzioaren arrazoi dira, eta haie-
tako batean aldaketaren bat dagoenean gure
pertzepzioa eta, ondorioz, gure bizitzan egote-
ko modua, aldatu egiten dira.

Bizitzaz gainera, heriotzak ere badu zurean tarte-
rik franko...

Hildakoen irudimenak bizidunona ukitzen
du. Banaezinak dira biak, ez da heriotzarik
bizitzarik gabe, eta alderantziz. Literaturak
ematen duen aukeraz baliatu naiz, hau da,

heriotzak, heriotza gogorrak, heriotza esan-
gaitz horiek maila poetiko batera eraman
ditut. Horrek posible egin du liburuan herio-
tza etengabe azaltzea. Badago ere adiskideta-
sunari buruzko gogoeta bat, identitateaz eta
jatorriaz harago sortzen den adiskidetasun
horren aldeko apologia bat. Nire ustez, adis-
kidetasun horrek erritualetan oinarritutako
politikak baino indar handiagoa izan dezake.
Esango nuke edozertarako gai dela identita-
teen kate motzetik harago sortzen den adis-
kidetasun hori. Elkartze horrek esperien-
tzien trukaketa bat posible egiten du,
ondoezaren trukaketa ere bai. Bizi nahi bat
sortzen du, eta bizi nahi hori, pentsamen-
duarekin, eta zentzu zabalean ulertutako
maitasunarekin eta poesiarekin lotuta, bada,
oso indartsua da.

Bestalde, liburuaren egiturak postmo-
dernitatearen ezaugarriak baditu ere, ez da
nobela postmoderno. Ez da nihilista edo

**nolako ikasketak,
halako etorkizuna**

Fernando Ipiña,
Fagor Elektratresnak
Garbiketa Negozioko kudeatzailea.

*"Norberaren jarrera eta egokitze-
gaitasuna beharrezkoak dira
gaurko enpresan"*

m
MONDRAGON
UNIBERTSITATEA

www.mondragon.edu

suntsitzailea. Denbora guztian hatsa eman diet pertsonaiei, nolabaiteko bizipoza.

Aurrekoekin batera, badago beste gai bat liburuan: Medusaren mitoa.

Zer egin duzu zuk mito horrekin?

Berreskuratu egin dut. Medusaren mitoak eragin handia izan du gure alegiazko munduan. Publizitatean, margoetan-eta, etengabe agertzen da Medusaren irudia. Mito klasikoak dio Medusa dela Gorgona ahizpetatik gazteena, hilkorra den bakarra. Perseok Medusarekin borrokatzen duenean, ezkutua erabiltzen du, eta Medusak bere itsustasuna ezkutuan isaltua ikusterakoan, hil egiten da; orduan, Perseok mozten dio burua eta, geroztik, buru hori erabiltzen du bere etsaiak harri bihurtzeko. Hori dio irakurketa klasikoak. Baina badira beste asko Medusari buruz idatzi dutenak, Freud, Marx, Goethe, Nietzsche... Kastrazioaren mito ere hor dago. Hélène Cixous idazleak gizonezkoen kastrazioaren beldurraz idazten du *Le rire de la Méduse* saiakeran. Clarice Lispector idazlearen gaineko saiakera ere bada liburu hori, eta honakoa proposatzen du: ausardia behar dela logozentrismoa eta

falozentrismoa gainditzeko, eta munduan ikusi nahi ez dugun hori ikusteko.

Mitoaren bertsio horri lotu al zara zu gehienbat?
Bai. Baina mitoaz gain, leku geografiko gisa ere agertzen da *Negutegiak*-en, nobelaren pasarte bat Gorgona izeneko uhartean gertatzen baita.

Erabili duzun formari buruz, zer diozu?

Jakina da forma dela idazleoi geratzen zaigun bilaketa bakarra, bestela dena esana dagoelako, dena idatzita. Eta formari dagokionez, nire ustez kontuan izan behar da edukiak eta formak bat egin behar dutela, forma edukia dela, eta edukia, forma. Orduan nik, fragmentazioaren bitartez, denboraren hari kronologikoa hautsiz eta esaldiren hari logikoari ere bueltak emanez, bilaketa bat egin dut denbora guztian. Eta oso kontziente egin dut aukeraketa hori, zeren, nire iritzian, fragmentazioa da gaurkoaz hitz egiteko modu bakarra. Gainera, fragmentazioak irakurleari parte hartzen uzten dio. Ez bakarrik liburuaren bukaera osatzen, baizik eta liburu guztian zehar narrazioan sartzen uzten dio, ez duzulako dena esaten, iradoki egiten duzulako. Eta horrekin batera, prozesua bera azpimarratzen du fragmentazioak. Hau da, adierazten du narrazioaren prozesua bera dela garrantzitsuena, ez emaitza. Ikasi duguna deskasi behar dugu, nolabait, idazterakoan.

Zure liburu honek ez du oso emaitza itxirik agertzen.

Prozesua bera izan da niretzat emaitza. Noraezko liburu izan da, nahiz eta nik bukaera oso argi neukan. Bilatzen ari nintzen kondentsazioarekin eta hizkuntza poetikoarekin.

Oso gustura sentitu naiz bilaketa horretan, bitartean denbora eta espazio berezi batean nengoelako, eta iruditzen zait hori liburuan islatzen dela. Aurreko liburuekin ere egoera hori bilatu izan dut, horrek uzten dizulako literaturan ezinbestekotzat jotzen dudana baldintza bat betetzen: bestea izatea, bestea bilakatzea. Bilakaera egon behar du. Azaltzen duzun istorioak ez du zure bizitzaren kontaketa hutsa izan behar, edo istorio pertsonal bat, edo errealtatearen

imitazio hutsa. Nire ustetan, eta narrazio gintzaz ari naiz, idazleak ez du dakiena erakutsi behar, ez dakienaren bila abiatu beharko luke. Horiek dira niri irakurle bezala interesatzen zaizkidan liburuak. Eta idazle bezala bilatzen dudana prozesua ere horixe da. ■

“Fragmentazioa da gaurkoaz hitz egiteko modu bakarra. Gainera, fragmentazioak irakurleari parte hartzen uzten dio. Ez bakarrik liburuaren bukaera osatzen, baizik eta liburu guztian zehar narrazioan sartzen uzten dio, ez duzulako dena esaten, iradoki egiten duzulako”

hh udako hik hasi topaketak

2006 ko UDA

Goizetan ikastaroak eta arratsaldeetan saio irekiak

Donostian
Uztailak 4, 5 eta 6

Goizez
9:00 - 14:00
Arratsaldez
16:00 - 18:30

1. Heziketa sortzaileak 2. Ahozketasuna 3. Begirada Islamari 4. Historia irakaskuntzan
5. Nola landu elkarbizitza 6. Familia eta eskola 7. Ikas-estiloak eta ikas-estrategiak 8. Dibortzioa eta eskola
9. Harremanak gelan 10. Adimen emozionala 11. Coaching 12. Heriotza heziketan 13. Ordenagailu gelara?
14. Publisher 15. Photoshop 16. Linux 17. Neobook sakontzen 18. Blogak irakaskuntzan 19. Bideoa
20. Literaturatik zinemara 21. Idazketaren didaktikarantz 22. Ipuinak irakurri-kontatu
23. Disgrafiaren tratamendua 24. Txillida 25. Antzerki klown-a 26. Antzerkia 27. Psikomotrizitatea
28. Psikomotrizitatea gimnasioan 29. Jolas kooperatiboak 30. Birziklatuz sortu
31. Musika Hezkuntza Berezian 32. Musikoterapia 33. Biodantza 34. Dantza afrikarra
35. Haurrentzako masajea 36. Miramongo Zientzia-Museoa

Informazioa eta matrikula: www.hikhasi.com

Tel: 943 371 408

Ezpalak

KATIXA GARATE

Letrak eta musika

OPAROAK IZANGO DIRA heldu diren asteak letrei dagokienean. Maiatzaren 9tik 13ra VI. Poesia Astea egingo dute Errenteriako Mikelazulo elkartekoek. Besteak beste, Antton Valverde, Amaia Lasak eta Arantxa Gurmendik Lauaxeta, Miguel Hernández, Federico García Lorca eta Antonio Machadoren poemak irakurriko dituzte ostiralean eta larunbatean *Atriletan zintzilik* poesia emanaldia eskainiko dute Literaturatzako, Bihotz Bakartien Klubeko eta Mikelazuloko kideek. Bilboko Kalderapeko kulturgunean literatura eta musika protagonista izango dira maiatzeko ostegunetan. Jazzaz lagundutako poesia errezitaldiak, kontzertuak eta ipuin kontaketa izango dira. Donostian ere *Literaktum* zikloa egingo dute. Testuaren eta ahotsaren arteko harremana izango dute aztergai maiatzaren 16tik 20ra.

Argazki eta Bideo Jaialdia Miarritzen

TRANTSIZIO URTEA izan zen iazkoa Miarritzeko Argazki eta Bideo Jaialdiarentzat. Desagertu nahi ez badu, badaki arrakasta izan behar duela eta horretarako zuzendaritza berri du. Halaber, bideoari tarte handia eskainiko diote. Aline Pujo zuzendari artistiko berriak esan duenez, publiko zabala eta kazetari adituak asetu nahi dituzte. Hala, maiatzaren 13tik 21era, argazki eta bideo erakusketak izango dira Miarritzeko bost gunetan: Bellevue, Saint Eugene elizako kriptan, Itsasoaren Museoa, Kasinoa eta hondartza handiko plaza.

Maria Bayo abeslariak *El Correo*ri esandakoak: «Pertsona adimentsua ez bazara ezin dezakezu abestu. Intuizioa garrantzitsua den arren, teknika eta lana ezinbestekoak dira. Kantariak nahiko pertsona argiak izan ohi dira. Sentimenduak transmititzeaz gain, guztiari adi egon behar dute... Adimen emozionala? Noski. Uste dut horrek desberdintzen dituela interprete bat (asko eta oso onak daude) eta artista bat».

Iker Goenagak adierazpenok egin zizkion *Aizul*ti: «Nik ez dut trikitia arriskuan ikusten. Badago trikitia soina eta panderoaren arteko lotura bakanrik dela uste duenik, baina ni ez nago ados. Oinarri tradizionalak erabiltzen ditut, horietan

ikasi ditudalako eta gustuko dudalako, baina ez nuke inoiz gustukoa ez dudan ezer egingo trikitia hori eginez salbatuko litzatekeela jakinda ere».

Laura Mintegik *Berriari*: «Askotan entzun diet Unai Elorriagari eta Andu Lertxundiri eguneko ordurik onenak idazteari eskaintzen dizkiotela. Nik eguneko ordurik onenak bizitzari eskaintzen dizkiot. Eta iluntzean, sentipenez, bizipenez, usainez, begiradez eta esaldiz zeharo asebetarik nagoenean ekiten diot idazteari».

Iñaki Salvador Nabarran: «Une honetan jazza eta beste musika klase jakin batzuk antzerki eta kultur aretoetako programazioetatik desagertzen ari dira».

Lendakaris Muertos Iruñeko taldeak bigarren disko luzea plazaratu du: *Se habla español* (Gor). Punk-rock estiloko hamasei kantu zirikatzaila grabatu dituzte.

Onintza Enbeita, Oihane Perea eta Iratxe Ibarra bertsolariek *Emetik* izeneko bertso kabareta sortu dute. Emakumetasunetik hitz egiteko saioa da, bertsoa, antzerkia, poesia eta musika uztartuz.

Cristina Iglesias eskultoreak Maila saria jaso du Euskal Herriko Arkitektoen Elkargo Ofizialaren eskutik. Iglesiasen nazioarteko ibilbidea eta haren eskulturak espazio eraldatu eta jasotzeko duen modua nabarmendu du epaimahaia.

Kitzikazan/k antzerki talde berriak *Gaztetasunak erabiltzen nau* obra estreinatu du. Mattin Irigoienek idatzitako lanak Amikuzeko moduko herrietako gizarteak nola funtzionatzen duen islatzen du.

Irati Jimenezek (Mundaka, 1977) irabazi du Augustin Zubikarai nobela labor lehiaketa *Bat, bi, Manchester* lanarekin. Bi gizonen arteko ezinezko maitasunaz dihardu liburuak eta urrian kalera-tuko dute.

Irribarre egiteko gonbita

Jaialdien aroa bertan dugu. Musika, dantza, bertsoalaritza, antzerkia... ez da aukerarik falta egunotan. Arrigorriagan Klown eta Pailazoen XI. Nazioarteko Jaialdia hasia da. Hamasei klown eta pailazo taldek parte hartuko dute: Hortzmuga, Virginia Imaz, Shambu, La Sonrisa, Contre Pour... Aurtengoan Arrigorriagatik zabaldu egingo da jaialdia; Bermeon, Sondikan eta Zallan ere izango dira emanaldiak. Donostian formatu txikiko antzerki lanak izango dira ikusgai maiatzaren 28a bitarte. *Poltsiko Antzerkia* jaialdiaren baitan, tabernetan ikuskizun andana izango da; *Zai, beti zai* (Oihulari Klown), *Stop al pánico* (La Tirili), *Bertso tranpak* (Ander Lipus eta Andoni Egaña)...

Musikaste Erreterian

ASKOTARIKO MUSIKA ESTILOAK entzun ahal izango dira Erretereriko Musikaste jaialdian maiatzaren 13tik 20ra bitartean. 13an jazz, pop-rockaren eta musika esperimentalaren txanda izango da. Besteak beste, Teresa Zabalza Quintet, Sama eta Kulmok eskainiko dute kontzertua Xabier Olaskoaga plazan eta ondoren hainbat tabernetan jarraituko dute kontzertuek; 15ean Musikeneko lehen promozio musikariak Erretereria Hiria kulturgunean joko dute; 17an Iturriaga laukoteak Arriagaren lanak eskainiko ditu, eta 20an Bilboko Orkestra Sinfonikoak kontzertua eskainiko du Kaputxinoen elizan.

Fantasiatzko zinema Bilbon

ZINEMA ARETO KOMERTZIALETAN isla txikia izaten duten film fantastikoak ikusteko aukera ematen du Bilboko FANT jaialdiak. Guztira, berrogeita bat film eskainiko ditu XII. aldian, maiatzaren 10etik 14ra. Horietatik hamaika lehiatuko dira sari nagusia eskuratzearen. 50eko hamarkadako zientzia fikzioari eta Japoniako zinemari, generoaren maisuei eta eskuratzeko zail diren filmei buruzko zikloetan eskainiko dituzte besteak. Bestalde, internet bidezko Nontzefilm eta Nontzeflash film labur eta animazio lehiaketen sariak banatuko dituzte jaialdiaren baitan.

Dantzan.com berritua

Dantzaren arloari jarraipen estua egiten dion euskarazko ataria da www.dantzan.com. Dantza munduko albisteak, argitalpenak, loturak, foroak... eskaintzen ditu. Orain diseinua berritu dute, baina baita mamia ere. Esaterako, euskal dantza tradizionalaren alorreko 3.000 argazki sareratu dituzte eta atzerriko balet konpainietan dauden euskal dantzarien ibilbideari buruzko atala zabaldu dute.

Gatazka Likinianoren

oinordeko. Likiniano elkar-teak desagitea erabaki du. Haren lekukoa Gatazka elkarte berriak hartu du eta aurrerantzean berak kudeatuko du Bilboko Erronda kalean Likinianok zuen gunea. Argitalpen eta disko alternatiboen banaketak izango du segidarik Gatazka gunean. Ekintza Zuzena aldizkariarekin eta eta DDT banatzaile alternatiboarekin ere jarraituko dute.

Lagunekin kantari. Lagun artean gutxi kantatzen dela ohartuta, aurtan ere *Lagunekin kantari* zikloa abiatu dute Donostian. Besteak beste, kantuan arituko dira Jon Bergaretxe, Ainhoa Ansa eta Magali Zubillaga 12an eta 19an Larronetxe kultur etxera hurbiltzen direnekin.

BUNGALOW ETA AKANPATZEKO EREMU BERRIA

**Aritzaleku
kanpina**

San Pedro z/g. LERATE (Nafarroa)

Tfnoa. 948 395 064/686 699 133

Faxa. 948 395 067

e-posta: aritzaleku@net-way.net

www.aritzaleku.com

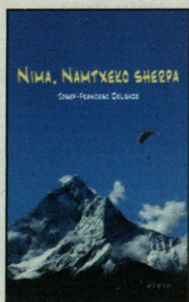

NAFARROAKO BELA ESKOLA

Allozko urtegi hainbat jardura egin ahal izanen dituzu, esaterako, bela. Horretan ikasi edo aritu nahi baduzu, Nafarroako Bela Eskolaren zerbitzuak izanen dituzu.

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE

Nima, Namtxeko sherpa

Josep-Francesc Delgado

EREIN

174 orrialde
17,50 euro

Sherpa gaztetxo baten istorioak

Himalaiarekin harreman handia izandako idazlea da Josep-Francesc Delgado katalana (Bartzelona, 1960). Antton Olanok euskaratutako *Nima, Namtxeko sherpa* izenburuko nobelaren egilea du gu eta Txomo-lungma, mendealdarok Everest bezala ezagutzen dugun munduko mendirik garaienaren ondoan bizi den herriaren sinesmenak eta ohiturak agertzen ditu gazteei zuzendutako fantasia handiko lan honetan. Jaio berri zela hartzek berekin eraman zuten Nima, orain hamabi urte dituen sherpa, du kontakizunak protagonista nagusia. Hartzak ulertzeko gai denez, bertakoek Hartz Txikia

deitzen diote. Parapentean ibili nahiko luke eta sei mila metrotara dagoen leize batean omen den bere aitaren espiritua askatzea. Eta lortuko du. **I**

Gipuzkoa. Ehun paisaia

Santiago Yaniz

SUA

128 orrialde
18,50 euro

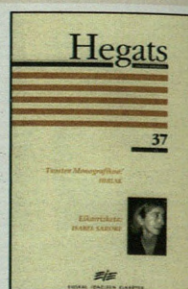
Gipuzkoako ikuspegi ederrak ehun argazkitan

Santiago Yaniz argazkilari bilbotarrak hogeitau urtetan jaso dituen irudietatik aukeratuak izan dira Sua edizioak plazaratu duen liburu eder honetako argazkiak. Gipuzkoako 100 irudi, bere mendi eta haranak, ibaiak, baserriak, herriak zein hiriak agertuz, urtaro bakoitzaren joan-etorrian eta argiaren intentsitate ezberdinekin. Aizkorriko gailurrak, Ipiñarrieta dorrea, Arditurriko meategiak, Lareoko urtegia, Uliako labarrak, Haizearen orraza, Atauruko trikuharria, Leintz Gatzaga herria, Txindoki mendia, Zumaiaiko itsas aldea, Orendaingo baserriak, Donostiako kaia, Mutrikuko bokalea, Idiazabalgo alde zaharra, Aloñako mendilerroa... Euskaraz gain, azalpenak gaztelaniaz, ingelesez eta frantsesez emanak daude. **I**

Hiria eta literatura gai monografiko

Hiriaren eta literaturaren arteko zubiak eraikitzea izan dute gai nagusi *Hegats* literatur aldizkarioko 37. zenbaki honetan. Hiriaren gaineko irudiak, gutunak, iradokizunak edota ideologiak agertu dituzte bertan parte hartu dutenek. *Literaturbideak* atalean, Kanpoko hiriaz dihardute Harkaitz Canok, *Basamortua ez dago esplikatzetik* lanean, eta Gotzon Garatek, New Yorketik idatzitako gutunekin. *Txosten monografikoa* atalean, berriz, Itxaro Bordak *Metropolis* idatzi du, eta Joseba Iriondok *Suntsitzen ditugun hiriak*, Afganistango Jalalabatetik bidali zituen kroniketatik hiru eskainiz.

Bestalde, Maite Gonzalez Esnalek Donostiako Arkitektura Fakultateko irakaslea den Asun Sarobe elkarrizketatu du, Juan Ramon Makusok *Hiri politikotik hiri poetikora* lana idatzi du eta Urtzi Urrutikoetxeak *Bilbo gure literaturan*. **I**

Hegats

Batzuen artean

EUSKAL IDAZLEEN
ELKARTEA

120 orrialde
7 euro

Historiari eginiko ekarpenak

Euskalerriaren Adiskideen Elkarreak plazaratzen duen *Boletín* aldizkariaren azkeneko zenbakian, bere aurrekaria sortu zeneko uneak gogoratzen ditu José Maria Aycart Orbegozok *El nacimiento de un Boletín Real Sociedad Bascongada de los Amigos del País / Euskalerriaren adiskideen elkarte* izenburuko lanean. Horrez gain historiaren kutxa aberatsean arakatzen duten beste ekarpen asko ere azaltzen ditu. Adibidez, argitaratu gabeko txostenen bidez Juan de Guilisastik XIII. mendetik XVI. mendera arteko Zarauzko historiari eskainitako fruitua dakarkigu Iago Irijoak gogora; Xabier Ibarzabalek 1900-1940 bitartean medikuntzan osasungintza etiologikoaren sartzeak izan zituen ondorioak; eta Alfredo Tamayok Jainkoarenganako bide gisa aurkezten du Xavier Zubiri. **I**

Boletín. LXII 1 2006

Batzuen artean

EUSKALERRIAREN
ADISKIDEEN ELKARTEA

241 orrialde
12 euro

Ana Urkizaren *Desira izoztuak* gaztelaniaz

Emakume edo gizon orok barruan izan ditzakegun irrikak ditu oinarri Ana Urkizak 2000. urtean euskaraz kaleratutako *Desira izoztuak* ipuin bildumak. Orain, Bego Montoriok egin-dako itzulpena bide, *Deseos de hielo* izenburua-rekin gaztelaniaz kaleratu berria da. Hamabi kontakizun labur eskaintzen dira bertan. Beti ere uste hau dute: edozein dela ere daukagun zerbaiterako edo norbaiterako grinak edo nahi biziak nolabait pott egiten digula behin irrika hori eskuratu eta gero. Hau da, lortutako amets eta pasioak eskuratu aurretik gudan pizten zuten su hura itzali egiten zaigula hainbeste

te desiratutako hura eskuratu orduko, eta horren ondorioz gu geu ere hiltzen garela pixka bat. ■

Marrubiak izugarri gustatzen zitzaizkion neskatoa

Etxeko txikienak gogoan Gero argitaletxearen bidez Karlos Santistebanek eta Belén Lucasek plazaratu duten kontakizun honen protagonista Eider da, marrubiak erruz gustatzen zitzaizkion neskatoa. Ez zen inoiz fruitu gorri horiek jaten aspertzen, aukeran gordinean baino esnegainarekin nahiago zituen arren. Ikasi zuen oso ondo haiek prestatzen ere. Urte batean, negua inoiz baino luzeago eta hotzago gertatu zitzairen, ordea. Eta orduan zuriz jantzitako mendi gailur batean ikusi zuen Eiderrek marrubia. ■

Marrubi zuriak

Karlos Santisteban,
Belen Lucas

GERO

36 or. / 6,50 euro

FITO RODRIGUEZ

«Nik ez dut uste filosofiaren zeregina egia bilatzea denik»

Nola aurkeztuko zenuke *Jeu de Paume*?

Hiru hitzekin. Lehena da adi-adi egotea. Zergatik? Bizitzan, gizakiak izateko, animaliak izan behar garelako. Eta animaliak erne daude, behar ere. Bestela abereak dira. Eta ez dakit gu abereak izango garen edo animaliak, baina nik nahiago dut animalia izatea abere baino, eta orduan erne egon beharra dago. Eta hortik adiera dator, pentsamen-dua –sentitzearena, eta horretarako literatura eta idazkera–; hau da, zernolako zentzua aurkitzen dugun adiera bakoitzaren azpian.

Zer esan nahi duzu horrekin?

Gauzen zentzua aurkitzea. Izan ere, nik ez dut uste filosofiaren zeregina egia bilatzea denik, edo zoriontasuna, edo etikaz zer den ona, edo estetikaz zer den ederra. Denean zentzua bilatu beharra dago.

Hiru hitz aitatu dituzu. Zein da hirugarrena?

Adiskidetasuna. Badaude pertsona batzuk esaten didatenak: “beltza jarri!”. Eta ez dakit dioten hondartzara joateko beltzarana jartzera, edo zer esaten didaten. Batzuei ez diet ezer ulertzen, gauza sinpleena esanda ere. Eta beste batzuekin, berriz, esaten didatenean homofoniaren azpian ezkuta daitekeen harabidea, diot: ez nago batere konforme, baina ulertzen dut. Hori da adiskidea. Adibidez, *Txelis*, liburu honetako sarrera egiten didana; gauza askotan eztabaidatu, ikuspegi ezberdinak eduki genitzakeen, baina ulertzen dugu elkar! Adiskideak gara. Adiskidea dut ere Txalaparta; eta Fundación Rodríguez, *Konkordia Bila* saiakera honen aurrekaria sarean zintzilikatu zuena.

ALBERTO ELOSIGI

Nobela, saiakera eta irudia batzen dituen liburua

Rene Magritteren koadroak azalarazten duten bote-re iradokitzailea aldarrikatzen du

Fito Rodríguezek Jose Luis Alvarez Santa Cristina-ren hitzaurrearekin Txalaparta argitaletxearen eskutik plazaratu duen *Jeu de Paume* eleberrian. Baina pintore belgikarraren margoek bere idazlanaren protagonistari eragiten dizkieten gogamenaz harago, bada hitza eta irudia nahasten dituen *Jeu de Paume*-en zorionaz eta heriotzaz bezala, bizitzako beste kezka nagusien gainean gudanaino iritsi den giza-kulturak bere hastapenetatik izan dituen pentsalaririk handienak eskaini dizkiguten ondorioei buruzko hausnarketa franko. Rene Magritteren koadroz horniturik dagoen liburuan, aipatu margolariaren erakusketa batera doan gizon euskaldun bati gertatutako ezbeharrak azaltzen zaigu. Magritteren lanak ikusiz

Jeu de Paume

Fito Rodríguez

TXALAPARTA

128 orrialde
13 euro

egileari galdezka

gozatzeko asmotan Paris-ko Jeu de Paume museora gerturatu den Galder giltzapeturik gelditu da hango komunean. Izan ere, Irakeko inbasioaren aurkako manifestazio bat egitekotan dira han inguruan egun horretan, eta hori dela-eta museoa itxi egingo dute. Galder museoko komunean dago eta jakina, handik nola atera asmatu ahal izateko, ezin pentsatu besterik egin. ■

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Arrantza-guneak	Muga ingurua	Aretoa	Aro, aldi	Hotzak uzkurtu
	Pl., eragiketa aritmetikoa	Infusio mota	Musika tresna	Eskultore	
	▶	▼	▼	▼	▼
	Lege egile				
	Iradokizuna egin				
* DEITURA	Kasik, abantzu	Senideak			
Inprenta	Aharien emeak	Oilo haragi			
▶	▼	▼	52	▶	
			Sufrea		
Bizkaieraz, iratzea	499	Gar	50	▶	
* IZENA	Bokala	Nitrogenoa	(Zah.) Zakurrak		
▶	▼	▼	Ingelesezt, jainko	▶	▼
			Leku hartan		
... de Janeiro	A birritan	Bi gehi bat	▼		
Mendiko atreak	Anno Domine	Boroa			
▶	▼	Jaurtigaia	▶		Bokala
		Kontsonantea			
Saihestu		Nekadura	▶		▼

Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Emakumezkoak. 2.- Bizkaieraz, itsusi. Hiru adierazteko aurrizkia. 3.- Nire. Bibliako pertsonaia. 4.- Kontsonantea. Gorotza. Nor kasuaren atzizkia. 5.- Ez ezin. Kontuz! 6.- Sodioaren ikurra. Kausa partikula. Röntgen. 7.- Lehor, siku. Gipuzkoako herria. 8.- Intsektu mota. Kolore mota. 9.- Barazki mota.

GOITIK BEHERA

1.- Bizkaieraz, inola. 2.- Irlandako itsasoko uhartea. Harri, arroka. 3.- Egoera larria. Haiei, du. 4.- Atzizkia. Aldamen. Nitrogenoaren ikurra. 5.- ... dakarrena ... daroa. Nafarroako ibaia. 6.- Mila, zenbaki erromatarren arabera. Badu horren berri. (Zah.) Zakur. 7.- Juntagailua. Ate inguru. 8.- Hats. Gizon izena. 9.- Modu atzizkia. Ipar Euskal Herrian, adorea.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									

Sudokua

9x9-ko laukian hutsik dauden gelaxkak bete behar dituzu 1etik 9ra bitarteko zenbakiak idatziz eta kontuan izanik zenbaki bakar bat ere ezin duzula errepikatu errenkada eta zutabe berean, ezta dagokion 3x3-ko laukian ere.

		3	8					5
8					7	3		
				1		9		
6		7						1
	3							2
	4					8		7
		5		6				
		6	3					8
7					1	4		

Bost bider bost

Ezker eskuin eta goitik behera, zenbaki bakoitzean hitz bera aterako zaizu.

	1	2	3	4	5
1					
2					
3					
4					
5					

1. Hortaz.
2. Jausi.
3. Automata.
4. Galiziako errioa edo itsasadarra.
5. Gaizto, maltzur.

Paradoxa

Iaz mundu osoan bost aldiz gehiago gastatu omen zen viagratan eta bular inplanteak egiten, alzeihmerra ikertzen baino...

Onorioa garbia da: hemendik 20 urtera, emakumeek sekulako titiak izango dituzte eta gizonezkoek berebiziko tentetzeak, baina inork ez du jakingo zertarako diren.

Ilargia

Bi mozkor ilargiari begira:

—Hik zer uste dun? Ilargian inor biziko al da?

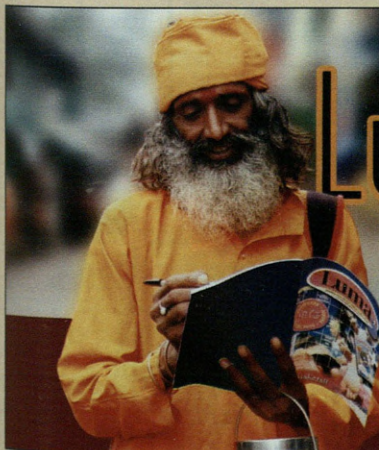
—Bai, noski! Ez al dun argia ikusten edo?

Soluzioak

A	V	A	N	A	R	I	O	A
I	R	O	G	I	O	T	I	O
A	I	A	R	D	I	O	R	A
R	T	I	B	A	N	A	R	A
U	S	A	L	A	H	A	A	A
K	A	K	A	K	A	K	A	L
N	A	D	A	N	E	N	E	A
I	R	I	T	A	R	Z	A	E
A	K	U	M	E	A	K	A	K

Bost bider
bost
1. Benz. 2. Eron.
3. Robor. 4. Arosa.
5. Ztrial.

E	K	E	N	I	D	I	K	E	I
A	V	A	B	A	K	A	A	T	A
U	R	I	H	A	A	O	R	I	R
D	O	G	N	E	L	D	A	D	A
L	I	S	D	I	A	I	R	A	I
I	I	L	A	O	K	R	A	R	I
K	A	N	A	I	A	I	I	A	I
I	R	E	L	A	R	I			
K	A	T	U	K	E	T	A		
G	G	M	K						

Lumanonahi

HARPIDETZAK
 © 943 37 15 45 - www.argia.com/luma - luma@argia.com

+ *lumatso*
haurventzako gehigarria

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

ARGAZKIAK ETA TESTUA:
IBAI ESOAIN

Orio (Gipuzkoa)

Orio gazitik adina gozotik

Talaian izan gara baleen zelatan. Ez dugu alerik ikusi. Halere, nabarmena da itsasoak herrian utzitako uhera: higatu ditu bideko harri zaharrak, gazitu ditu herriko bazterrik ederrenak. Harriak zuri uzten du gaintik pasatako eskua, herriak azkura eragiten du azalean. Gazi, sukaldariak parrila gainean dagoen bisiguari gatza botatzen badio ere, gozo hartuko gaituzte igande honetan Orion ospatuko den Bailearen egunean.

Kukuarriko bigarren talaiait Getariako arratoia igeri.

Plazatik hasiko dugu ibilbidea, udaletxe berrituaren pareko kioskotik. Garai batean errebotean jokutzen zen plaza honetan eta Oriok ere izan zuen bere taldea. Oria ibaiaren ondoran dago eta normalean jubilatuek betetzen dituzte bertako bankuak.

Moila gainera hurbildu eta arrantzaz ontziak izango ditugu ikusgai erriko ur bareetan deskantsuan. Itsasorantz joko dugu poliki-poliki eta arrantzaleen kofradiako arkupe-tako usainak baieztatuko digu arrantzale herrian gaudela, bai horixe!

Errio bazterretik aurrera segi eta Orioko herri ikastola eta kiroldegia ondotik pasatuko gara. "Itsaso zahar, olatu berri..." jai handia inondik ere 2004ko urrian inguru hauetan ospatu zena. Kilometroak bai! Egin zirenak eta egiteko dauzkagunak. Animo eta goazen herritarrok gustuko dugun paseotik aurrera. Ezkerrera beti ere Oria, eskuinean berdea, baratzeak eta belardiak Orioko erriberan. Autopis... *ññian...* agertuko zaig... *ññian...*; geld, lehor, inguru orain ez horren *ññian...* isil honetan. Pasa dugu eta bagoaz hondartzara, itsasora. "Nola aldatzen diren gauzak... -kirol portua, futbol zelaia, kanpin txikitua, hotela, etxeak...- kamarada".

Iritsi gara hondartzara. Merezi du barra muturrera bueltatxo bat emateak; Oria, Orio itsasoratzen den puntura hurbiltzeak. Puntura heldu eta hantxe dago faroa, zain. Faroak badaki itsasoak eman asko, baina kendu ere egiten duela eta XX. mendean zehar hil direnen izenak dauzka soinean idatzita. Fabian Loidi apai-zak eginiko bertsoa ere irakurri daiteke, itsasoaren gazia bikain laburtzen duela. Konturatuko zineten itsasora-ko bista beste barra erraldoi batek oztopatzen duela, *puto muro* bezala

ezagutzen denak. Arrantzaleei herri-rako sarrera errazteko primeran datorkie, surfistak berriz kexu dira. Ditzosozko oreka!

Buelta hartu eta atzera hondartzazeharkatuko dugu. Nahi bada hondarretatik edo lehengo bidetik bestela, surflarien eta Dyako egoitzen pareraino. Hala ere behin toki honetan gaudela, hara Jorge Oteizak eginiko gogoetatxoa (ikus koadroa).

Kukuarrira

Akabo ordeak, gorako bidea hor dekan! Bai, gora jotzen duen bide horixe hartuko dugu. Hasiera mal-

kartsua du baina ez kezkatu, ezta horrenbesterako. Zenbat eta gorago orduan eta nekatuago, baina paisaiak ere ederragoak. Segituan gara lehenengo talaian, itsasoaz gozatzeko leku ederra ederrik bada. Zortetik badugu ohikoak diren bi arrantza mota ere ikus ditzakegu: amukoa eta "trasmalluak". Kainaberarekin, amuarekin, barran edo arroka batean ariko da arrantzalea. Urraburuak eta lupiak arrantzatuko ditu maizen. Txalupetan txipiroi zaleak ere sumatuko ditugu agian. Trasmallutan, aldiz, sarearekin aritzen dira. Sarezko otartxoak mariskoa harrapatzeko botatzen dituzte: txangurroak, buiak, nekorak... Arrain zuria, berriz, -zapoa, barbarina, paneka, kabra...-otarrik gabe harrapatzen da. Sarea uretara bota eta kateatzen direnean jaso.

Abuztuan jokutzen diren estropadetan jende mordoa biltzen da talaia honen inguruan. Estropadok banku finkokoak dira; eserlekurik mugitu gabe egiten dute arraunean. Itsasoa behean eta arroilak goian egingo dugu Itxasperako bidea. Zertxobait gorantz egingo du bideak eta batez

ere pinudiak izango ditugu bidelagun. Ohartzerako baserri handi batekin egingo dugu talka; itsas gainean dagoen Itsaspe. Kukuarripe behar luke izenak ondo izatera; Kukuarri mendiaren magalean baitago.

Segi bidean gora eta hamabost minutura bigarren talaia iritsiko gara. Ibilbideko punturik altuenean dago berau. Ikuspegi paregabea dago eta bertatik itsasoa bere luze-zabalean ikus daiteke. Talaia honek pertsonak kaiotu egiten ditu. Askatasun sentsazioa ematen du eta eguraldi onarekin Matxixakotik Txingudirainoko kostaldea ikus daiteke. Getaria-ko arratoia ere paregabea agertzen da leku honetatik. Benito Lertxundi kantari ezagunak ere bere santutegia talaia haxe dela adierazi izan du.

Paisaiatz gozatu ostean, behearantzako bideari helduko diogu, Andu baserriko bidegurutzeraino. Eukalip-
toak mordo bat ikusi eta usaindu ahal izango ditugu bide honetan.

Iritsi da sasoiak neurtzeko tenorea. Izan ere, Kukuarri mendira doan bidea hartu nahi duenak gora egin beharko du. Andu baserria pasa eta lehenengo bidegurutzean ezkerrera jo behar da (mapan bide morea). Ordu erditxo bat behar da tontorrera iristeko. Ez dago galbiderik. Gurutzera heldu aurreko azken malda borda baten ondotik igarota hasten da. Langa bat pasa behar da aurretik baina gurutzea behetik ikusten

denez, erraz igartzen da zein langak izan behar duen. 1949an jarria da Kukuarriko gurutzea. Herriko sei lagun elkartu eta bururatu omen zitzaizen ideia. Inguruko baserritarren laguntzarekin bukatu zuten eta inauguraziora hamazazpi guardia zibil etorri omen ziren. Gurutzearen ondoan Oteizak eginiko Ama Birjina ere badago.

Itsasoa alde batera eta lurra bestera, leku ederra da Kukuarriko gaina. Atsedean txiki bat hartu eta lehengo bidetik behera itzuli behar da. Bide honek Done Jakueko kostaldeko bidearekin bat egiten du. Andura iritsiko gara berriz ere eta behearantz jarraituko dugu. Errepidea zeharkatu eta behearago jotzen duen bidezidorretik segiko dugu autopista azpiko tunelera iritsi arte. Behin tunela pasatuta, eskuinean gora doan bidea hartuko dugu.

San Martin eliza

Autopista egitean hainbat baserri bota behar izan zituzten, Lizargarate baserria kasu. San Martin auzoko festalekua zen Lizargarate garai batean. Hamaika erromeria izaten zen bertan baina 1972an bota zuten. Inguru honetan behar zuen lehengo baserriak, San Martin eliza baino lehenetxeago. Aurrerago ikusiko dugun bezala beste toki batean dago orain.

San Martin eliza aldapa bukatzearekin batera ikusiko dugu. XIII. men-

San Martin eliza. San Martin Toursekoa ibiltariaren zaindaria da.

dearen aurretik eraikia da, geroztik berritu badute ere. Orioko eliza nagusia izan zen garai batean eta baita erromesen aterbe ere. Egun, maiatzeko lehen larunbatero egiten den gau ibilaldian, Itziarko martxan, limoi ura banatzen zaie puntu honetan ibiltariei. Hemendik behearakoan bide bazterretan dauden gurutzeek arreta deituko digute. Herrirako bidea 14 gurutzez hornitua dago eta kalbarioetan San Nikolas eliza nagusitik San Martin ermitara gurutzbidea egiten da gurutzez gurutze geldialdiak eta irakurketak eginaz. Azken gurutzea ermita barruan dago.

Behin hemen gaudela, Oriko kostaldeari begira begiak gozatu ostean, ezkerrera, hegoaldera, belardi eder

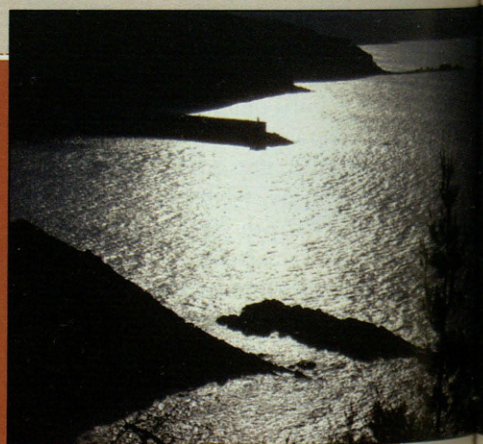
Kukuarriko talaia tik: Balea!

TALAIARIA irudikatzen dut begiak zabal zabal, harrituta. Bada ezpada bi aldiz begiratu du. Herriatik ikusteko moduko sua egin, buelta eman eta han doa ziztu bizian herrira, oihuka: "Baleaaaa, baleaaaa... balea dabil gure uretan saltarri!". Nekazariari aitzurra eskuetatik eroriko zaio, handia imajinatuko du, ederra, eta mendi kaxkora igoko da hura ikusteko desiota. Emakumeek irribarre goxo bat egingo diote, erretoreak kanpaiak joko ditu eta mutiko kozkor bizi batek herrian behera lagunduko du: "Baleaaaa, baleaaaa!". Kofradiara iritsi orduko, prest dira marinelak, arpoiak, sokak... Berehala prestatu dituzte hartu beharrekoak. Han doaz bost traineruak errioan

behera, itsasora, bale, zorion, aberastasun bila, beti ere arriskua zelatan dutela...

Ziurtzat jo daiteke kostako herriak sortu aurretik ere harrapatzen zirela baleak. Jakintza hori jaso dute herriok eta askotan euren armarrietan ere bada balerik: Lekeitio, Bermeo, Getaria, Hondarrabia, Biarritz... Gaur antxoatarako eta atunetarako sasoiak diren bezala, baten lehen denboralditxo bat baleek euren agerraldia egiten zutena, udazken aldera. *Baleanos biscayensis*, euskal balea Atlantikotik behera ur epelagoetara jaisten zen Kantaurira.

1901. urtean harrapatu zen Kantauriko azken balea, Orion bertan.

Bost traineru eta 55 arrantzalek hartu zuten parte harrapaketan. Faena handia izan zen eta tren bereziak jarri zituzten inguruko jendeak balea ikusi zezan. Banatuko zituzten irabaziak eta gustura izango ziren txalupa jabeak, arrantzaleak, tonelariak, parrokiak...

Sigfrido Koch-en argazkia, 1974an. Jorge Oteiza, zubi ondoan zeukan tailerraren ondoan. Honela esan omen zion Benito Lertxundiri, leku hartatik bertatik Orioko etxeetara begira: "Ikusten al dituk gurutze horiek, etxe guztien gainean jartzen ari diren gurutze horiek? ba, gurutze horietatik sartuko zigutek kaka etxe guztietan sukalderraino". Telebistako antenez ari zen.

Argazkia eta testua: *Orio*, historia argazkitan liburukoak dira.

Jorge Oteiza

"Orion, nire jaioterrian, umezaroan, hondartzara eramaten gintuen aitona paseoa. Nik, barrualdeko zulo zabalen aparteko erakarpina sentitzen nuen. Haietako batean ezkutatu ohi nintzen, ahozgora, zeruzko espazioari begira, inguruan, nire gain, oro desagertzen zen bitartean. Babestua nintzen sakon sakonetik. Zerengandik baina? Txikitan, denok, ezereza xumea gisa sentitzen dugu gure esistentzia. Gauzak, emozioz, mugaz gainezka dagoen zirkulu ezezkorra modura azaltzen zaigu eta haren erdigunean, heriotzari diogun bihotz beldurra sumatzen dugu. Areal sortutako zuloan nire haur bizipena, bereganatzen ninduen zero ezereza handirantz egiten nuen ihesbidairena zen, salbazio-grina, nire ezerezatxotik urruti. Haur deserosotasun edo itoaldi horretan esnatzen da jada gizaki definitzen gaituen esistentziaren sentimendu trajikoa, eta izpiritual salbazorako hiru ihesbide posibleetatik gutxienez batera gerturatzen gaituena, filosofia, erlijioa eta artea... Haietatik bat aukeratu duen edonork, eta hautaketarik egin ez duenak ere bai, haurtzaro oroitzapenetan topatuko du batenganako hautaketa edo joera naturalaren zergatia".

bat ikusiko dugu. Bada bidezidor bat zelaiazen bestaldean ikusten diren harrietara eramango gaituena. Nahi bada zelaia zeharkatu eta Oria ibaia-ekin topatuko gara parez pare. Erriogan egiten diren estropadak -banku mugikorrek- ikusteko ez da toki txarra. Aiako Santio auzoari eta Orioko San Martini ere begirada bat egiteko moduan izango gara. Buelta hartu eta herrirako bideari segiko diogu.

Herrira bueltan

Arte eder batzuk ikusten badituzue, ondo zoazten seinale. Hilerria baino lehentxeago Aldape baserria agertuko zaigu eder asko. Gaur egun Done Jakue bidea egiten dutenentzat ere badute aterbetxo egoki askoa presta-

tuta. Hilerria pasa eta hurrengo etxea, Jose Luis Korta arraunlari eta entrenatzailearena da, ez bera bezain handia. Orioko herrira sartzeaz izango gara dagoeneko. Lizargarate Berri baserria ezkerrean utzi eta etxeak nagusituko zaizkigu, berri itxurako etxe zahar dotoreak. Garai bateko Oriren bihotzean sartu gara, kale nagusiak Primo de Ribera izena zueneko. Galtzarritik behera segiko dugu eta aldapan eskubitara ikusten den aparkaleku txikian, garai batean Pietateko ospitalea zegoen erromesen babesleku. Gaur pietatearen errepika dago paretaren gainean. Alde zaharrera iritsi gara, Andu Lertxundiren *Goiko Kale* liburua girotua dagoen lekura. *Hamaseigarrenean aida-nez* eta *Kareletik* filmeetan ere ager-

tzen dira Goiko kaleko bazterrak. Aurrera goazela, iturri baten gainean Maria Maestraren irudia topatuko dugu, herriko haur gehienak eskolatu zituenaren omenez. Guruzbideko lehen gurutzea ere plaza polit honetan dago. Segi aurrera eta segituan gara San Nikolas Barikoaren elizaren aurrean. Orioko eliza nagusia erre-nazentista da eta eraikin gotiko baten gainean eraikia dago. Ezkerrean egiten duen bidea hartu eta han dira berriz ere Oria ibaia, arrantza ontziak, garai bateko errebotte plaza... Ez ditu inork eraman.

Guk, merezi dugulakoan, bisigurako adina ez eta plazan bertan dagoen Kolon Txiki tabernan hartu dugu tragoxka. Kalamareak ere ez daude batera txarrak, ze arraiok! ■

BALEAREN EGUNA ORION

MAIATZAREN 13A ETA 14A

■ Euskal produktuen azoka Goiko Kalean

MAIATZAREN 13A

■ Benito Lertxundi kiroldegian, 22:00etan

MAIATZAREN 14A, BALEAREN EGUNA

■ 17:30etan hasita, balearen harrapaketa eszenifikazioa eta herri antzerkia

© nekane

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

ESPAZIOA

Bidaia baten lehen 100 egunak

GUTXIENEZ HAMABOST URTE iraungo du joan den urtarrilaren 19an NASAk espazioratutako New Horizons zundaren bidaia. Plutonen berri eman behar duen zunda honen bidaia lehen egunek anekdota huts dirudite bidaia osoaren iraupenarekin alderatuz, baina era horretako bidaietan lehen egunetan gertatzen denak izugarritzko garrantzia izaten du arrakasta neurtzeko orduan. Zergatik?

Arrazoa etxeko elektrogailuekin gertatzen denaren antzekoa da. Hauek bermea duten lehen urtean matxurarik izaten ez badute, oro har

New Horizons zundak Plutonen berri emango du. Bere bidaia lehen 15 egunetan ez du arazorik izan.

urte askotako iraupena ziurta daiteke, aldiz, hasieratik arrastaka hasten badi-ra, edo ongi konpontzen dugu, edo aldatu egiten dugu edo txarrena dena partxeak jartzen hasten gara eta beti matxuraren beldur geratzen gara.

Otsailaren amaieran Martitzeko orbita igaro ondoren New Horizons-eko tresneria probatzen hasi ziren zientzialariak. Honela, martxoan eta apirilean softwarea eguneratzeaz gain, besteak beste SWAP deituriko eguzki-haizeen detektigailua probatu zuten eta maiatzean bi espektrometro eta Pluton kartografiatzeko RALPH deituriko tresneria probatuko dituzte.

Tresneria horien bidez hartutako lehen datuekin aparatuak doitu egingo dira, orain arte ez baita matxura larriegirik detektatu.

Osasuna

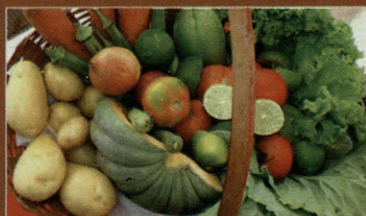
JABIER AGIRRE

Jan-neurria aldatzearekin, gaixotasun mentalek gora

MENDEBALDEKO jan-neurrian izandako aldaketek –kontserbatzaile, gehigarri eta gantzen gorakadak, batik bat–, eta nutrigai garrantzitsu batzuek dietan duten pisu gero eta eskasagoak eragin kaltegarriak dituzte garunaren funtzionamenduan, eta hauek azal dezakete depresioa, arreta-falta, eskizofrenia eta Alzheimerre bezalako gaixotasun mentalek azken urteotan izan duten gorakada. Horrela diote, behintzat, azken 50 urteotan dietak izan dituen aldaketak aztertuz Erresuma Batuan egindako bi ikerketek.

Osasun mentalerako Fundazioak eta Sustain erakundeak elkarlanean egindako bi azterketa aurkeztu dituzte. Ikerketa horiek adierazten dutenez, janariaren produkzio eta prozesamendurako metodo berriek eta "zabor jana" esaten zaionarekin lotutako ohitura eta jokamoldeek, biztanleria behar baino nutrigai gutxiago eta behar baino karbohidrato gehiago kontsumitzera behartzen dute. Eta horrekin alfergarritasun mentalak izateko arrisku-faktoreak gehitu egiten dira.

Jan-neurria omen da, ikertzaile horien iritziz, gaixotasun mentalak agertzeko faktore egunetik egunera

garrantzitsuagoa. Jan-neurri pobreak portaera-arazoez eta aldarte-aldaketekin lotzen dira. Horrela, adibidez, depresio-kasuak ugariagoak dira arrain-kontsumo eskaseko lurraldeetan. Azido folikoaren, omega-3 gantzazidoen, selenioaren eta triptofano izeneko aminoazidoaren eskasiak asko

eragiten omen du depresioaren garapenean. Nahitaezko gantzen eta bitamina antioxidatzaileen faltak, bere alde-tik, eskizofreniaren sorreran izango luke eragina.

Ikertzaileen ustez, jan-neurri orekatua funtsezkoa izan daiteke depresioa, eskizofrenia, kontzentrazio-falta, apatia edo geldotasuna eta oroimen-galera borrokatzeko. Horrexegatik, "zabor jana" alde batera utzi eta arraina, berdura ugari –barazkiek azido folikoa ematen digute–, fruitu lehorrak –selenio asko dute– eta proteina-kopuru neurrikoa emango diguten jan-neurriak gomendatzen dituzte. Azkenik, nutrizioan oinarritutako terapia oso baliagarria gertatu omen da botikekin medikatu nahi edo ezin duten pazienteetan. Ospitale psikiatriko batean paziente bat mantentzeak diru asko balio du; elikadura egokia, berriz, askoz ere merkeagoa da.

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Zakurraren mahatsa

HESOLAN, sahatsean, urritzean gora doa, eskubiz aurrera endalaharra. Bihotz itxurako hosto distiratsuak erakusten ditu, azpitik, baina, arantza amuak zain ditu, kontuz heldu! Aihena aihenaren gainean emanez aihotzik gabe igaro ezinak diren arantzeko hormak eraikitzen ditu basoan. Udazkenean, hostoak galdu eta fruitu-mordoak zintzilario, suzko garrak azaltzen dira basoan han eta hemen.

Liliazeoen tarteriko *Smilax aspera* da endalaharra. Grekoko *smile*-tik, hau da karrakatzaila, urratzaila eta latineko *asper*-etik latza edo lakarratik hartu eta jarri zitzaion izena. Ondo zakarra izan behar bi hizkera jaso hauetako bi hitzokin izendatzeko... Geureko endalaharra nondik ote dator? Lakoizketa berri batzuen premian gaude bai aspal-di honetan...

Basoa sasitu eta itotzen duten huntza, apo-mahatsa, aihen zuria, arkakaratsa, laharra eta atzaparra herrestarien jirakoa da endalaharra. Berrogeita hamar metrotara iritsi daitekeen aihena ematen du eta urtero urtero puja berriak eman eta hazteko erreserbak biltzen dituen lurpeko sustrai lodikotea aihena bera baino luzeagoa izan daiteke. Sustrai hau erruz bildu izan da eta biltzen da. Garai bateko *zarzaparrilla* sonatua berarekin egiten da. Edari hau egin nahi baduzu endalahar estraktuari erdia ezti eta herena ur epela nahasi. Kola edari famatuak *zarzaparrilla*-tik datoz eta hauek eragiten duten kitzikatzea endalaharraren sustraiari zor omen zaio. Ameriketan azaleko arazoak, debildadea eta inpotentzia direnean eta orokorrean desintoxikatzaile edo garbitzaile gisa erabiltzen da. Hormonak (testosterona...) kitzikatzen ditu eta sexurako grina pizten du. Sifilia sendatzen zuela eta haizeak zabaldua bezala hedatu zen bere fama. Ordura arte, sendatu bezain beste gorputza izorratzen zuen merkurio pozointsua erabiltzen zen gaitz hau sendatzeko eta Portugalgo eta Txinako sendagileei zor diegu aurkikuntza hau.

Gorakoetan eta beherakoetan murgil eginez ibili nahi ez baduzu suzko fruitu gorriak ez jan, espainolek ez diote alferrik zakurraren mahatsa deitzen. Udaberriko altsuma berria, baina, zainzuri gisara jaten da, frantsesek behartsuaren esparragoa deitzen diote... Landareen hizkuntzan itotzen duen sasiak edertasuna adierazten du. Arantzak oparitu behar, zuri-zuri zuri...

Zundak igaro beharko duen hurrengo etapa garrantzitsua 2007ko otsailean izango da, Jupiteretik hurbil samar igaroko baita. Jupiterren grabitazio indarrak baliatuko da azelerazio handiagoa lortzeko bere bidean. Halaber, orduan ere tresnak probatuko ditu.

Une honetan 112.000 kilometro orduko abiaduran doa eta 2015eko uztailan Plutonerarekin bere ilargietara helduko da. Ondoren bidea segituko du Plutonetik haratago Kuiper-en gerrikoan zehar 2020 arte gutxienez.

Hortik aurrera ez dakigu zer gertatuko den, zientzialariek ez baitigute horren berririk eman.

INGURUMENA

Poloetako hartzak eta hipopotamoak arriskuan

16.000 ANIMALIA-ESPEZIE daude une honetan desagertzeko arriskuan eta azken bi urteotan 784 espezie erabat desagertu diren bitartean, 65 gati-bu bizi dira. Datu hauek lehorrean zein itsasoan errepikatzen dira eta azken esanguratsuenak hartzenak eta hipopotamoak izan dira. Lehenengo kopurua %30 jaitsi daiteke datozen 45 urteetan izotzen urtzearen eraginez eta bigarrenengo populazioa Kongon, adibidez, %95 jaitsi da azken urteotan gerra zibilaren eta ehiza ilegalearen eraginez.

Poloetako hartzen kopurua %30 gutxitu daiteke datozen 45 urteetan, izotza urtzearen eraginez.

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Ikerketa

Soluzioak

Zerbitzuak

Erremintak

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Maite Goienetxe

1976. Ezterenzubi. Hazparneko Laborantza Eskolan ikasia. Lurra kolektiboaren kidea. Laborantza biologikoa garatzen duen BLEn (Biharko Lurren Elkarte) egiten du lan, Donapaleun. Manex Goienetxe historialari zenduaren iloba da. Gatzuzain argitaletxeak karrikaratutako *Habiter son Pays* liburuaren kariatara solastatu gara militante baxenafar honekin, Donibane Garazin. Aldaketa garaia bizi omen dugun honetan, iragan garaiko sistema aldatu beharra jaso dugu bere mintzotik.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Gaizka Iroz

«Herri honi bere baliabideak optimizatzea falta zaio»

Ipar Euskal Herriko etxebizitzaz eta lur eremuaz idatzi dute *Habiter son Pays* (Norbere herrian bizi) liburuan hiru lagunek, hurrenez hurren, Peio Etxeberri-Aintzartek Lapurdiko problematikaz, Pierre Visslerrek Zuberoakoaz eta Maite Goienetxek Nafarroa Beherekoaz: “Bakoitzak bizi dugun egunerokotasunetik idatzi dugu. Pil-pilean dagoen gaia da eta sinbiosi interesgarria egin dugu. Hiru herrialdek hainbat puntu komun dute eta lotura hari bat dutela erakutsi dugu”, diosku gure solaskideak.

Etxebizitza eta lurraren gaia arazo orokorra da Iparraldean. Guk geuk Baxenabarreko arazoari begiratu diogu bereziki.

Manex Goienetxe zure osabak etxeari buruz zuen begirada eta jakintza baliatu dituzu zure gogoetaren abiapuntuan.

Manex Goienetxe historialariak Baxenabarrei buruz utzi zigun ikuspegi historikoa biziki baliosa da. Gaur egun bizi dugun egoerara iristeko mekanismoak zein izan diren azaldu zuen, bereziki, XVIII. eta XIX. mendetan laborantzako lurraren jabeen eta alokatzaileen arteko harremanak nolakoak ziren. Laborarien emantzipazio borrokak eta hauek zergatik nahi zuten lurren jabetza biziki ongi azaldu zuen. Alokatzailak petzeroak deituak ziren. Burujabetzaren bidean aitzina egiteko ezinbestekoa zuten lurraren jabetza. Beraz, lurra eta bere

kudeatzea, espekulaziorik gabe, berebiziko lan tresna izan da historian burujabe izateko. Egun, berriz, pribatizazioaren bidez zertara iritsi garen ikusi besterik ez dago, laborariak kapitalismoaren tresna bilakatu gara. Etxebizitzaren eta lurraren eztabaida horretan oinarritzen da.

Hiru mende iragan dira baina...

... lurraren kudeatzeko mekanismoak berdinak direla ohartu gara. Etxalde handiak eta ttipiak daude, eta laborantzaren politika sistema kontrolatu baten ondorioz handiak gero eta handiagoak dira. Laborari tipiak borrokatzen ari dira, ez lurraren jabe izateko bakarrik, lurra lan tresna ukaiteko eta

bizitzeko baizik. Manexek lurraren jabetza nork zuen, nork ez, eta zergatik nahi zuen ederki agertu zuen. Alabaina, erran zuen ere Euskal Herriko lurra saldu zuen lehena euskaldun izan zela. Ezin dugu gure historia osoki Parisen gain ezarri, herrian dugu ere hori horrela izatearen ardura.

Petzero delakoa, eta petxa edo zerga ezagutzea ere interesgarria da.

Petxa petzeroak Jauntxoari zor zion zerga zen. Azken 60 urteetan ere, nahiz eta laborariak beren lurraren jabe izan, ezarritako laborantza politika ereduak laboraria petzero bihurtu du. Etxaldea edo baserria enpresa bilakatzeak okerreko eragina izan du hemengo laborantzan. Hemengo jendeak baliabide naturalekin bat egiten zuten baserriak sortu zituen, baina egungo laborantza politika ereduak baserri mota hori xehatu du.

PAC (Laborantza Politika Komuna) da politika hori finkatzen

duena.

1980ko PACek argi eta garbi adierazi zuenez, baserri tipiek ezin izango dute bizi. Genozidioaren beste urrats bat izan zen, laborarien genozidioa antolatzeako sistema. Gaur egun hori errealitatea da kostaldean. Biriatu edo Ahetzen ezin duzu laborari gisa plantatu. Hori bera posible izanen ote da barnealdean? Laborariak ezin izanen dute Baxenabarren instalatu? Inposatzen diguten bidetik, ez.

"Lurraren antolaketa ezin zaiela lurraren antolatzaile zientifikoei soilik utzi" diozu liburuan, besteak beste.

Gatuzainek gaiaz idaztea eskatu zigunean hori saihestea xede zuen. Ekarpent zientifikotik baino norberak eguneroko bizi duen egoeratik gogoeta egitea eskatu zigun. Adibidez, OGMen (Genetikoki Aldatutako Gaiak) kariatara ikerle zientifiko batek haxe erran zidan: "Ni INRAko (Laborantza Komunitate Nazionala) partaidea naiz eta nire lana da eguneroko xerkatzea edo bilatzea. Xerkatzen dut ez dakida-

lako, nahiz eta zientifikoa izan". Haren erranak begiak ireki zizkidan. Ekarpent zientifikoak eta teknikoak beharrezkoak dira edozein gai lantzeko, baina herritarren eta laborari xumeen ekarpena funtsezkoa da, eta lurraren kasuan are gehiago. Laborantza inguruan sigla zerrenda luzea dago, ongi da, baina horiek laborantza funtsa, gogoeta eta eztabaida mugatzen dituzte. Terminologia batzuk beharrezkoak dira gauzak ulertzeko, baina ez dira aski. Arazoaren aterabideak eztabaida publikoa gartzea eskatzen du.

Horretan dihardu Lurra kolektiboak.

Lurra kolektiboak laborantza inguruan alarma gorria piztu du eta horrek PACT-CDHAR (Egoitza eta Garapen Erakundea) erakunde publikoa gaiaz arduratzera bultzatu du. Lurra akuilu lana egin du politikariak gaia alde batera utzi dutelako, politikariak arazo kostaldekoa balitz bezala aritu dira orain arte, espekulazioa kosta partean soilik balitz bezala. Duela 10 urte barnealdeko hautetsi abertzaleek arazo ez zela soilik kostaldekoa ohar-tarazi zuten. Orain larrialdi egoeran gaude, gaia pil-pilean dago. Agian, instituzioek gaia seriozki hartzen dute behingoz. Alta, galdera da: behin laborarien azterketa egin ondoren nola iragan hurrengo fasera arazo konpontzeko?

Etxaldeetan aritzeko eskaerak daude, baina behar den politikarik ez.

Ez hemen, ezta Europan ere, Europako politika baitago oinarrian. Adibidez, datozen urteetan 40.000 pertsona etorriko dira Iparraldera. Ez dakit zergatik etorriko diren, lana delakoz, herria polita delakoz... Alta, zergatik ez dira herriaren lehentasunak ezartzen? Husten den baserri bakoitzari zergatik ez zaio segida ematen? Bien bitartean, instituzioetatik hainbat neurri hartuko dute biztanle berri

horiei ongi etorria emateko. Nik, aldiz, biztanle berri horien artean laborari berriak ikusi nahi nituzke. Aterabideak badaude, baina zein da lehentasuna? 1992ko PACaren arabera gaur egungo Europako biztanleriak horrenbeste laborari behar ditu. Pirinio Atlantiarrek Departamenduaren laborantza arduradunek kalkulu hori egin al dute? Iparraldean horrenbeste biztanle izanen direla eta haragia eta esnekia ekoitziko dituzten hiru lantegi aski ditugula diote. Non dira joan deneko hamar urtean Iparraldeko laborantzarako ezarri ziren helburuak instalazioei dagokienez? Bete al dira?

Baxenabarren herri mugimenduak laborari berriak instalatzen lagundu ditu bereziki, elkarte batzuek lau sosekin lagundu dituzte laborariak, baina instituzioen politikak ez du lagundu ez Ipar Euskal Herrian ez Departamenduan.

Laborantza elkarte asko ari da, besteak beste Laborantza Ganbara buru.

Bai, baina herri mugimendua ez bada arraberritzen akitzen da. Herri mugimendua alimaleko kolpeak jasotzen baditu, ezin du bizi. Sistemak ez du laguntzen herri mugimendua bizirik irauten eta izaten, alderantziz. Zergatik sartzen da polizia Laborantza Ganbaran? Ezin da erran gainera elkarte eta egitura horiek osasuntsu daudenik. Batzuen lanari esker bizirik dira, alabaina hari batetik zintzilik daude. Laborari militanteek higatuta uzten dituzte lana eta borroka. Afrikako edo Hego Amerikako jendearekin egiten duten bezala, Iparraldean ez gaituzte hiltzen, baina hiltzera uzten gaituzte. Eta hori ez da fikzioa, errealitatea da.

Olaberriako zirkuitua
Gida eskola Karting-a

Gainera auzoa, Z/G • 2021/2 Olaberria
☎ 943 16 08 62 • www.vilarinomotor.com
info@vilarinomotor.com

Kanpotik ikusita bestela dirudi.

Baxenabarre kanpotik ikusten delarik, irudi du gustura bizi garela, dena ondo doala: bazterrak berdeak dira, folklore indartsua da, festak dira nonahi... Baina hori aurpegia baino ez da –paisaiarena bezala, izugarria–, baina barnea husten ari zaigu, ezin dugu faltsukeria bizi. Baxenabarre odolusten ari da sistemak ezarritako mekanismoen eraginez. Mundializazioa aipatzen da, baina ez da kanpoko arazoa, mundializazioaren eragina bizi-bizirik dugu hemen.

Instituzioek ez dute espero zena ekarri. Garapen eta Hautetsien Kontseiluen –edo sasi-tresna horien guztien– bitartez egoera zail eta gaizto honi baketze itxura eman nahi izan diote, baina egitura horiek ez dute inondik inora herri-tarren bizimoldea ziurtatzen. Garapena ekarri du, baina bakar batzuentzat bakarrik. Azterketek aurpegiak zuritze-ko balio izan dute. Eta hori herri bateko norbanakoen errespetua urratzea da. Egitura horiek ez dute ziurtatzen herri honen geroa. Gisa batez, 2010 Garapen Eskemak izan duen alde ona errealitatearen azterketa egiteko balio izatea da, zertan garen ikusi ahal izateko. 2010 urtea zein kinka larrian ageri den ikusita, 2020ko Euskal Herriaren egoera zinez kezkarria izanen da.

Aitzina egiteko moduren bat izanen da?

Aitzina egiteko bi aterabide behar ditugu: herritarren eta politikarien lana. Hasteko, herriak bere burua defendatu behar du eta politikariek bizilagunen eskaerei erantzun behar diete. Hori da politikarien ardura. Gure esku izanen den hurbileko instituzio politikoa behar dugu, horrek laguntzen ahal gaitu. Adibidez, jendeak gogotik onartzen du Laborantza Ganbara, hurbila delako, eguneroko lanetan ikusten duelako. Herri honek halako egitura bat behar du politika orokorrerako ere. Hori da mundializazioaren aurrean lagundu gaitzakeena, bestela aterabide nekeza dugu.

Aterabiderik izanen da, alabaina.

Bai, bestela itzulezinezko egoera batera irits gaitzake. Barnealdeko eta Zuberoako egoera konpontzeko gakoetako bat laborantza da. Zer laborantza mota nahi dugun badaki-

gu, eta berau antolatzen ere ikasi dugu. Orain berriz, sortu ditugun bitartekoak nola optimizatu ahal diren ikasi behar dugu. Iparraldeko laborariek eskatzen dutena sinplea da: sortu diren ekimenak eta herri tresnak laguntzea eta optimizatzea. Eta hori egin den bidearen errespetatzea, onartzea eta azkartzea da. Baina hori ere ez da egiten. Sistema elkarteak hiltzorian uzten saiatzen da, instalatu nahi duten laborari berriak punki edo hippy batzuk balira bezala hartzen ditu, errespeturik gabe. Hor sortzen da frustrazioa, egiazko gatazka. Lurralde batek ezin du laborantzatik soilik bizi, baina Baxenabarre eta Zuberoa laborantzarik gabe ere ez dira izanen.

Pribatizazioa ari da nagusitzen ekimen publikoaren kalterako. Etxebizitzaren kasuan, adibidez. Liburuan

iraultza kulturalaren beharra aipatzen duzu Nafarroa Beherearentzat.

Iraultza agian hitz sobera azkarra da, baina hemen bizi dugun egoera oso-oso larria da. Egoera honen aitzinean ezin da erdibiderik hartu. Baserri bat husten delarik etxea alde batetik eta lurra bestetik geratzen dira, bizi sozialerako bitarteko bat galtzen da. Barnealdea husten da politikariek aski egiten ez dutelako lana herrian sortzeko. Halaber, herriak hustuz ari dira dauden etxebizitzak optimizatzen ez direlako. Kudeaketa pribatuak gaina hartu dio kudeaketa publikoari. Horiek horrela, funtsezko aldaketa politikoak egin behar dira, eta horretarako ardura politiko izugarri handia behar da. Zentzu horretan euskal kulturak ere badu bere ardura, hau da, militante abertzaleek ere badugu gure ardura. Edo aldaketa bat ematen dugu –iraultza gisako bat, nahi baduzu–, edota geure sistemak autokritikatzen ditugu, edo...

“Biriatu edo Ahetzen ezin duzu laborari gisa plantatu. Hori posible izanen ote da barnealdean? Laborariak ezin izanen dute Baxenabarren instalatu? Inposatzen diguten bidetik, ez”.

... Udalbiltza bezalako ekimenek lagundu lezakete aldaketa horretan, naski.

Nik ez dut liburuan nazio eraikuntzaren kontzeptua aipatu. Nazio Garapen Biltzarretik egin diren azterketak ikusirik, nazio eraikuntzaren bidetik zenbait gauza garatu litezke gure arazoa bideratzeko. Baina ez dut uste, eta hori azpimarratuko nuke, aterabidea Hegoaldetik etorriko denik. Aterabidea Euskal Herri osotik etorriko da. Azken urteotan Iparraldeko laborantza munduan landu diren hainbat metodologiek lagundu dezakete zerbait berria sortzen Euskal Herri osorako. Nazio eraikuntza aipatzean bel-dur naiz zentzu batean baino ez ote den aipatzen, eta interesgarria litzateke ikustea, herri hau bere osotasunean hartuz, zein diren sortu ditugun baliabideak optimizatzeke ditugun sistemak, laborantzan nahiz beste lan esparruetan. Herri hau borrokatzen ari da, baliabideak sortu ditu, baina berauek optimizatzea falta zaio. ■

Koldo Artola

«Azken euskaldunak ezagutzea gazi-gozoa da»

Ez da kazetari asko izango donostiarrak adina elkarrizketa egin duenik. Artola ordea ez da kazetaria. Ofizioz aurrezki kutxako langilea. Zazpi urte eta erdi dira jubilatuta zela, 60 urte betetzean. Ordutik beste zereginari dena emanda ari da: "Dialektologoa naizela esaten didate eta nik ezetz, ni euskalki zalea naizela, nahi baduzu rodaje handikoa, baina euskalki zalea besterik ez".

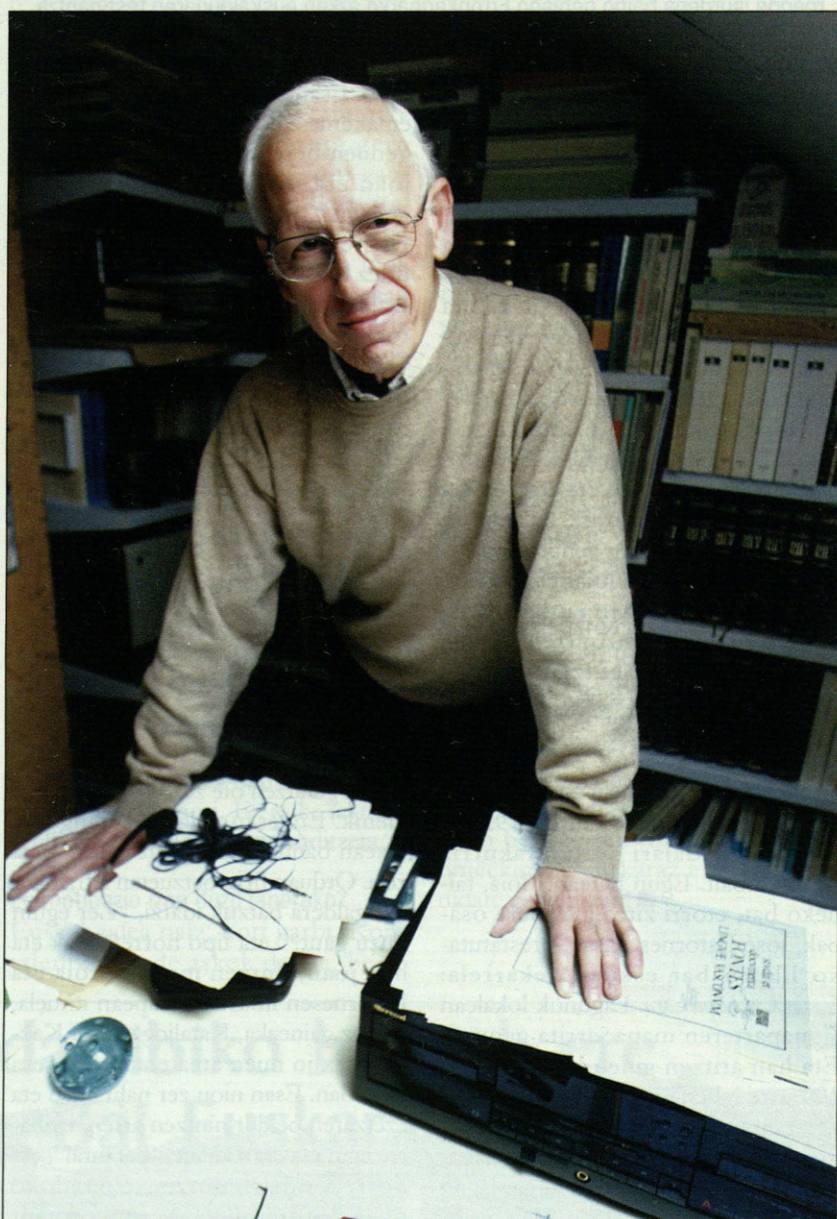
JON ARTANO

Argazkiak: Karlos Corbella

EUSKAL HERRIKO bazter gehienetan ibili da etxez etxe euskaldunen, sarritan euren inguruko azken euskaldunen, lekukotzak jasotzen. Grabagailuaren *Play* eta *Rev* botoiak behin eta berriz zanpatzen aritzeak tendinitisa ere eragin zion orain pare bat urte.

Umetan ez zenuen euskaraz egiten ezta?

Ez. Gerra ostean beldur handia zegoen euskararen kontuarekin eta... Gure ama anoetarra zen, baina hiru urte besterik ez zituela izebagana bidali zuten Donostiara eta euskara ondo ulertzen zuen arren, hitz egiterakoan segituan egiten zuen salto erdarara. Aitak seguru asko hobetoxeago jakingo zuen baina oso gazterik hil zenez... Aitaren aita oso ezaguna izan zen garai batean Donostian, Pepe Artola. Idazlea zen, bertsoak egiten zituen eta *entremes* deitzen ziren hamar-hamabi minutuko bakarrizketak ere idazten zituen, gainera berorrek interpretatzen zituen Antzoki Zaharrean. Oso xelebrea izan behar zuen, jendea barrez jartzen omen zuen agertokira atera bezain laster. Kontrabajoa ere jotzen zuen Donostiako bandan, kaldereroen konpartsako zuzendari izan zen... Rosario bere arrebak ere idatzi zuen euskaraz. Bi horien aitak, gure birraitona Ramonek alegia, kantu famatu bat egin zuen, *Sagardoaren graziya*: "Goizean sartu tabernara eta/

Tia Fidelaren grabagailua

Koldo kontu-kontari hasi eta denbora asko pasa baino lehen hasi da grabagailua kerak egiten inori baimenik eskatzeke. Halako batean berriz *stop* egin du eta ez dugu asmatu tramankulua atzera berriz martxan jartzeko modurik. Berehala eskaini digu Koldok berea, eta ganbarara abiatu gara grabagailu bila. Hizkuntzalari baten bulegoaz izan daitekeen-eta irudi erromantikoena asetzeko modukoa da Koldo Artolak liburuz mukuru apailatuta duen txokoa. Ate ondoan txukun-txukun jarrita Auspoa bildumako ale guztiak dauzka. Eta liburu horien gainean musika klasikoko CDak, anitz Haendel-enak, "melomanoa naiz, oso Haendelianoa, horrela esan baldin badaiteke behintzat". Eta CD horien gainean mapak. Koloretako txintxeta mordo batek zulatutako mapak. Denetan handiena Bonaparteren euskalkiena. Koldok Sanyo markako grabagailu beltza, marra berdeekikoa, atera du kaxa batetik eta han gelditzeko aitzakiarik gabe utzi gaitu. Ostera ere beheko egongelara itzuli gara. Elkarriketa bukatzean galdetu diogu Koldori ia guri utzitako grabagailu hori bera erabili ote zuen Fidela Bernatek elerraitan ziona grabatzeko. Eta bai, ARGIArako egindako elkarriketa hau bezalaxe jaso zuen tramankulu horrek orain dela mende laurdena baino gehiago Erronkaribarko azken euskaldunaren testigantza.

ateratzen naiz azkena./ Egun guztian zurrutian da...". Pentsa!, horrelako familia eta gero guk etxean euskararik ikasi ez! Desastrea.

Azkenean ordea ikasi zenuen euskara. Gure anaiatarik bat apaiza da. Anaia horri kezka erne zitzaion nonbait gaztetan eta bizpahiru lagunekin Elbira Zipitriarengana joaten hasi zen euskara ikastera. Anaiarenak izan zuen eragina nigan, gero hamabost bat urterekin adiskide talde bat mendi bueltak egiten hasi ginen. Adarrara, Andatzara, Erniora... mendien eta erreken-eta izenak ikasiz lehendik bagenuen kezka hazten nabaritu genuen. Soldaduskara joan baino hilabete batzuk lehenago hasi nintzen euskara ikasten. Maria Dolores Agirre izan zen gure irakaslea. Lizentziatu ostean berriz horretara jarri, eta ikasi nuen euskara.

Erronkarirako bidea nola egin zenuen? Mitxelenak-eta Erronkarira 1952an egindako bidaiari buruz irakurria nuen zerbait. Egun batean Idoia, taldeko bat, etorri zitzaigun bere osabak, José Estornes Lasak, prestatutako liburu bat eskuan zekarrela: *Erronkariko uskara*. Lagunok lokalean Bonaparteren mapa jarrita genuen. Eta han aritzen ginen berriketan ia 100 urte lehenago mapan euskaldun ageri ziren herri haietan euskaldunik geratuko ote zen asmatu nahian. Behin elkarrirako kaskoa berotu eta lagun batzuk Izabara joan ginen. Han geun-

dela José Estornesekin egin genuen topo. Esan zigun Uztarrozera zihoala emakume bat bixitatzera eta ia nahi al genuen berekin joan. Estornesekin joan eta Balbina Ederra ezagutu genuen.

Hurrengo urtean hasita, hamar bat urtez hutsik egiteke, urtero itzuli ginen Izabara emaztea, alaba txikia eta hirurok hamar-hamabost egun pasatzera. Tapiatarren ostatuan egoten ginen, oso familia atsegina zen. Etxekoandreaki galdetu nion ea zaharrenen

"Kontzientzia jende askok dauka, beste gauza bat da kontzientzia. Alegia, konturatzea momentuan bertan hizkuntza galtzorian dagoela"

artean geratzen ote zen euskaraz bazekienik. Eta esan zidan Katalingarde etxean banuela andre bat baina sorra zela. Orduan fitxa batzuetan letra handiz galdera batzuk idatzi, "Zer eguin duzu gaur?" eta tipo horretakoak eta han joan nintzen magnetofonoa eta Estornesen liburua besapean nituela, ilusioz gainezka, Katalingardera. Kaxakax-jo nuen atea eta alaba atera zitzaidan. Esan nion zer nahi nuen eta ezetzaren beldur nintzen arren, irribarre egin eta esan zidan: "Barrura!", eta horrelaxe hasi nintzen. Egundoko poza sentitu nuen. Antonia Anaut

Garde zuen izena emakume hark. 1971. urtea zen. Hamar urte lehenago ez nekien euskaraz.

Gero Uztarrozen Doroteo de Migel ezagutu nuen, gaurko Izabako alkaterearen aitona. Hark gutxiengo egiten zuen euskaraz, dorpexeago. Baina oso irekia eta borondate handikoa zen. Doroteok esan zidan bazuela kosino propio bat, lehengusua, Fidela (Bernat) izenekoa.

Doroteori zor diozu orduan Fidela ezagutu izana?

Bai. Fidela-eta Uztarrozen egoten ziren udaldian baina bestela Iruñeko La Milagrosa auzora joanak ziren bizitzera. Eta Iruñean ikusi nuen lehendabiziko aldiz. Doroteoren partez gihoazkiola esan eta "sar bitei, sar bitei" (sar bitez) erantzun zigun. Oso gustura egoten zen euskaraz hitz eginez. Senarra ere han egoten zen eta Fidelak esaten zigun harengandik "éste no habla pero entiende todo" eta gizonak berriz "ésta, cuando nos casamos, hablaba el vasco como si estuviera leyendo el periódico", erraz egiten zuela adierazteko.

Elkarriketatzen zaren jendea beti egon al da zuri laguntzeko prest?

Beti ez, baina gehienetan harrera gozoa egin didate. Ez daukat ahazteko aurrenekoetik euskara bazekienik ukatu zidan fraide salestarra, Joakin Garrues, Ilurdotzkoa. Gurasoek bazekitela baina berak ezetz. Nondik edo handik hitzen bat ateratzeko ahaleginean txerri hiltzeaz galdetu, berari nonbait grazia egin, eta "biher dugu matatxerri!" esan zuen. Hiru hitz horien atzetik beste mordo bat ere esan zizkidan. Bukaerarako lagun egin nuen eta askotan joan nintzaion bixitan. Egun batean hara heldu eta Garrues zaintzen zuen ilobak esan zidan erorikoa izan zuela eta ohean zegoela. Egundokoa hartu zuen, aurpegia dena ubelduta zuen, eta hala ere galdeketa egiteko prest zegoela esan zidan. 87 urteko agureak, hartutako zartakoagatik grogy egon zitekeenak "ya puede empezar" esatea, izugarria izan zen.

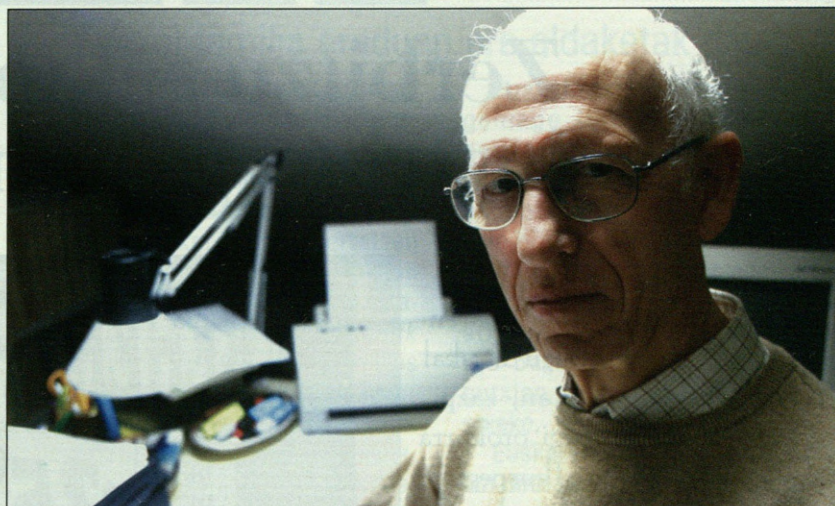
la beti euskararen mugetako informatazileekin aritu zara. Jende horiek kontziente al ziren azkenak zirela?

Egindako lana

Aranzadi elkartekook Euskal Herriko Atlas Etnolinguistikoa egin genuen. Horretarako Iruñetik iparraldera dauden herri koskorretan azken euskaldunen peskizan ibili nintzen, eta hiriburutik oso gertu topatu nituen, sei-zortzi kilometro-ra: Anotzen, Ezkabarten, Olaibarren, Odietan...

Orduko elkarrizketa gehienak ez ziren publikatu eta Aranzadin gure saileko buru zen Fermin Leizaolak esan zidan: "Kontxo, ba polita litzateke egunen batean euskararen Nafarroa hegoaldeko mugari buruzko lana egingo bazenu". Orduan Pedro de Yrizarri laguntza eskaini nion aditzari buruz egiten ari zen lanerako. Izan ere konturatu nintzen Nafarroako eta Iparraldeko datu gutxi-txo zuenez herren geratu zitekeela lan hori. Guztira hamalau bat urtez ibili nintzen inkestak egiten. Nafarroakoak bukatzean berriz, Bidasoaz iparraldeko datuak behar genituela jabetu eta Lapurdiko kostaldetik hasi eta ttpa-ttpa Eskiularaino. Hainbeste urtetako lanaren fruitua duela hiru urte-edo argitaratu zen. Orduz geroztik Leizaolak iradokitako lanarekin ari naiz. 35en bat herri ditut Ziordiatik Uztarrozera, Nafarroako euskararen hegoaldeko muga egiten dutenak. Laster kaleratuko dugu.

Bai, bai. Mariano Mendigatxa bidan-goztarrak Azkueri bidalitako eskutitzetan esaten dio saiatzen ari zela bilobaren bati euskara irakasten baina zaila zela eta nahiko etsita ageri da. Zaraitzuko Espartzan berriz ezagutu nuen andre bat lau biloba zituen. Bi gazteenak berekin bizi ziren etxean. Hamar urtekoak "a

mí, abuelita, no me hable en vasco" esaten omen zion, gazteenagatik aldiz kontatu zidan: "Korrek ikasiko luke. Erraten dakot: Marinica kontu zagun berriz!". Eta hogeira arte kontatzen omen zuten eta gero berrogeira arte. Marinica hori gaur egun Erronkari herriko euskara irakaslea da. Lanpostu horretarako izendatu zutenean emaztea eta biok propio joan gintzaiozkion eta esan nizkion bere amonari hainbeste urte lehenago jasotakoak. Hunkitu egin zen.

Zer sentitzen zenuen zuk azken euskaldunekin hitz egitean?

Sentimendu gazi-gozoa da. Alde bate-tik poz handia ematen dizu azken euskaldunen arrastoan ibili eta gero batean bat ezagutzen duzunean. Horietakoren bat harrapatuz gero zer egingo duzu ba? Aprobetxatu eta goxo-goxo egon, badakizu-eta handik bi, lau edo zortzi urtera joan egingo dela. Aldi berean konstatatzen ari zara handik oso gutxira badoala itxuraz azkenekoa den hori. Ez nuke jakingo sentimendu hori nola eman aditzera.

Ze motibazio izan duzu lanerako?

Euskaltzalea naiz, hori garbi. Kontzientzia jende askok dauka, beste

gauza bat da kontzientzia. Alegia konturatzeko momentuan bertan hizkuntza galzorian dagoela.

Gaurko ikerlari gazteekin ere baduzu hartueman.

Batzuk ezagutzen ditut. Orain dela urte erdi Itzaltzun familia duen gazte batek deitu zidan esanaz lagun batek koaderno bat eman ziola, eta koaderno horretan euskarazko mila eta gehiago hitz daudela Espazako bi gizon zaharrek bilduta. Pentsa zer den hori, erakusten du gorde nahia-edo, nonbait gizon horiek bazuten ondo-rengoei utzi nahi zieten zer bait.

Ohorezko euskaltzain ere egin zaituzte denbora asko ez dela.

Zeinek esango zuen hori! (barrez).

Euskararen geroa nola ikusten duzu?

Nik ikertutako lekuetan oso egoera desberdinak daude. Irurtzundik Aezkoara bitarteko eremua oso handia da eta herriak oso txikiak dira, husten joan dira eta petrala da hor etorkizuna. Dena dela han suertatu izan naizenean beti egiten ditut hitz batzuk umeekin eta euskaraz erantzun izan didate gehienetan. ■

Babeslea: Hondarribiko Udala

Zerbitzu sektorea Industriari gain hartuta

Orain, *Euskal Herria Datuen Talaiatik* bigarren liburukiaren ondoren, hobeto dakigu Euskal Herria zer den. Bertan, zazpi herrialdeetako ikuspegi orokorra eskaintzen zaigu. Ikuspegi honen datu esanguratsu bat da Euskal Herrian lana, gaur egun, batez ere Zerbitzu sektoreak ematen duela eta ez, lehen bezala, Industria sektoreak.

DANIEL UDALAITZ

ORAINTSU ARTE, Euskal Herrian eskualde batzuetan nekazaritza eta arrantza zen nagusi eta beste batzuetan Industria sektorea. Gure herrialdeko eskualdeetan leku gutxi zuen Zerbitzu sektoreak. 2006an, aldiz, ikuspegi hau erabat aldatu da. 1975 eta 1993 urteen artean egin ziren birmoldaketan ondoren eta nekazaritzan, abeltzaintzan eta arrantzan izandako birmoldaketaren ondoren, Euskal Herria Zerbitzuetara eskainia dagoen herri berdinduagoa da. Hala ere, ezin dugu ahaztu zerbitzuetako asko euskal industriak bultzatu duela, nahiz eta industria hau oraindik garrantzitsua

izan nolabait. Hau da Udalbiltzak, Nazio Garapenerako Biltzarraren eta Gaindegia-riaren laguntzarekin egin duen *Euskal Herria Datuen Talaiatik* bigarren liburukian ikus daitekeen ondorio garrantzitsuetako bat. Bigarren liburuki honekin, gure herriak bizi duen zatiketa juridiko, politiko eta administratiboek hainbeste desitxuratzan duten Euskal Herriko zazpi lurraldeetako ikuspegi erreala egiantzekoagoa da.

Halaber, Euskal Herrian izan diren migrazioek gure herria harrera-leku bihurtu dute; migrazio hauek eta biziki-detasun familiar eredu berriak dira libu-

ruki honetako beste bi gai garrantzitsu eta berri. Artikulu honetan bi gai horiei helduko diegu.

Euskal lurralde bakoitza edo herri bakoitza zehatzago ezagutu nahi duenak www.gaindegia.org helbidean topatuko ditu datu gehiago.

Lanpostuen %61,6 zerbitzuetatik dator

Egia da industriak garrantzi handia duela oraindik Euskal Herrian. Baina, egia da, halaber, gero eta lanpostu gutxiago sortzen duela, nahiz eta Zerbitzu sektorean lanpostu asko sortzea eragin. Azken 25 urteetan (1975-2001), hala ere, Zerbitzu

Lanpostuak sektoreka eta herrialdeka

	NEKAZARITZA	INDUSTRIA	ZERBITZUAK
Araba	%3,1	%39	%57,9
Bizkaia	%1,7	%33	%65,3
Gipuzkoa	%1,8	%39,8	%58,4
Lapuri	%2,4	%20,9	%76,7
Nafarroa Garaia	%5,4	%38,3	%56,3
Nafarroa Beherea	%21,4	%26,3	%52,3
Zuberoa	%21,5	%29,7	%48,9

Lanpostuak chunetakotan eta milakotan	1975	2001
Nekazaritza (abeltzaintza eta arrantza)	% 8,3-77.011	% 3,0-36.326
Industria	% 53,2-494.840	% 35,4-429.661
Zerbitzuak	% 38,5-357.563	% 61,6-747.374

Zerbitzu sektoreak
Euskal Herrian langileen
%61,6 dauka, Industriak
%35,4 eta Nekazaritzak,
Abeltzaintzak eta
Arrantzak %3

sektorea aldatu da gehien. Kontuan izan behar dugu, *Euskal Datuen Talaiatik* lanaren arduradunek bildutako estatistikak 2001ean bukatzen direla Hegoaldeko lau lurraldeei dagokienez eta 1999an Iparraldeko hirurei dagokienez.

25 urtetan Zerbitzu sektorean lanpostuak bikoiztu egin dira, mende hasieran 747.000tara iritsi ziren. Gaur egun lanpostuak sektoreka horrela daude zatituta gure herrian: Zerbitzuak %61,6 (747.374), Industria %35,4 (429.661) eta Nekazaritza eta Arrantza %3,0 (36.326). Lurraldeka, Lapurdin egin du gehien gora Zerbitzu sektoreak. Hamarretik zazpi egiten dute lan hirugarren sektorean. Nafarroa Beherea eta Zuberoako datuetatik asko urruntzen da, baina baita Araba, Gipuzkoa eta Nafarroa Garaikoetatik ere. Bizkaia, aldiz, urrun bada ere, Lapurdiren atzetik doa.

Udalbiltzak aurretik aipatutako euskal erakundeekin egindako lan bikain honetako datuen arabera, esan daiteke Nafarroa Beherea dela herrialde nekazariena eta Gipuzkoa industrializatuen. Hala ere, zazpi herrialdeetan, egun, Zerbitzu sektoreak sortzen ditu lanpostuak (ikus infograma).

Emakumeak zerbitzuetan

Emakumeek betetzen dute zerbitzuetan lanpostu gehien, nahiz eta

Euskal familia ereduan ere aldaketak daude

Europako gizartean gertatzen ari diren aldaketa demografikoek euskal familian ere eragina dute, eta horrela, bizikidetasun-eredu berriak leku hartzen doaz gurean ere. Europan eta Euskal Herrian gertatzen diren aldaketa demografiko hauen ezaugarri nagusia ereduaren ugaritasuna da. *Euskal Datuen Talaiatik* ikerlanaren bigarren liburukian ikus daitekeen ondorioetako bat da hau.

Garai batean Euskal Herrian familia ugaria bazen nagusitzen zena, egun banakako familia da eredu, eta honetatik beste hainbat aldaketa gertatu dira azken urteotan. Ikerlanak alderdi batzuk azpimarratzen ditu banakako familia ereduaren zergatik den nagusi azaltzeko: bikoteak gehiago hausten dira, bikotean bizitzen beranduago hasten da, jaiotzetasa jaitsi egin da, etxeak txikiagoak dira eta elkartzeko mota berriak gizartean ondo ikusiak daude.

Euskal herritarren erdia baino gehiago (50,9) hiru kide edo gutxiagorekin bizi da etxebizitza berean. Zehazki, Euskal Herrian, etxe bakoitzeko, batz bestea, 2,8 kide bizi da. Biztanleriaren laurdena baino ez da bakarrik edo beste kide batekin bizi. Nafarroa Garaiak etxebizitzako biztanle gehien du, 2,9 batz bestea. Eta Lapurdik gutxienez, batz bestea 2,3 biztanle etxeko.

Euskal Herrian 800.206 familia bizi dira. Horietatik %44,5 familia 24 urte arteko seme-alabak dituzten bikoteek osatzen dute. Seme-alabarik gabeko bikoteak %40,25 dira. 800.206 familia horietatik %15,4 guraso bakarrek dira. Guztira, 24 urte baino gutxiagoko seme-alabarik ez dutenak %47,3 dira.

Ikerlan honen arabera, esanguratsua da elkarbizitza-inguru bakoitzean kideak gutxitu egin direla.

langabezia gehien izaten jarraitu. Hala, langile diren bost emakumetatik lau Zerbitzu sektoreak duen hainbat ekintzetako batean daude izena emanda. Hauei etxe-mantenuetan eta mendeko familiarren zaintzan lan egiten duten 320.845 emakume "ez langile" gehitu behar ko litzaizkieke, azken hauek ez baitira pertsona "langile" moduan kontatzen estatistiketan.

Migrazio saldoa, aldekoa

Euskal ikerlan estatistiko honek dakarren beste datu interesgarri eta

berria migrazio-saldoa da. Ikerlanaren azken sei urteetan, beste herrialdeetara bizitzera joan diren baino 72.684 pertsona gehiago jarri dira bizitzen Euskal Herrian. Kopuru honek migrazio-saldoa aldeko bihurtzen du. Eta gainera, benetakoa baino txikiagoa da, hauei erroldatu gabeko etorkinak, "ilegalak" edo "ez direnak", gehitu behar ko bailitzaizkieke. Nafarroa Garaiak jaso ditu etorkin gehien: 46.802. Lapurdik 9.535, Arabak 7.287, Gipuzkoak 3.787, Bizkaiak 3.641, Nafarroa Behereak 1.141 eta Zuberoak 492. ■

gure
arteak
euskaraz

BFA
Bizkaiko Foru
Aldundia
DFB
Diputación
Foral de Bizkaia

Bero-beroan

Katalunia: gobernu haustura eta hauteskundeak

Ez dirudi atzera bueltarik duenik, ERCK erreferendumari begira erabaki duen ezezekoak etorri behar zuena azkartu besterik ez du egingo, itxura guztien arabera. PSC eta Pasqual Maragall hautagaitzaren inguruan ados jartzen direnean etorriko da gobernu haustura, erreferendumaren ondoren. Nola? Aukera desberdinak egon litezke, baina ERCKoak ez dira beren kabuz joango, Maragallek nahiko lukeen moduan eta, azkenean, bota egin beharko ditu. Erreferendumak eman ditzake pista batzuk, baina Katalunian hiru bloke nagusi geratuko bide dira aurrera begira: CiU eta PSC handienak, eta ERC, beste biengandik gaur egun dagoena baino gertuago eta indartsuago. Hipotesi bat da, baina inkesta batzuk ere hori ari dira adierazten.

Evo Moralesekiko kritika neoliberal merkeak

Evo Moralesen nazionalizazioen eraginkortasuna ekonomikoki egokia den hala ez ikusteko gutxienez iragan beharko dute urte batzuk. Neurriarekiko kritiko agertu den ikuspegi neoliberalak dio nazionalizazioek iraganean ez zutela ezer konpondu Hego Amerikan. Eztabaida sakona da aipatutakoa, baina esaten ez dutena da 90eko hasieratik gaurdaino indarrean dauden politika neoliberal basatiek azken 50 urtetako desberdintasun handienak sortu dituztela Hego Amerikan, besteak beste, Evo Morales eta Hugo Chavezena moduko fenomenoaren bultzadatik giltzarri izateraino gainera.

Eskaintza politikoa argituz doa Nafarroan

Nafarroan bederen oihartzuna izan du Batasunak nafarren erabakia errespetatuko duela esan izana. Ez da berria kontua, baina joan den larunbatean Iruñean Batasunak gaia agertu zuen moduarekin, bere posizioaren gaurkotze bat ekarri zuen. Nafarroan datozen hilabeteetan biziko den eztabaida gogorrera egokitzeko beste urrats bat da. Eta beste urrats bat ematera doana Nafarroa Bai da, maiatzean zehar bere kideen arteko adostasun politikoa lor dezaketelako 2007ko hauteskundera begira. Akordio politiko honekin batera etorriko da hauteskundera aurre egiteko antolaketa akordioa ere. Orainsu arte antolaketarena irailera arte ezingo zela mugitu entzun izan da indarrez, eta gaia desblokeatzeko adierazten du Nafarroa Bain ere desakordio maila batzuk gainditzeko ari direla. Apurka, beraz, argitzen ari da hauteskundera izango den eskaintza politikoa: abertzaleen aldetik NaBai eta Batasuna edo hau ordezkatu duen indarra, PSN, Ezker Batua eta egun Gobernuan den eskuina, UPN-ren markarekin, edo eskuineko plataforma gisa agertuz.

Zer da...

ESI-Tecnalia

ESI European Software Institute hitz ingelesez laburdura da eta Zamudion du egoitza. Pyme (Enpresa Txiki eta Ertainak) teknologikoentzat "munduko kalitate markarik" onentzat jotzen da. Euskal zentro teknologiko honek enpresa eta segurtasun kudeaketarako, eta software eta sistemen garapen prozesuentzat egiten du lan. Amerikako Estatu Batuetan bulego berria ireki du duela urtebete munduko software merkatu handienari ekiteko helburuarekin. Geroari begira zentro honen lan helburuetako bat da ESInet merkataritza

sarearen eta ESInet nazioarteko software bikintasunaren zentroen multzoa sendotzea. Iaz Zamudioko zentroak IT Mark plazaratu zuen. IT Mark ziurtagiriak TICen sektorean produkzio eta sistemen mantenturako lan egiten duten Pymesen prozesuetan kalitatea eta heldutasuna egiaztatzen du. CTIC Fundazioarekin hitzarmen bat sinatu zuen. 66 langile eta 10 bekadun ditu eta 2004an 46 proiektu gauzatu eta bere salmentak 6,8 milioi eurotara iritsi ziren.

Daniel Udalaiz

2004ko Gipuzkoako Errenta Aitorpena %4k bete du euskaraz

LASARTE-ORIAKO UDALEKO euskara teknikari Iñaki Arrutik gipuzko-euskara.net web gunean eman du datu horren berri, baita saiatu ere euskaraz hain gutxi egitearen arrazoiak azaltzen. %4 hori %8ra igo daiteke portzentaia euskara dakitenak kontuan hartuta ateratzen bada. Guztira 343.796 aitorpen egin dira eta 13.964 euskaraz. Arrutik aipatzen du, nabardurak nabardura, Gipuzkoako Foru Aldundiak aitorpena euskaraz egiteko aukera guztiak ematen dituela.

Arrutik "hizkuntza-hautua" kontzeptua hizkuntza komunitate txikien etorkizunerako klabetzat jo du. Kasu honetan, aukera berbera izatea gaztelaniaz eta euskaraz. Gizakia ohitura beti-berdineko animalia izaki, hizkuntza komunitate gutxituko gizakiak ohitura aldatzeko gaitasuna landu beharko omen du.

Euskalerria Irratiaren manifestazioa

1998ko BANAKETAN irrati lizentziarik gabe geratu zen Iruñeko Euskalerria Irratia eta orain ere beste hainbeste gertatu zaio. Banaketa hura bertan behera uzteko agindu zuten epaileek eta prozesua errepikatzeko. Hala egin dute eta berriz ere lizentziarik gabe utzi du Nafarroako Gobernuak Iruñeko irratiak. Euskalerria Irratiak maiatzaren 27rako egin du deialdia, lizentzia banaketa bidegabeta berriz ere kalean salatzeko.

Bai Eskolak Euskalduntzeari! kanpaina amaitzeaz da

MAIATZAREN 27AN amaituko dute kanpaina. Martxoan hasi ziren 16 eragile eskolak euskalduntzearen aldeko kanpainarekin. Eragileek balorazio baikorra egin dute eta maiatzaren 27an, manifestazioaz gain (Donostian izango da), hilabete hauetan jaso duten atxikimendu (sinadura) kopuruaren berri emango dute.

Telefonoa euskaraz kanpaina abian da

KONPROMISO HORIXE eskatu die Kontseiluak herritarrei: sakelako, etxeko, zein lantokiko telefonoa euskaraz erabiltzea. Erantzungailua euskaraz jartzea, sakelakotik mezuak euskaraz bidaltzea, sakelako hizkuntzatza euskara ezartzea, operadorei euskaraz hitz egiteko eskatzea... Horietako ekintza batzuk norbanakoaren esku daude, baina Kontseiluak berak frogatu ahal izan duen moduan, telefoniaren munda ez dio tarte handirik egin euskarari.

Iñaki Anasagasti eta *Deia*

Argi dago EAJko senatari Iñaki

Anasagasti ez dagoela batere pozik *Deia*-rekin. Bizkaiko egunkarian bere igandetako ohiko orrialdea egiten ez duenetik, bere blogean idazten du egunero (<http://ianasagasti.blogs.com>).

Joan den asteko bi egunetan *Deia* gogor astindu zuen. Hala dio batean: "Politikarako jaien egunkariak zentzugabeko txitategian sartu ditu politikarien iritziak astean behin, errepikakorra eta jasanezina delako inork irakurtzen ez duen orrialdea". Beste egun batean zera dio: "Zapaterok *Gara* irakurtzen du, *Deia* inoiz ez". Eta lerro batzuk beherago honakoa dio: "*Deia* ere begiratzen dut, zeren eta Imaz Madrilen gosaltzen egon zenean *Deia*-ko zuzendaria ere bertan zegoen eta hurrengo egunean egunkariak egingo zuen analisi kualitatiboaren bila abiatu nintzen. Hutsa, ez zegoen ezer. Agentzien informazioa jorratzen zen, besterik ez. *Deia*-k zuzendariaren bidaia, hotela eta egonaldia ordaindu zituen gosari horretarako bakarrik eta hurrengo egunean zekarren bakarra Europa Press-ek bidalitakoa zen. Egunkari nazionalista batek egiteko, ez didazue esango ez dela mundiala". Iruzkina biak hilaren 4an eta 5ean ziren bere blogean.

ITSAS MENDI

Karabanak eta autokarabanak

- Europako marka garrantzitsuenak : KNAUS, HYMER, HOBBY, BENIMAR, SUN ROLLER, RIMOR. Salmenta ondorengo zerbitzu bermatua
- Furgoneten eraldaketa

E-posta: itsasmendi@itsasmendi.com / www.itsasmendi.com
Errep. Nazionala 1 - 20140 Andoain (GIPUZKOA)
Tel. 943 59 32 90 - Faxe: 943 59 41 73

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Clearstream-ek kazetari bihurria garbitu nahi du

Frantzian Sarkozy, Villepin edo Chirac boteretik kanpo utzi ditzake laster *Clearstream* afera izendatu den konplotaren inguruko ikerketak. Baina benetan arriskuan dagoena beste bat da, Luxenburgoko *Clearstream* finantz etxea dirua garbitzeko makina dela salatu zuen kazetaria.

EZ SARKOZY ETA EZ VILLEPIN, *Clearstream* aferaren lehen biktima Denis Robert kazetaria da. Denok entzun dugu asteotan Frantziako estatuaren muinean buruzagiak labanak aterata ari direla borrokan. Letra tikiak irakurri dituen ohartuko zen *Clearstream* izena daraman eskandalu baten inguruan dela kalapita. Izen hori eman zaio material militar garestien salerosketetan ordaindutako komisioek Frantziako epaitegieta piztuarazi duten ikerketari. Jujeek aurkitzen dutenaren arabera, ministro bat ala bestearen karrera politikoa joango da hankaz gora, nork daki Jacques Chirac presidentearena ere. Frantziako zerbitzu sekretuetako goi kargu bat baino gehiagori lepoa seguru moztuko diotela. Baina bitartean, isilpean, benetako *Clearstream* afera argitara ateratu zuen kazetaria bera dago espetxera joateko arriskuan.

Denis Robert da kazetari hori, eta bere kontrako auziak bertan behera utz ditzaten sinadura bilketa antolatu dute adierazpen askatasunaz okupatzen den *Liberté d'Informer* kanpainaren bultzatzaileek. Zeren eta Luxenburgoko auzitegiak auzipetu egin baitu Robert, lehenago Frantzian artxibatu zuten gai batengatik. Gauza bitxia: 1996an Denis Robertek bildu zituen ustelkeria aferetan zebiltzan sei epaile nagusi eta hauek sinatu zuten "Appel de Geneve" delakoa (Genebako alda-

ria), Europa osorako justizi gune bakarra eskatzeko, eta orain bera harrapatu dezakete finantz erakunde handiek espazio judizial berriaren mekanikaren sareetan.

Hain zuzen Suitzako Geneban epaile horiekin azalduz lortutako ospearene eraginez hurbildu zitzaion Roberti 1997an Ernest Backes. Gizon hau *Clearstream* finantz etxeko zuzendari izana zen, eta bere nagusiei abisatu zienean korporazioa diru zikinaren garbiketarako makina bihur zitekeela, ugazabek kanporatu egin zuten. Minduta, Backesek dokumentazio zehatza eskuratu zion kazetariari, eta hala sortu zen *Clearstream* afera.

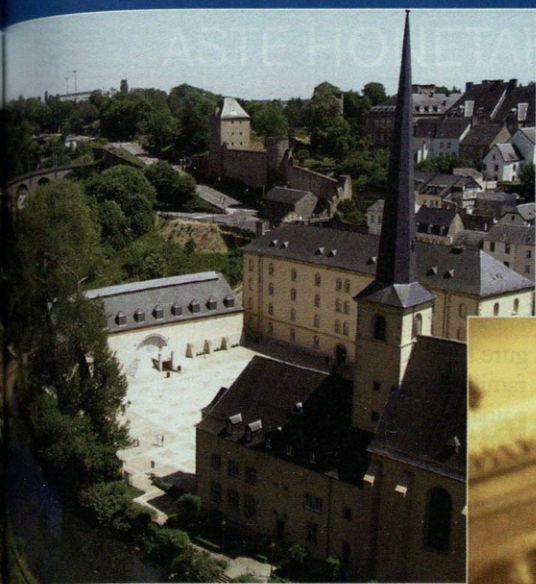
Robert eta bere lankide Pascal Loret banku baten gezurrezko hondoratzea ari ziren ikertzen Backes hurbildu zitzaientean. Baina berez handia zen eskandalu hura baino askoz gauza garrantzizkoago batekin egin zuten topo. Backesek *Clearstream* men bezero guztien -bankuak gehienbat- zerrendak ekarri zizkien, eta kazetariak finantza-lerro paralelo baten aurrean aurkitu ziren. Alegia, legearen aurrean *Clearstream* erakundeak bankuen arteko konpentsazio ganbera lanak egiten zituen -eta gaur ere egiten ditu-, baina horren itzalean bertako salerosketetan parte hartzen zuten bezeroen arrastoak desegiten zituen; beraz diru zikinak zuritzeko makina erraldoi bilakatua zen. Era-

Luxenburgoko hiriburua argazki handian. Munduko herrialderik aberatsenetakoa da eta Europa aurreratu eta lasaia amestu dutenen irudia eskaintzen du. Aldi berean kapitalismo globalizatuaren ikurretako bat da; lehen Suitza batek finantzetan zuen nagusitasunari konpetentzia egiten dio. Bertan jaioa da Denis Robert kazetaria, orain agintariekin traidore moduan espetxera eraman nahi dutena. Berak ikertu zuen *Clearstream* afera. *Clearstream* izenak joko egiten du "clearing" (konpentsazioa banka munduan) eta "stream" (erreka eta fluxua) hitzekin. Aldi berean "erreka garbia" esan nahi du.

kundearen informatika buruaren lekukotasuna ere lortu zuten kazetariak eta honek horretarako prestatuta zeukaten software edo logiciela zehatz-mehatz deskribatu zien.

Ikerketaren fruitua liburu bat izan zen, *Revelation\$* eta film dokumental bat, *Dissimulateurs*, Frantziako Canal+ek eskaini zuena, biak ere 2001ean. Pascal Lorentek honela deskribatu ditu ondorioak: "Leherketa atomikoa espero genuen. Eta lurpekoa izan zen leherketa: *Clearstream*eko zuzendaritza kanporatu egin zuten". Luxenburgoko auzitegiek eskua sartu behar izan zuten, baina urteen poderioz ezerezean geratu zen prozedura, inor ez zuten auzipetu. Aldiz, kazetariak eta editoreek zientia erdi bat kereila nozitu zuten, eta haiei aurre egiteko -gero denak irabazi zituzten arren- denbora eta diru pila bat gastatu behar izan zuten. Bitartean, *Clearstream*ek segitu zuen patxada ederrean bere merkatua zabaltzen: 16.000 bezero 2000.ean, 35.000 hurrengo urtean...

Denis Robertek 2002an *La boîte noire* (Kutxa beltza) argitaratu zuen eta Canal+entzako *L'Affaire Clearstream racontée à un ouvrier de Daewoo* filma produzitu. Dokumental hau aurrekoa baino zehatzagoa zen, eta aitzakia hartuz horrelako finantz erakunde batek herrialde oso bateko ekonomia-ri -Korean hala gertatu zen- ekar diezazkiokkeen kalamitateak, esplikatzen zuen nola lortzen duen horrelako kor-

porazio batek diru kopuru erraldoiak batera eta bestera mugitzea, diru beltzak zuritu eta gobernuak hankaz gora jarri ditzaketen erabakiak hartzea, eta bere bidez lan egiten duten korporazioen arrastoak desagertaraztea.

Clear stream: erreka garbia?

Hori da benetako Clearstream afera. Baina horrelako erakunde bat erabiltzen baita estatuak egiten dituzten salerosketan handietan sortutako komisioak garbitzeko makina legez, dossier horren adar gisa sortu zen Clearstream 2 dei genezakeena. Frantziak estatuak eta bertako zenbait enpresa handik 1991n Taiwani saldutako gerraontzi batzuk direla eta, Parisko bi epaileri norbaitek —era anonimoan— paper batzuk bidali zizkien erakusten zutenak nola manejatatu ziren orduko 5.000 milioi franko (800 milioi euro inguru) balio zuten komisioak.

Jupeek berehala ikusi zuten paperok faltsuak zirela. Baina jakin behar da paper horiek benetako Clearstream aferako dokumentazioen itxura dutela. Hala ere, itxura hutsa izanagatik, Sarkozy eta Villepin-Chirac bikotea hil ala biziko borrokan sartu dituen saltsak hartu du geroztik Clearstream izena.

Pascal Lorent kazetariak honela idatzi du bere lagun Denis Roberten blogean: "Afera guztien aferra dena komisio kontu batera mugatzea, maltzurra eta arriskugarria da. Honek urrutiratu egiten baikaitu sakoneko arazotik: badagoela finantza paralelo bat, mugarik gabea, inork kontrolatu ezin duena eta inork kontrolatzen ahalegindu nahi ez duena, Clearstream bezalako tresnez baliatzen dena. Tresnok beren legeen arabera dabilta eta ozen salatuak izan arren oraindik etorkizun oparoa daukate.

Horrek sutzen nau orain Clearstream aferra deitzen duten horretako paper eta txibato kontuak entzuten ditudanean. Arazoa da bankuen bankua, Luxenburgoren egoitza duena, askatasun osoan ari dela lanean. Okerrago oraindik, bere tripak erakutsi izana beste bekaturik ez dutenei erasotzeko bezain ahalsua da".

Bere esperientziak bilduz liburua argitaratu du Denis Robertek, *La Domination du Monde*. Honela aurkeztu ditu egilea eta liburua Bernard Langlois kazetari ezagunak —GAL zela eta erreportaia egin eta telebista frantsesetik kanporatu zuten hark— *Politis* aste-kari ezkertiarrean: "Robert Eroa. Denis Robert erotuta dago. *Libération*-ko kazetari ohi hau arrisku handiko abenturan murgildu da. Luxenburgoko banku handi bat ikertu du, Clearstream, bankuen arteko konpentsazioetan (kontutik konturako mugimendu informatizatuetan) berezitua, eta horrela aurkitu ditu ezkutuko kontuak, eskritura ezabatuak, diru zikina garbitzen duela dioten frogak". Langloisek berak aitortzen du liburuaren ondoren, deus ez dela pasatu... ikertzailearen kontrako erasoak izan ezik.

Roberten aldeko kanpainak egiten ari direnak kezkatuta daude kazetariaren etorkizunarekin, eta Europa mailako sinadura bilketan ari dira. Galdeztzen baduzu nola gerta daitezkeen horrelakoak Luxenburgoko bezalako herrialde batean, hona gakoetako bat: hemen gizon bera da Justizia, Ogasun eta Aurrekontu ministroa. ■

<http://www.argaia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio gehiago eta Interneteko loturak.

Zure gorputzak 8 orduko atsedena behar du.
Zure begiek 24 orduko lasaitasuna.

Zure lasaitasuna da garrantzitsua. Horregatik, **MultiOpticasen** gure produktu eta zerbitzu bakoitzean kalitate eta garrantiarik handiena emateko konpromisoa hartu dugu. Izan ere, nahiko genuke zu gustura egotea Espainiako optika-sarek handieneko —**MultiOpticas**— profesionalengan konfiantza izan duzualako

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Herroni, 4 - DONOSTIA

Iñaki Murua

Familiarra izan zena

B

ehin batean, Zarauzko neska bat han omen zihuan hondartzan sekulako mutil katxarroa alboan zuela, denen begien miran eta, beroa ere izugarria nonbait, hurbildu da hondartzako txiringito bate-ra, freskagarriak eta horrelakoak saltzen dituzten horietako batera. Salmentan ari zen mutila ezaguna eta, honela eskatu omen zion:

– Aizu, emadazu Coka Cola freskoa eta handia, e, handia.

– Zer, familiarra?

– Ez, hondartzan gaur ezagutu dut baina egundoko egarria omen dauka eta...

Garai ez hain urruneko "familiarra" egungo botilo bihurtu zaigu; lehengo ezaguna egungo arrotz; familian egunerokoa zena noiz behinkako. Baina bai orduan eta bai gaur modukoena izaten jarraitzen du, eskuragarriena, merkeena. Lehen familiakoa zena orain galaraztea zentzuzkoa al da?

Harrituta utzi nau zenbait udalen jarrerak ez kalean eta ez parkean egiten ez uztearekin. Gainera, ehunka udaltzain eta ertzain bidaltzeaz gain, alanbre hesiak jarri eta hurrengo eguneko egunkari ia denetan alkatearen esana goi buruan: "botiloiak ez zuen inongo arrakastarik izan, ia inor ez zen bertaratu" Horixe besterik ez genuen falta, debekatu, hesitu, aurkako bandoz eta poliziaz josi eta gainera milaka lagun festa giroan ibili zela irakurtzea! Inteligentziari barre egiten ari dira.

Baina ba al du zentzurik debekuak? Herriko festak ere debekatu-ko al dituzte? Eta Herri Urrats, Kilometroak, Ibilaldia, Araba Euskaraz, Oinez... nola onar daitezke, babestu eta politiko beroriek jendaurrean harro agertzeko gune izan? Ez al dira egun horiek inimizio egun eta ez al dira gurasoak ere beren seme-alaben lehen moxkorra edo kolokoia han izan dela jabetu? Bai horixe, jabetu ez ezik baita eurek aitortu ere. Orduan zertara dator desberdintasun hauek egitea? Alarma hau dena premiarik gabe sortze hau? Gure kezka hain benetakoa baldin bada, gogoeta egin dezagun zergatik ez ditugun itxi behar taberna eta jatetxe denak eta herri jaiak galarazi eta hainbat etxe eta, deskuidatzen bazara, baita hainbat langeri ere.

Kanpotik, eskuko telefono edo segapotoz pasatako deiari erantzunez antolatutako jarduna delako egiten al zaigu hain gorrotagarri? Ezezagun?

DANI BIANCO

Gure semeak, hau komentatzen hasita, esan zidan: "aitte leku horita espagnolito batzuk besteik ezte juten!". A, horregatik baldin bada, igual denbora asko baino lehen gure herri honetako eskuinetako bat botiloia familiarra kontsideratzen hasiko da eta kanpainak egingo ditu bere alde.

Izan ere, zer du txarra botiloiak, alkohola eta beste drogak eskura –eta ahora– dituztela gure gazteek? Eta bestela ez al dituzte ala? Auzokoak musika altuegi jarrita molestatu

egiten dituztela? Herritik urrutiena dagoen parkean jarrita ere bai? Eta tabernek ez ala? Zenbait tokitan inmobiliarietako jendeak botiloia baliatu duela auzokoak deseperatzeko, alde egitera iristeraino, gero hustutako etxeak merke erosiz? Horrela, komeni zaizkien auzoak husteko bitarteko izan dela eta batzuk negozio borobila egiteko? Adin txikioek ere alkohola eta beste, inongo eragozpenik gabe kontsumitu ditzaketela? Bueno, eta botiloirik gabe ez ala?

Nik ulertzen dut tabernariak berena defendatzea. Baita politikoez ahalik eta zerga gehiena kobratzeko modua egitea ere, baina gazteen ekimeneko autoantolaketa mota guztiak zapuztu nahi hau ez dakit zergatik

den. Gaztetxeak erabat itxi eta udalak antolatutako gazte-lekuak irekitzeko joera hau ez dakit zergatik izan behar duen hobe eta jatorragoa. Norbera arduratuz antolatutakoa ez al da ba interesanteagoa? Ez al ditugu nahi gazte arduratuak eta arduratsuak? Nola hezten da pertsona askatasunean eta ardurei erantzuteko heldutasunean, koskorak hazi arte titiko umea bezala tratatuz? Helduok esandakoa eginaraziz? Adostasunez jokatzeko nola irakatsi nahi diogu, gurea inposatuz eta norabidea hesituz? Horrelako gazteak nahi eta behar al ditugu?

Gainera, askotan esaten dugu egungo tabernetako giroan ezin dela elkarriketarik gauzatu, elkarri belarria jan beharrean hitz eginda ere ez dagoela gauzak taxuz adierazteko modurik egiterik. Bestalde, multinazionalak saldu nahi diguten musika globalizatzaile eta mezu alienatzailez jositakoa entzun beste erremediorik ez dagoela.

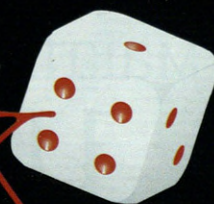
Hemen aukera paregabea erromeriak berreskuratze-ko, tertulian orduak pasatzeko mendi magaletan inor molestatu gabe Ez Dok Amairu-ren garaietan bezala.

A, haiek batzuk inkisizioak eta bestea Francok galarazten zituztela... ■

Ez al ditugu nahi gazte arduratuak
eta arduratsuak? Nola hezten da
pertsona askatasunean eta ardurei
erantzuteko heldutasunean,
koskorak hazi arte titiko umea
bezala tratatuz? Helduok
esandakoa eginaraziz?

ASTE HONETAKO

zozketak

Atalaia Jatetxea

Afaria bi lagunentzat

Aritz Ondo, 69
Irun GIPUZKOA

www.restauranteatalaia.com

1

Baltegi Landetxea

Asteburu pasa
6 lagunentzat

Murgindueta bidea
Irañeta NAFARROA

www.baltegi.com

2

Su ta Gar

Maiatzaren 19an
Iruñeko Artsaia aretoan
"Jainko Hilien Uhartean"
diskoaren aurkezpen kontzerturako
5 harpidedunentzat bina sarrera

www.sutagar.com
sutagar@sutagar.com

3

Errealak

MIKEL LABAKAK
sinatutako kamiseta

www.realsociedad.com

4

Txorakikeriak 2, 888 Txiste eta Gartxot

2 produktu sorta opari
www.argia.com/denda

5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

JOLASTOKI JATETXEA

- M. Jesus Barrenetxea Azkunaga (Galdakao)

TXAPELA BURUAN ETA IBILI MUNDUAN

- Mikel Arrazola Aranzadi (Donostia)
- Jon Jaka Auzmendi (Donostia)

2 MOKOGORRI ETA NAIROBITARRA

- Jon Goti Mendiola (Usansolo)
- Kepa Ezeiza Larrañaga (Legorreta)

DONOSTIAKO AQUARIUMA

- Malentxu Arrospide Arrate (Lizartza)
- Pedro Azkue Berasaluze (Zarautz)
- Tere Eguzkitza Gorostiza (Durango)
- Jabier Altzorritz Lardies (Bilbo)
- Auro Ansozregi Altzibar (Mutriku)

TARPOON URPEKARITZA

- Ainhoa Arbaiza Alvarez (Ziordia)

PARTE HARTZEKO

Astelehenetik ostiralera **GOIZEZ** 09:00-13:00 **ARRATSALDEZ** 15:00-18:00

Tel: 943 36 72 85 • gunea@argia.com • www.argia.com/gunea

maiatzaren

11tik aurrera

berria berria $\approx$ berria²

kazeta eredu berria

berritzailea, ezberdina, interpretatiboa, kalitatezkoa, modernoa...

Gurean ULERTUKO DUZU

Aukera ezazu, BIZI euskaraz

berria